

Ammattikouluttamattomat nuoret työmarkkinoilla

Tapaustutkimus työllistämishankkeeseen
osallistuneista helsinkiläisnuorista.

Lotta Kaisa Kortteinen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Syyskuu 2013

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Sosiologian laitos
Tekijä/Författare – Author Kortteinen, Lotta Kaisa		
Työn nimi / Arbetets titel – Title Ammattikouluttamattomat nuoret työmarkkinoilla. Tapauksittainen tutkimus työllistämishankkeeseen osallistuneista helsinkiläisnuorista.		
Oppiaine / Läroämne – Subject Sosiologia		
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika/Datum – Month and year 2013 - 09 - 02	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 108
Tiivistelmä/Referat – Abstract		
<p>Tämä on tutkimus helsinkiläisistä ammattikouluttamattomista työttömistä nuorista, jotka osallistuivat Jääkiekon MM-kilpailut 2012 - työllistämishankkeeseen. Tutkimus on puheenvuoro nuorisotyöttömyyttä koskevaan ajankohtaiseen keskusteluun, jossa nuorten työttömyyden kokemuksia on käsitelty laadullisin menetelmin edelleen varsin vähän. Tutkimuksessa esitetään näkökulmia työllistämishankkeessa keskeyttämisen syihin ja vertaillaan hankkeessa keskeyttäneiden ja hankkeen loppuun asti suorittaneiden nuorten kokemuksia. Samalla kartoitetaan nuorten ajatuksia työttömyydestä ja työstä sekä selvitetään nuorten kokemuksia aktiivisesta työvoimapolitiikasta. Analyysiin kohteena on myös nuorten mielestä ihanteellinen työ ja nuorten odotukset työelämältä ja omaa tulevaisuudeltaan.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu kolmestatoista teemahaastattelusta, joista kahdeksan on työllistämishankkeessa keskeyttäneitä nuoria ja viisi hankkeen loppuun asti suorittaneita nuoria. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa edetään keskeisten, etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Tutkimuksessa nähdään nuoret subjekteina, aktiivisina valintoja tekevinä toimijoina, jotka antavat toiminnalleen erilaisia merkityksiä. Tutkimuksen nuoret ovat eräänlaisia nuorisotyöttömyyden asiantuntijoita, joilla on ensikäden tietoa omista kokemuksistaan. Tutkimuksen aihe on osittain entuudestaan kartoittamaton tutkimusalue, jota on analysoitu sisällönanalyysin keinoin. Tutkimuksen tarkoituksena onkin teorian testaamisen sijaan etsiä uusia ajatusmalleja.</p> <p>Tutkimuksen nuoret jakautuivat karkeasti ottaen kahteen ryhmään: lukion käyneisiin nuoriin, jotka etsivät parhaillaan omaa alaa ja viettivät väli vuosia ja sellaisiin nuoriin, jotka eivät ole peruskoulun jälkeen kiinnittyneet minnekään ja joilla on taustalla usein myös aikaisempia keskeyttämisä. Tutkimus vahvistaa yleisen käsityksen siitä, että helsinkiläiset nuoret haluavat pysyä pääkaupunkiseudulla, vaikka eivät löytäisikään tältä työtä tai opiskelupaikkaa. Työllistämishankkeen keskeyttämisen syyt voidaan jakaa kahteen kategoriaan: nuorten itse esiin ottamiin syihin ja taustatekijöihin. Nuorten itse esille nostamista syistä keskeisimmät liittyivät työtehtäviin ja työharjoittelupaikkaan. Keskeyttäneitä nuoria yhdistäviä taustatekijöitä tutkimuksen aineistosta löytyy neljä: aikaisemmat keskeyttämiset, työläistäustaiset vanhemmat, jääkiekon MM-kilpailut motivaation kohteena ja työharjoitteluun liittyneet tarkat odotukset.</p> <p>Tutkimuksen nuoria kuvaa pikemminkin aktiivisuus kuin passiivisuus ja he kokevat, että voivat itse vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiansa toteutumiseen. Kaikkia tutkimuksen nuoria yhdistää motivaatio työhön ja halu tehdä jotain muuta kuin olla kotona. Tutkimuksen nuorille ihannetyö on sellainen, jossa viihtyy ja josta saa riittävän toimeentulon. Positiivinen työilmapiiri ja mahdollisuus joustavaan itsenäiseen työskentelyyn ovat myös nuorille tärkeitä. Tutkimuksen nuorten kyky suunnitella tulevaisuuttaan on vaihtelevaa. Osalla on selkeitä suunnitelmia tai tarkkoja toiveita oman tulevaisuuden suhteen ja osa taas tuntuu olevan melko hukassa. Hukassa oleminen näkyi aineistossa siten, että nuori ei kyennyt näkemään itseään missään kahden tai viiden vuoden kuluessa. Eniten näitä nuoria, joilla ei ollut suunnitelmia tulevaisuuden suhteen löytyi keskeyttäneiden joukosta. Kaiken kaikkiaan nuorten tulevaisuuden suunnitelmat, toiveet ja haaveet vaikuttivat kovin tavallisilta ja varsin realistisilta. Nuoret haaveilevat onnellisuudesta, terveenä olemisesta, opiskelupaikan löytymisestä, riittävästä toimeentulosta, vakituudesta työpaikasta, itsenäistymisestä, omaan kotiin muuttamisesta, oman perheen perustamisesta, matkustelusta ja maailman näkemisestä, sekä velkojen poismaksamisesta. Ylipäänsä nuoret toivoivat tulevaisuudelta varmuutta. Varmuutta nuorille edustaa pysyvyys, jonka voi saavuttaa pitkäaikaisen opiskelupaikan tai pysyvän työpaikan kautta.</p> <p>Parhaimmillaan työllistämishanke oli nuorille mahdollisuus suunnan muutokseen tai "oman jutun löytymiseen". Tutkimuksen nuoret kokivat työharjoittelun hyvänä ja helppona tapana tutustua työelämään. Työharjoittelusta nuoret saivat rytmiä arkeen ja tarvitsemaansa työkokemusta. Samalla hankkeeseen osallistuminen lisäsi nuoren itseluottamusta ja kokemusta siitä, että kelpaa jonnekin. Koulutettujen vanhempien lapset näyttäisivät selviytyvän työttömyysjaksosta kouluttamattomien lapsia paremmin, ainakin jos selviytymistä mitataan työllistämishankkeen kautta yhteiskuntaan kiinnittymisellä. Tulevaisuuden suunnittelemattomuus tai hetkessä eläminen voidaan nähdä yhtenä nuorten selviytymisstrategiana. Myös väärin valintojen ja epäonnistumisen pelko ja oman alan löytämisen vaikeus näkyivät tutkimuksen nuorten kertomuksissa. Erityisesti aikaisemmat keskeyttämiset oppilaitoksissa lisäivät nuorten pelkoa epäonnistumisesta. Joillakin tutkimuksen nuorista esiintyy selvää kouluallergiaa, eli negatiivista suhtautumista koulutautumiseen. Nämä nuoret eivät kyenneet näkemään itseään "koulun penkillä" ja ovat ylipäänsä orientoituneet erilaisten töiden kokeilemiseen ja sitä kautta oman alan löytymiseen.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords työttömyys - nuoret - nuorisotyöttömyys - syrjäytyminen - nuorten syrjäytyminen - nuorten työelämäasenteet		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat	7
2.1 Nuorisotyöttömyys käsitteenä ja ilmiönä	7
2.1.1 Lähestymistapoja nuorisotyöttömyyteen	7
2.1.2 1990-luvun laman jälkeinen nuorisotyöttömyys ja sen seuraukset Suomessa....	10
2.2 Nuorten mahdollisuudet ja haasteet työmarkkinoilla	12
2.2.1 Omaa elämänpolkua etsimässä	12
2.2.2 Nuorten työelämäasenteet	14
2.2.3 Nuorten työurat 2010-luvun Suomessa.....	17
2.3 Nuorisotyöttömyyden seuraukset	19
2.3.1 Nuorisotyöttömyyden kytkeytyminen syrjäytymiseen	19
2.3.2 Työttömyydestä selviytymisen strategiat.....	23
2.3.3 Toiminnan modaliteetit	27
2.3.4 Nuorten työmarkkina-aseman yhteys kouluttautumiseen	30
3 Tutkimusasetelma, aineisto ja menetelmät.....	32
3.1 Tutkimusasetelma	32
3.2 Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishanke.....	35
3.3 Aineisto ja analyysimenetelmä	38
3.4 Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan positio.....	43
4 Työllistämishanke nuorten näkökulmasta	47
4.1 Nuorten profiilit ja Helsinki-keskeisyys	47
4.2 Miksi työllistämishankkeessa keskeytettiin?	52
4.2.1 Nuorten nimeämät työtehtäviin ja työharjoittelupaikkaan liittyvät syyt.....	52
4.2.2 Työläistäustaiset vanhemmat ja aikaisemmat keskeyttämiset	54
4.2.3 Jääkiekon MM-kilpailut innostuksen johdattimena	55
4.2.4 Työharjoitteluun liittyvät odotukset.....	57
4.3 Loppuun asti suorittaneiden nuorten ajatuksia keskeyttämisestä	58
4.4 Aktiiviset palkkatyöhön sitoutuneet nuoret.....	60
4.5 Nuorten kokemukset te-toimistossa asioimisesta	63
4.6 Työllistämishankkeen rooli nuorten elämässä	68
5 Ammattikouluttamattomat nuoret työelämän kynnyksellä.....	71
5.1 Nuorten odotukset työharjoittelusta.....	72

5.2 Työpaikalla viihtyminen	73
5.3 Nuorten ajatuksia työttömyydestä ja työn tärkeydestä.....	77
5.4 Millaista olisi nuorten ihannetyö?	79
5.5 Työharjoittelun hyödyt ja nuorten tulevaisuudensuunnitelmat.....	81
6 Johtopäätökset	88
6.1 Tutkimuksen tavoitteet.....	88
6.2 Keskeiset havainnot.....	91
6.3 Pohdintaa	98
LÄHTEET	101
LIITE 1: Haastattelurunko	107

Kuvioluettelo:

KUVIO 1: Loppuun asti Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishankkeen suorittaneiden nuorten työpaikat	38
KUVIO 2: Haastateltujen nuorten koulutustausta	48
KUVIO 3: Haastateltujen peruskoulun keskiarvo	49
KUVIO 4: Nuorten Helsinki-keskeisyys	50
KUVIO 5: Työttömyyden elämäntilanteen selviytymisen tyypit (Siurala 1985, 117)..	90

1 Johdanto

Suomen kansallinen ykköshanke tuntuu tällä hetkellä olevan puhujasta riippuen nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen, nuorisotyöttömyyden vähentäminen tai nuorten yhteiskuntatakuun toteuttaminen. Samaan aikaan kun puhutaan valtiontalouden kasvavasta kestävyysvajeesta, työurien pidentämisestä ja eläkeiän nostamisesta, yhteiskunnalta on yhden kokonaisen ikäluokan verran nuoria hukassa työmarkkinoiden tai koulutuksen ulkopuolella.

Finanssikriisin, velkakriisin ja pitkän epävarmuuden aika on lisännyt nuorisotyöttömyyttä eri puolilla Eurooppaa. Huonosta työmarkkinatilanteesta kärsivät erityisesti nuoret, ja nuoret ovat alttiimpia suhdannevaihteluille kuin aikuisväestö. Huonojen aikojen koittaessa yritykset vähentävät tai jopa kokonaan lopettavat uudet rekrytoinnit, mikä vaikeuttaa nuorten kiinnittymistä työelämään. Yritysten joutuessa vähentämään työvoimaansa helpoin sopeutustapa on lakkauttaa määräaikaiset työsuhteet, joissa olevat henkilöt ovat usein nuoria. Myös jokakeväinen nuorten joukkosiirtyminen kouluista työmarkkinoille näkyy piikkinä työttömyysasteessa. (Hämäläinen & Hämäläinen 2012.)

Nuorten työttömyys alkoi taantuman seurauksena kasvaa syksyllä 2008. Vuonna 2009 alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden määrä kasvoi peräti 56 prosenttia edellisestä vuodesta. Alle 30-vuotiaita työttömiä työnhakijoita TE-toimistoissa oli joulukuussa 2011 noin 54 900. Heistä noin 17 000 on koulutukseltaan pelkän perusasteen varassa ja noin 32 000:lla on ammatillinen tutkinto ja noin 5 300:lla ylioppilastutkinto. (TEM 2012.)

Vuonna 2010 sellaisia 15–29-vuotiaita, jotka olivat työvoiman tai koulutuksen ulkopuolella ja joilla ei ollut peruskoulun lisäksi muuta koulutusta, oli yhteensä 59 784. Tämä on noin 5 prosenttia kaikista tämänikäisistä nuorista. Näistä työttömiä työnhakijoita oli 18 830, kotonaan lapsia hoitavia naisia 8 443 ja muita työvoiman ulkopuolisia 32 511. Työvoiman ulkopuoliset nuoret eivät näy missään tilastoissa,

eikä kukaan tiedä tarkkaan, keitä he ovat ja mitä he tekevät. Lisäksi samanikäisiä keskiasteen suorittaneita työttömiä ja työvoiman ulkopuolisia nuoria oli 51 844. (Myrskylä 2012.)

Nopeimmin työyryömyysjaksot päättyvät alle 20-vuotiailla kouluttamattomilla nuorilla. Lähes puolet heistä siirtyy muualle kuin aktiivisiin toimenpiteisiin tai avoimille työmarkkinoille. Varmaa ei kuitenkaan ole, onko syy aktivoitumisesta opintouralle vai työttömyysturvajärjestelmän – tai pikemminkin sen puuttumisen – aiheuttamasta lamaantumisen. Toivottavaa olisi, että nämä nuoret siirtyisivät opiskelemaan, mutta alustavissa tarkasteluissa opintonsa aloittaneiden osuus työttömyyden päättymistä seuraavana kahtena kuukautena ei kuitenkaan ollut kovin suuri. Kukaan ei siis tarkalleen tiedä, siirtyvätkö nämä nuoret ei-aktiivisiksi joko vanhempiansa taloudellisella tuella vai toimeentulotuen turvin tai vaikkapa ulkomaille. (Hämäläinen & Hämäläinen 2012.)

Julkisessa keskustelussa viitataan usein siihen, että nuoria tarvitaan kipeästi työmarkkinoilla, koska huoltosuhde heikkenee ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoitustarpeet kasvavat. Työ- ja elinkeinoministeriö on laskenut, että työvoiman saatavuuden ja julkisen talouden kestävyuden takia työllisyysaste pitäisi saada nostettua 72 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä (TEM 2012). Työikäisen väestön vähentyessä nuorten pysyvä kiinnittyminen työmarkkinoille on entistäkin tärkeämpää. Työllisyysasteen nostaminen ei ole mahdollista, jos merkittävä osa nuorista ikäluokista jää koulutuksen ja työn ulkopuolelle (TEM 2012).

Heikkoa koulutusta voidaan pitää nuorisotyöttömyyden ja syrjäytymisen tärkeimpänä selittäjänä. Tutkimusten mukaan opiskelun todennäköisyys vähenee nopeasti, mitä vanhemmaksi nuori tulee. Loppovuodet perusasteen ja jatko-opintojen välissä ovat kohtalokkaita, sillä yli 80 % ulkopuoliseksi tai työttömäksi päätyneistä yli 25-vuotiaista ei koskaan suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Kouluttamattomuudella on kauaskantoiset vaikutukset nuorten tulevan työuran laatuun ja pituuteen. Vuonna 2010 vain perusasteen suorittaneiden työttömyysaste oli 20 %, keskiasteen suorittaneiden 12 % ja korkea-asteen suorittaneiden noin 5 %.

Esimerkiksi keskiasteen tutkinto nostaa miesten työvuosiodotetta kuudella ja naisten yhdeksällä vuodella. (Myrskylä 2012.)

Matala koulutustaso ja huono-osaisuus periytyvät helposti sukupolvelta toiselle. Koulun ja työelämän ulkopuolisten nuorten taustalta löytyy kaksi kertaa niin usein työttömänä oleva vanhempi kuin keskimäärin (TEM 2012). Työpajanuorista tehdyn tutkimuksen mukaan 70 % nuorten työpajoilla olleista nuorista oli kahden vuoden aikana kokenut myös vanhempiensa työttömyyden (Pohjantammi 2006). Koulutustason periytyminen on voimakkainta vähän koulutusta saaneiden joukossa, ja erityisesti äidin koulutus periytyy (Myrskylä 2009).

Työhön ja koulutukseen kiinnittymättömyys aiheuttaa myös sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia, joiden seuraukset ovat pitkäkestoisia. Jo nuoruudessa alkavat sosioekonomiset terveyserot heijastuvat myöhemmällä iällä varhaisena eläkkeelle siirtymisenä. Joka päivä viisi nuorta jää työkyvyttömyyseläkkeelle mielenterveyden ongelmien vuoksi (Kela 2011.) Syrjäytymisen sosiaalisista ja yksilöllisistä syistä esiin nousee vanhempien alhainen koulutustason lisäksi yksinhuoltajuus, nuoren heikko koulumenestys ja erilaiset oppimisvaikeudet. Syrjäytymisen taustalta voi löytyä kielteisen ajattelun ja heikon motivaation sekä huonon koulumenestyksen muodostama itseään toteuttava kielteinen noidankehä. (Nurmi 2011.)

Ulkopuolisuuden riskiä kasvattaa myös nuorten asunnottomuus. Joka kymmenes työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolelle syrjäytynyt nuori on asunnoton (Myrskylä 2012). Maahanmuuttajien riski syrjäytyä on 4–6-kertainen kantaväestöön verrattuna. Syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia (TEM 2012). Nuorten syrjäytymisen ja työttömyyden taustalla voi olla myös syrjintää. Erityisesti maahanmuuttaja-, romani- ja muihin vähemmistöihin kuuluvat sekä vammaiset nuoret joutuvat kohtaamaan ennakkoluuloja, rasismia ja syrjintää. (TEM 2012.)

Nuorisotyöttömyys on sekä yhteiskunnan että yksilön ongelma. Nuorten syrjäytymisellä on inhimillisen ulottuvuuden lisäksi myös kansantaloudellinen

merkitys. 40 000 syrjäytynyttä nuorta maksaa noin 300 miljoonaa euroa vuodessa, kun nuoren toimeentulo muodostuu työmarkkinatuesta ja asumistuesta. 30-vuotiaan jäädessä työkyvyttömyyseläkkeelle hänen menetetyn työpanoksensa arvo on yli 1,5 miljoonaa euroa. (TEM 2012.) Voidaan jopa sanoa, että yhteiskunnalla ei yksinkertaisesti ole varaa kadottaa nuoria nykyistä tahtia.

Päättäjät ovat suhtautuneet nuorisotyöttömyyteen ja nuorten syrjäytymiseen vakavasti. Esimerkiksi nuorten yhteiskuntatakuun toteuttaminen on yksi Jyrki Kataisen hallituksen työllisyyspolitiikan kärkihankkeista (Hallitusohjelma 2011). Nuorten yhteiskuntatakuulla tarkoitetaan hallitusohjelmassa sitä, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Tämän hallitus aikoo toteuttaa lisäämällä nuorille suunnattua työvoimapolitiittista koulutusta ja oppisopimuskoulutusta, selvittämällä uusia toimia nuorten työelämään kiinnittymisen parantamiseksi työtä ja koulutusta yhdistelemällä, kehittämällä nuorten työpajatoimintaa ja laajentamalla etsivän nuorisotyön toiminnan koko maahan. (Hallitusohjelma 2011.)

Presidentti Sauli Niinistö on käynnistänyt jopa oman kampanjansa nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Syyskuussa 2012 julkaistu Ihan tavallista -kampanja on saanut julkisuudessa ristiriitaisen vastaanoton. Kampanjan ydinviesti on, että nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tarvitaan arjessa ihan tavallisia pieniä asioita ja tekoja. Valtio ja yhteiskunta loistavat kampanjassa poissaolollaan. Esimerkiksi avun kanavia -osiossa ei mainita hyvinvointivaltion palveluita laisinkaan – ei edes koulua, jossa nuoret kuluttavat puolet valveillaoloajastaan. Sosiologian professori Pekka Sulkunen kiteytti hyvin Niinistön kampanjan ongelman Ylen Ykkösaamussa 18.9.2012: ”Nämä Niinistön ryhmän ehdotukset ovat sinänsä hyviä, mutta syrjäytymisen kanssa niillä ei ole mitään tekemistä.” Yhteiskunnallisia rakenteita ja syrjäytymisen keskeisimpiä syitä kasvavaa eriarvoistumista, köyhyyttä ja sen periytymistä ei kampanjassa esitetty keinoilla ratkaista.

Sosiologian professori Matti Kortteinen totesi syrjäytymiskeskustelun olevan äärimmäisen latautunutta ja peräänkuulutti vastakkainasettelun välttämistä Nuorisobarometrin 2012 julkistamistilaisuudessa 26.9.2012: ”On vaikea siirtyä harkitsemaan toimivia sosiaalipoliittisia ratkaisuja, jos kattava keskustelu ei ole mahdollista.” Läheissuhteet ovat aikaisempien tutkimusten valossa työttömille vähintään yhtä tärkeitä kuin toimeentulo (Kortteinen & Tuomikoski 1998). Siksi Niinistön ryhmän esille nostama teema arkisesta yhdessäolossa on avainasemassa. Kuitenkaan läheissuhteet eivät tahdo kestää ankarissa oloissa. Tällöin mukavaan arkiseen yhdessäoloon liittyvät vinkit ovat turhia. (Kortteinen Nuorisobarometrin julkistamistilaisuudessa 26.9.2012.)

Kortteisen mukaan olisi tavattoman kummallista, jos köyhät eivät oppisi elämään köyhyudessa. Mitä enemmän elämä ihmistä lyö, sitä enemmän ihminen ajattelee, että kukaan ei piittaa. Työttömyys ja köyhyys lisäävät tällaista ajattelutapaa, joka lopulta johtaa siihen, että ihminen alkaa käyttäytyä itselleen epäedullisella tavalla ja hylkiä kaikkea apua. Tällainen sosiaalinen epäluottamus ja hauraus periytyy vanhemmilta ja selittää lasten ja nuorten huonoa koulumenestystä yhtä voimakkaasti kuin esimerkiksi äidin koulutustaso. Tämä lähipiiristä opittu asenne tuottaa sellaista käyttäytymistä, joka on haitallista nuorille itselleen. Apuun kohdistuva torjunta on joillakin nuorilla niin voimakasta, että edes yhteyden saaminen heihin ei onnistu. Ainoa mahdollisuus on luoda pitkäkestoisia ja kiinteitä suhteita, joissa autettava voisi oppia, että on kuitenkin olemassa sellaisia aikuisia, joihin voi luottaa ja elämässä on jotakin, mikä kantaa. (Kortteinen Nuorisobarometrin julkistamistilaisuudessa 26.9.2012; Kortteinen & Elovainio 2012.)

Heikki Hiilamo kirjoittaa Motiivi-lehden (9/2012) kolumnissaan osuvasti: ” Meillä ei ole tarkkaa tietoa siitä, ovatko kaikki niin kutsutut ”ulkopuoliset nuoret” pahoinvoinnista kärsiviä ja apua tarvitsevia vai perinteisten reittien ulkopuolella itseään toteuttavia ja elämäänsä tyytyväisiä nuoria”. Kaivataan siis laadullista tutkimusta nuorten omista kokemuksista ja erilaisista elämänpoluista, pelkät tilastot eivät riitä. Myös tietoa siitä, millä perusteella ja miten nuoret millekin elämäpolulle

hakeutuvat tai ajautuvat on vähän. Rohkenen epäillä, että nämä nuoret, joista julkisuudessa puhutaan syrjäytyneinä, eivät välttämättä itse koe olevansa syrjäytyneitä. Ylipäänsä syrjäytyminen käsitteenä on liian leimaava ja syrjäytymisvaarassa olevista nuorista puhuminen ei ehkä jätä tarpeeksi tilaa nuorten omille kokemuksille, toiveille ja ajatuksille.

Tutkielmani tarkoituksena on tuottaa aikaisemmissa tutkimuksissa kaivattua laadullista tutkimustietoa työttömistä nuorista ja heidän kokemuksistaan.

Tutkimuskysymykseni voi tiivistää seuraavasti:

- Miksi niin moni huolella työllistämishankkeeseen valittu nuori päätyi keskeyttämään hankkeen? Millaisia syitä nuoret itse nimeävät keskeyttämiselle ja löytyykö nuorten taustoista keskeyttämistä selittäviä tekijöitä? Millä tavoin keskeyttäneet ja hankkeen loppuun asti suorittavat nuoret eroavat työelämäasenteiltaan?
- Mitä hyötyä työllistämishankkeesta oli nuorille ja millaisena nuoret kokevat TE-hallinnon toteuttaman työvoimapolitiikan?
- Mitä nämä työllistämishankkeeseen valitut nuoret ylipäänsä ajattelevat työstä ja työttömyydestä? Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia heillä on ja millainen olisi heidän mielestään ihannetyö?

Tutkimus koostuu kuudesta luvusta. Johdannon jälkeen toisessa luvussa esittelen nuorisotyöttömyyttä koskevaa aikaisempaa tutkimusta ja tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia. Käyn läpi nuorisotyöttömyyttä käsitteenä ja ilmiönä sekä erilaisia lähestymistapoja nuorisotyöttömyyteen. Esittelen teoriaosuudessa nuorten mahdollisuuksia ja haasteita nykytyömarkkinoilla, yhteiskunnan yksilöllistymisen seurauksia nuorten valintojen näkökulmasta ja nuorten työelämäasenteista tehtyä tutkimusta. Lisäksi käsittelen nuorisotyöttömyyden seurauksia: työttömyyden kytkeytymistä syrjäytymiseen, työttömyydestä selviytymisen strategioita ja nuorten työmarkkina-aseman yhteyttä kouluttautumiseen. Kolmannessa luvussa esittelen

tutkimusasetelman, tutkimusmenetelmät ja aineiston. Neljännessä ja viidennessä luvussa siirryn aineiston analyysiin. Kuudennessa luvussa esittelen tutkimuksesta nousevat johtopäätökset.

2 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

2.1 Nuorisotyöttömyys käsitteenä ja ilmiönä

Tässä luvussa esittelen nuorisotyöttömyyttä käsitteenä ja ilmiönä tuomalla esiin erilaisia lähestymistapoja nuorisotyöttömyyteen. Lisäksi käyn läpi 1990-luvun laman jälkeistä nuorisotyöttömyyttä ja sen seurauksia Suomessa.

2.1.1 Lähestymistapoja nuorisotyöttömyyteen

Lasse Siuralan (2003, 21) mukaan työttömyyden ja sosiaalisen ongelmien suhde voidaan jaotella kahteen hypoteesiin. Altistumishypoteesin mukaan työttömyys on syynä työttömien kokemiin ongelmiin ja valikoitumishypoteesin mukaan työttömiksi joutuneilla on jo ennestään ollut joitakin sosiaalisesti epäedullisia, psykologisia tai fysiologisia ominaisuuksia. Valikoitumishypoteesi on selkeästi tätä nykyä näistä kahdesta suositumpi työttömyyden selittäjä. Hämäläisen (2002) mukaan nuorten työttömyydellä katsotaan olevan aivan erityinen luonne: oletetaan, että varhain koettu työttömyys jättää pysyvät jäljet nuoren työuraan. Työttömyyden nähdään jo itsessään lisäävän todennäköisyyttä joutua työttömäksi uudelleen. Lisäksi työttömyys heikentää henkilön palkka- ja muuta urakehitystä. Työttömyyden negatiivisten vaikutusten katsotaan olevan erityisen haitallisia juuri nuorten kohdalla, siksi nuoret ovat keskeinen ryhmä harjoitetussa aktiivisessa työvoimapolitiikassa. (Hämäläinen, 2002.)

Hämäläinen (2002) osoittaa, että suhdannevaihteluiden rooli nuorten työllisyydessä on moninkertainen aikuisväestöön verrattuna. Nuorten työmarkkinoiden

erityispiirteinä voidaankin pitää sitä, että nuorten työvoimaan osallistuminen on hyvin suhdanneherkkää ja sitä, että siirtyminen työmarkkinoille tapahtuu pikkuhiljaa ikävuosina 15-19. Työmarkkinoille tulon ajankohta on merkittävä selittävä tekijä työmarkkinoille tulon onnistumisen kannalta. Kun työmarkkinat vetävät yleisesti hyvin, työllistyvät myös nuoret työmarkkinoille tulijat hyvin. Nuorten työvoimakäyttäytymistä voidaan pitää joustavana, koska nuoret reagoivat talouden taantumaa vähentämällä työvoiman tarjontansa ja etsimällä vaihtoehtoisia toimintoja esimerkiksi ajoittamalla opiskelua ja asevelvollisuutta taantumaa. (Hämäläinen, 2002.)

Suomen nuorisolain mukaan nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiasta (Nuorisolaki 2006). Esimerkiksi Nuorisobarometreihin tutkitaan 15–29-vuotiaita (Nuorisobarometri 2012). Tilastoitaessa nuorisotyöttömyyttä puhutaan usein 15–24-vuotiaista nuorista, jotka ovat ilmoittautuneet työttömiksi työnhakijoiksi. Tilastotietoa työttömyydestä on saatavilla Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksesta ja työ- ja elinkeinoministeriön rekisteritilastoista. Koska Suomessa työttömyysturvan saanti on sidottu työnvälityksessä kirjoilla oloon, työ- ja elinkeinoministeriön rekistereiden työttömyysluvut ovat usein suuremmat, kuin Tilastokeskuksen otospohjainen työvoimatutkimuksen. Työ- ja elinkeinoministeriön työnhakijarekistereissä on runsaasti sellaisia henkilöitä, jotka ilmoittavat, että eivät enää aktiivisesti etsi työtä, niin sanotussa eläkeputkessa olevia ja työttömyysturvaa saavia henkilöitä. Rekistereissä heidät kuitenkin luokitellaan työttömiksi. Sitä vastoin työvoimatutkimuksessa heidät tilastoidaan joko piilotyöttömiksi tai työvoimaan kuulumattomiksi. Työvoimatutkimuksessa työttömäksi luokittelun edellytyksenä onkin se, että henkilö haluaa ottaa työtä vastaan. Tämä luokittelu perustuu kansainvälisen työjärjestö ILO:n suosituksiin. Nuorisotyöttömyyden kohdalla näiden kahden tilastotiedon erot ovat kuitenkin pieniä. (Tilastokeskus 2012.) Käytän tässä työssä molempia tilastoja siten, että viitatessani Myrskylään (2012) on kyseessä Tilastokeskuksen tilastointitapa, silloin kun viittaan Työ- ja elinkeinoministeriöön (TEM 2012), on kyseessä työ- ja elinkeinoministeriön tilastointitapa.

Työttömyysasteen mittaamisessa on nuorten kannalta kaksi isoa tulkintaongelmaa. Ensimmäinen on se, että työttömien nuorten määrä sisältää myös opiskelijat. Toinen on se, että työttömyysaste ei kuvaa työttömien osuutta kyseisen ikäryhmän väestöstä vaan kyseisen ikäryhmän työvoimasta. Koska nykyisin valtaosa nuorista opiskelee alle 20-vuotiaana ja vielä 20–24-vuotiaanakin, työttömyysasteen jakajassa eli työvoimassa on varsin pieni joukko nuoria. Koulutukseen osallistuminen on lisääntynyt viime vuosikymmeninä kaikkialla Euroopassa ja erityisesti alle 20-vuotiaiden ryhmässä. (Hämäläinen & Tuomela 2013.) Tästä syystä EU:n päättäjät käyttävät yhä useammin käsitettä NEET – työttömät ja kouluttamattomat nuoret. Määritelmällä viitataan nuoriin, joilla ei ole työtä, jotka eivät ole koulutuksessa ja joita ei luokitella opiskelijoiksi. Käsittellä mitataan syrjäytymistä työmarkkinoilta ja mahdollisesti koko yhteiskunnasta. Vuonna 2011 NEET-ryhmään kuului Suomessa noin 58 000 nuorta eli 9 prosenttia 15–24-vuotiaista. NEET-nuoret ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. NEET-nuorista 59 prosenttia (31 400) ilmoitti pääasialliseksi toiminnakseen työttömyyden vuonna 2011, 17 prosenttia (8 900) kertoi olevansa työkyvytön, 14 prosenttia (7 500) hoiti kotona lapsiaan ja 7 prosenttia (4 000) sanoi tekevänsä jotain muuta (kuvio 9). Lisäksi joukossa oli joitakin henkilöitä, jotka kertoivat pääasialliseksi toiminnakseen työn tai opiskelun, vaikka heillä ei tutkimusviikolla ollutkaan työpaikkaa tai tutkintoon johtavaa opiskelupaikkaa. Näiden tietojen pohjalta on mahdotonta tietää, kuinka moni heistä on "syrjäytynyt". (Larja 2013.)

Tilastot nuorisotyöttömyydestä eivät kerro koko totuutta kyseessä olevasta yhteiskunnallisesta ilmiöstä. Erityisesti nuorten tapauksessa työvoiman tarjonnan muutokset vaikuttavat voimakkaasti työttömien lukumäärään, rakenteeseen ja osuuteen. Työvoiman tarjontaan vaikuttavat toimenpiteet kuten koulutuspolitiikka, perhepolitiikka, perheiden arvostukset, äitiystuen taso jne. vaikuttavat nuorisotyöttömyyteen. Tilastotietoa kielletystä toiminnasta esimerkiksi harmaan talouden piirissä työskentelemisestä on vaikea saada. Myös muutos aktiiviseen työvoimapolitiikkaan on siirtänyt painopisteen työttömyyskorvauksista

koulutukseen, kurssitukseen ja työllistämisprojekteihin. Sosiaalipolitiikassa on alettu painottaa yksilön vastuuta samalla kun työttömiä on haluttu houkutella produktiiviseen työhön. Aktiivisen työvoimapolitiikan myötä korvauskelpoisuuteen on sidottu vahvempi vaatimus ottaa vastaan työ tai koulutuspaikka. Tämän seurauksena nuoria on pystytty siirtämään pois työttömien kirjoista joko työmarkkinoille tilapäistyöhön tai työvoiman ulkopuolelle koulutukseen. (Siurala 2003.)

2.1.2 1990-luvun laman jälkeinen nuorisotyöttömyys ja sen seuraukset Suomessa

Nuorten asema työmarkkinoilla on muuttunut selvästi viimeisen 40 vuoden aikana. Vuonna 1970 nuoret muodostivat merkittävän osan työikäisestä väestöstä ja työllisyydestä. 1990-luvun puolivälissä sekä nuorten osuus työikäisistä että erityisesti työllisyydestä olivat huomattavasti pienentyneet. Talouden ja työmarkkinoiden vakaa kasvukausi ulottui 1980-luvun lopulle saakka. Kasvukautta luonnehtivat ansio- ja palkkatyön yleistyminen, työmarkkinoiden naisistuminen ja toimihenkilöistyminen, sekä julkisen sektorin kasvu. (Nätti 1999.) Suomessa ajaututtiin työvoimapulasta suurtyöttömyyteen neljässä vuodessa 1990-luvun alussa (Malmberg-Heimonen 2003). Korkeimmillaan työttömyys oli vuonna 1994, jolloin se ylsi 18 prosenttiin (Tilastokeskus 1996). Lama iski erityisesti Helsinkiin, jossa työttömyys oli pitkään ollut vähäisempää kuin muualla Suomessa. 1990-luvun alussa työttömyys kasvoi eniten Uudellamaalla. Ajautuminen työvoimapulasta suurtyöttömyyteen johti esimerkiksi Helsingissä siihen, että sekä sosiaalipalvelujen työvoimaresurssit että työvoimapalveluiden tarjonta joutuivat koetukselle. Varsinkin nuorten työttömyys pitkittyi laman alkuaikoina Helsingissä, koska nuorten mahdollisuudet osallistua työllistämistoimiin olivat tuntuvasti huonommat kuin muualla maassa. Laman laannuttua työttömät jakautuivat Helsingissä entistä selkeämmin pitkäaikaistyöttömiin ja lyhytaikaistyöttömiin. (Malmberg-Heimonen 2003.)

Laman aikana myös työttömien nuorten osuus kasvoi voimakkaasti. Vailla aikaisempaa työkokemusta tai ammatillista koulutusta olevat henkilöt ovat tyypillisesti nuoria, ja tarjonnan ollessa kysyntää suurempi putoavat työvoimasta ensimmäisenä kokemattomat ja kouluttamattomat henkilöt. Tutkittaessa 1990-luvun laman nuorisotyöttömien kokemuksia työttömyydestä selvisi, että helsinkiläisnuorten kokemukset työttömyydestä oli selvästi kielteisemmät kuin muualla asuvien nuorten. Helsinkiläisnuoret tunsivat työttöminä ollessaan useammin olevan taloudellisesti riippuvaisia, aikaansaamattomia ja eristyneitä, ja heillä oli selvästi enemmän psyykkisiä oireita muun maan nuoriin verrattuna. Helsinkiläisnuoret olivat myös kokeneet joutuneensa luopumaan työttömyytensä vuoksi useammista asioista kuin muualla asuvat nuoret. Suurkaupungin elämäntapa liittyneenä työttömyyteen saattaa myös tarkoittaa suurempaa todennäköisyyttä tuntea itsensä yksinäiseksi tai eristäytyneeksi, mikä voi entisestään vaikeuttaa nuoren selviytymistä. Olisikin tarvetta tutkia lisää, millaisia selviytymisstrategioita erilaiset asuin ympäristöt nuorille mahdollistavat. (Malmberg-Heinonen 2003.)

Vaikka 1990-luvun lopulla taloudellinen nousu oli jo hyvin voimakasta, ei nuorten työmarkkinatilanne palautunut lähellekään 1990-luvun vaihteen nousukauden tilannetta. Lama kuitenkin paransi opiskelun voimakkaan lisääntymisen myötä koulutustason nousua ja tätä kautta nuorten mahdollisuuksia työmarkkinoilla. Opiskelun yleistyminen laman syvimpinä vuosina pienensi työmarkkinoilla heikoimmassa asemassa olevien, ammattitutkintoa vailla olevien ryhmää. Synkimpien lamavuosien jälkeen enintään peruskoulun suorittaneiden asema työmarkkinoilla on parantunut muita koulutusryhmiä vähemmän. Verrattuna lamaa edeltävään tilanteeseen koulutus tai koulutuksen puute erottelee nyt työttömiä selkeämmin. Kouluttamattomien nuorten osallistuminen työvoimapoliittisiin toimiin ei myöskään sanottavasti edistä työllistymistä, kouluttautuminen sen sijaan edistää. (Aho & Koponen 2001.) Modernisaationäkökulmasta nuorten elämänpiiriin on katsottu muodostuvan työn, koulun ja vapaa-ajan sfääreistä ja niiden välisestä sukkuloinnista (Siurala 1994). Lama ja nuorisotyöttömyys ovat kuitenkin vähentäneet mahdollisuuksia joustavaan liikkumiseen eri sfäärien välillä (Päivärinta 1997). Pääkaupunkiseudun työssäkäyntialue muodostaa oman paremman

työllisyyden alueensa, jolla ammattitutkinnon suorittaneet nuoret ovat 1990-luvulla päässeet muuta maata huomattavasti paremmin vakaalle työuralle.

Pääkaupunkiseudun asuntotilanne kuitenkin tasoittaa muuttoliikettä: suurella osalla erityisesti alempien ammattitutkintojen suorittaneilla ei ole varaa asua pääkaupunkiseudulla. (Aho & Koponen 2001.)

2.2 Nuorten mahdollisuudet ja haasteet työmarkkinoilla

Tässä luvussa käyn läpi nuorten mahdollisuuksia ja haasteita työmarkkinoille sijoittumiseen liittyen. Otan esille yhteiskunnan yksilöllistymisestä seuranneen valintojen vapauden ja pakon, mikä nuorten kohdalla näkyy oman elämäpolun etsimisen välttämättömyytenä ja vaikeutena. Lisäksi esittelen tässä luvussa nuorten työelämäasenteista tehtyä tutkimusta ja nuorten työllisyystilannetta 2010-luvun Suomessa.

2.2.1 Omaa elämänpolkua etsimässä

Länsimaisessa jälkimodernissa kulttuurissa perinteiden ja sosiaalisten rakenteiden tilalle on tullut ennennäkemätön yksilönvapaus (Beck & Beck-Gernsheim 2002; Bauman 1996; Giddens 1991). Nuorille ei ole enää tarjolla koko elämän pituisia virkoja työelämässä, ja perinteiset lineaariset ja kohtalaisen ennustettavat elämänurat ovat muuttuneet yhä ennustamattommiksi ja monipolvisemmiksi, samalla kun valinnanmahdollisuudet ovat lisääntyneet. Nykypäivän nuoren pitää löytää oma elämänpolkunsa itse. (Henderson & Holland & McGrellis & Sharpe & Thomson 2007.) Giddensin mukaan (1995, 107) elämme yhteiskunnassa, jossa auktoriteetti ei enää määrää, miten elämä pitäisi elää. Yhteiskunta voidaan myös nähdä suurena yksilöllistymisprosessina, joka tarkoittaa päätösten yksilöllistymistä kaikilla elämänoilla (Beck 1995.)

Saksalainen sosiologi Ulrich Beck kuvasi jo 1990-luvun puolivälissä yhteiskunnan yksilöllistymistä tai yksilökeskeisyyden nousua tavalla, joka on edelleen

ajankohtainen. Beckille yksilöllistyminen merkitsee totunnaisten elämäkerran muuttumista valituksi, itse muokatuksi elämäkerraksi, jossa jokainen käsikirjoittaa, lavastaa ja näyttelee itse oman elämänsä. Yksilöllistyminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita suurempaa henkilökohtaista vapautta, sillä loputon valinnanvapaus muodostuu pakoksi tehdä valintoja. Beckin mukaan yksilöllistyminen terminä merkitsee teollisen yhteiskunnan elämäntapojen uudelleen puitteistamista siten, että yksilöt joutuvat itse muovaamaan omat elämäkertansa. Tämä uudelleen puitteistaminen ei tapahdu sattumalta, yksilökohtaisesti tai vapaaehtoisesti, vaan se tapahtuu nimenomaan yhteiskunnan rakenteiden, nykyaikaisen kehittyneen palkkatyöyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion meille asettamissa olosuhteissa. (Beck 1995.)

Baumanin (1996) mielestä nykyihmisen olemista luonnehtii epätasapainoisuus ja ristiriitaisuus: ambivalenssi ja elämänvalintojen pluralismi ovat postmodernin ajan arkipäivää. Ihmiset pyrkivät mahdollisimman suureen vapauteen, mutta ovat viime kädessä sittenkin vain oman itsensä varassa. (Bauman 1996, 194-202.) Sekä Bauman että Beck ja Beck-Gernsheim tulevat siihen johtopäätökseen, että iman ulkopuolista kontrollia ja tukea ihminen on juureton: hänen on itse rakennettava identiteettinsä (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 7; Bauman 1996, 212.). Baumanin mukaan identiteettiä rakennetaan jatkuvassa minän koostamisprosessissa, jossa minää yhtä lailla puretaan kuin koostetaan. Identiteetti ei ole siten koskaan valmis, vaan aina muutoksen tilassa ja ihmisen oleminen on luonteeltaan epävarmaa ja keskeneräistä. (Bauman 1996, 194-202.) Nuoruudessa tämä voi tarkoittaa sitä, että on vaikea tehdä oman elämänpolun kannalta keskeisiä valintoja, joiden pohjalta aikuistuminen tapahtuu (Ziehe 1991, 51). Esimerkiksi Beck ja Beck-Gernsheimin mukaan omia elämänvalintoja verrataan yksilöllistymisen myötä kasvaneisiin henkilökohtaisiin elämänmahdollisuuksiin ja riskeihin, haluihin ja yksilöön kohdistuviin vaatimuksiin (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 120).

Elämänkulun käsite mahdollistaa ikäkausien rajojen heiluvuuden ja ikäkausien sisäisen heterogeenisuuden verrattuna esimerkiksi kronologiseen elämäнкаariajatteluun. Elämäнкаariajattelussa koko ihmisen elämä jaotellaan

kolmeen toisensa poissulkevaan elämänvaiheeseen: valmistautumiseen (lapsuus & nuoruus), työhön (aikuisuus) ja lepoon (vanhuus). Elämänkaarijatteluun liittyy myös korostuneesti ajatus aikuisuudesta varsinaisena elämänä, sekä ajatus lapsuudesta ja nuoruudesta valmistautumisena aikuisuuteen. (Lallukka 2003.) Siksi nuoria tutkittaessa on mielekkäämpää puhua elämänpoluista kuin elämänkaarista, vaikka nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisen ajankohta jää tällöin hämäräksi.

Nuoruusaika sosiologisena käsitteenä on jatkuvan muutoksen kohteena. Sitä laajennetaan toisaalta kohti lapsuusikää ja toisaalta kohti aikuisikää. Nuoruuden ja aikuisuuden väliin on yhä vaikeampaa löytää selvää rajaa. Esimerkiksi lisääntyvät vaatimukset jatkuvasta identiteetin muodostuksesta ja elinikäisestä oppimisesta tai työttömyys voivat lykätä aikuisroolin omaksumista. Toisaalta aikuiset tuntuvat sulautuvan nuorisokulttuureihin nuorekkailla elämäntavoilla ja siihen liittyvillä symboleilla (Siurala 2003.) Neil Postman (1982) esitti jo 1980-luvulla, että lapsuuden ja aikuisuuden välinen dikotomia on murentunut ja lapsuus siten lyhentynyt. Postman yhdistää lapsuuden lyhenemisen kirjepainotaidon myötä yleistyneeseen lukutaitoon sekä television ja kuvaohjelmien tarjoamaan informaation lisääntymiseen. (Postman 1982.) Kaisa Ketokivi puolestaan on tutkinut perheen perustamista pidentyneen nuoruuden kulttuurissa ja todennut, että nuoruuden vapaus mahdollistaa erilaisten kokemusten ja elämysten hankkimisen, minkä vuoksi se houkuttelee nuoruuden pidentymiseen. Vapaudesta on Ketokiven mukaan tullut nuoruutta koskeva normi ja perhe ei pidentyneen nuoruuden kulttuurissa kuulu alle kolmikymppisten elämään, koska nuoruutta kuuluu elää vailla pysyviä sidoksia. (Ketokivi 2002.)

2.2.2 Nuorten työelämäasenteet

Suomalaisen yhteiskunnan normina voidaan pitää protestanttiseen etiikkaan kuuluvaa halua ja pyrkimystä tehdä töitä leipänsä eteen (Päivärinta 1997). Max Weberin (1980) mukaan voimakas työeetos on ominaista protestantisille yhteiskunnille, joissa kapitalismin henki on syntynyt pitkällisen kasvatusporosessin tuotoksena. Weber näki korrelaation taloudellisen menestymisen ja työmotivaation

välillä. (Weber 1980.) Weberin mukaan kalvinistien predestinaatio-oppi legitimoisi sellaisia elämää ohjaavia arvoja, jotka konkretisoituivat taloudellisena käyttäytymisenä, kuten rationaalisena ja pitkäjänteisenä voitontavoitteluun perustuvana kapitalistisena liiketoimintana. (Heiskala 2000.)

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että nuoret ovat vahvasti sitoutuneita työhön, nuorilla on korkea työmoraali ja he pitävät ansiotyötä tärkeänä (esim. Turunen 2009; Malmberg-Heimonen 2003; Siurala 1994). Yleisesti ottaen nuoret ovat tyytyväisiä työllistämistoimiin. 1990-luvun laman nuorisotyöttömiä tutkittaessa lähes kaikki olivat sitä mieltä, että ovat oppineet jotain uutta ja että tekeminen sinänsä oli jo positiivista. Lisäksi nämä nuoret olivat tyytyväisiä työ- ja koulutuspaikkojen ilmapiiriin. Reilusti yli puolet näistä nuorista oli saanut lisää itseluottamusta työllistämistoimenpiteiden aikana. Toimenpiteiden kielteisinä piirteinä pidettiin liian alhaista vaatimustasoa ja palkkaa. (Malmberg-Heimonen 2003.)

Syyt työttömien nuorten haluttomuuteen etsiä töitä vaihtelevat. Osa odottaa työn, koulutuksen tai kurssin alkamista. Muita tavallisimpia syitä ovat raskaus, armeija, iltakoulu, keikkaluontoiset työt, oman yrityksen perustaminen sekä pääsykokeisiin lukeminen. Osa helsinkiläisistä nuorista ei hae työtä, koska työn tekeminen ei ole taloudellisesti kannattavaa ja koska heillä on niin paljon muutakin tekemistä, etteivät he ehdi tehdä työtä. Muualla maassa taas työtä ei haeta siksi, että työpaikkoja ei yksinkertaisesti ole tarjolla. Kaiken kaikkiaan suurimmalla osalla nuorista syyt siihen, miksi he eivät työttömyydestä huolimatta hae töitä, ovat hyvin rationaalisia eivätkä viittaa työkielteisyyteen. (Malmberg-Heimonen 2003.)

Työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuu moni sellainen nuori, joka on vain muodollisesti etsimässä töitä. Joukosta löytyy esimerkiksi paljon nuoria, joiden ensisijainen tavoite on opiskelupaikan saaminen. He ikään kuin jonottavat töitä, joita he eivät itse asiassa halua. Syynä tähän on toimeentulo. Nuoret tietävät, että heillä on oikeus työttömyyskorvaukseen tai työmarkkinatukeen ja tällä tavalla nuoret mahdollistavat itselleen kätevän ja ei-häpeällisen tavan hankkia elantonsa. Vaihtoehto toimeentuloon olisi toimeentulotuki, joka edellyttää, että tuensaaja käy

säännöllisesti sosiaalitoimistossa selostamassa sosiaalityöntekijälle senhetkistä elämäntilannettaan. Toimeentulotukea pidetään ensisijaisesti syrjäytyneiden tukimuotona ja täten nöyryyttävämpänä ja häpeällisempänä kuin työttömyystukea. (Wrede-Jäntti 2003.)

Yksi suuri ryhmä työttömien joukossa on niin sanotut elämässään suuntautumattomat nuoret, toisin sanottuna nuoret, jotka eivät tiedä, mitä haluavat tehdä. Koska nämä nuoret eivät tiedä, mistä ovat kiinnostuneita, he eivät luonnollisestikaan ole laatineet mitään konkreettisia tulevaisuuden suunnitelmia. Näiden nuorten mahdollisuudet päästä irti työttömyydestään ovat erityisesti korkean työttömyyden aikoina rajoitetut. Opintoihin orientoituneista nuorista suurin osa on naisia ja suuntautumattomista nuorista suurin osa on miehiä. Lisäksi on olemassa pieni marginaalinen ryhmä vaihtoehtoisesti suuntautuneita nuoria, jotka vieroksuvat materiaalisia arvoja eivätkä pidä palkkatyötä tärkeänä. Tätä näkemystä edustavat tiedotusvälineissä esiintyneet nuoret ovat saaneet paljon huomiota, missä on riski, että tämän marginaalisen ryhmän arvoja edustavat nuoret yhdistetään turhan helposti suureen määrään nuoria työttömiä. (Wrede-Jäntti 2003.)

Työvoimapolitiikassa työtön nuori määräytyy varsin karkeasti joko korvauskelpoiseksi työttömäksi työnhakijaksi tai työhaluttomaksi karenssinuoreksi, joka kieltäytyy työvoimapolitiittisista toimenpiteistä ja jättäytyy työmarkkinoiden ulkopuolelle. Karenssinuorista on käytetty myös nimitystä työujot nuoret. Nuorten ja työllisyysviranomaisten välillä on usein kommunikaatio-ongelmia. Nuoret eivät aina ilmoita muuttuneesta tilanteestaan viranomaisille (töissä, opiskelemassa, muuttanut), ja toisaalta osa nuorista kokee, että viranomaisiin on hankala saada yhteyttä. Kelan ja TE-toimistojen tiedonvaihdossa on ongelmia, eivätkä nuoret välttämättä ymmärrä, että ilmoitus pitää tehdä erikseen molemmille tahoille. Joillekin nuorille on ominaista neuvottomuus ja aloitekyvyttömyys, joka johtuu sosiaalisten resurssien puutteesta. Osa nuorista perustelee työstä kieltäytymistä sillä, että tarjottu työpaikka ei vastaa heidän koulutustaan. Heille työn laatu merkitsee niin paljon, etteivät he katsoneet voivansa ottaa vastaan mitä tahansa työtä. Myös sellaisia nuoria löytyy, joiden työstä kieltäytyminen voidaan tulkita

tietoiseksi elämäntapaan liittyväksi valinnaksi. Tämä on kuitenkin jossain määrin ohimenevä elämänvaihe. Työtarjouksiin reagoimattomuuden taustalla ei siis varsinaisesti ole työn vieroksunta, kuin harvoissa tapauksissa. Kaikkien edellä mainittujen syiden ja selitysten lisäksi osa nuorista yksinkertaisesti katoaan kokonaan tavoittamattomiin. (Laaksonen & Ahlroth & Laamanen & Siurala & Taponen 1994.)

2.2.3 Nuorten työurat 2010-luvun Suomessa

Nuoret aloittavat työuransa Suomessa myöhään. Ammattikorkeakoulusta valmistuneiden mediaani-ikä on 25,1 ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden mediaani-ikä on 27,3 vuotta. 55 prosenttia opiskelijoista käy töissä opintojensa ohessa ja työssäkäynti opiskeluiden ohella lisääntyy iän myötä siten, että yli 25-vuotiaista opiskelijoista jopa 70 prosenttia käy opintojen ohella töissä. Nuoret saavat työkokemusta myös kesätoilla. (TEM 2012.) Määräaikaisten työsuhteiden yleistyminen on Suomessa lävistänyt kaikki ryhmät, alat ja sektorit. Määräaikaistyö on ennen muuta nuorten, julkisen sektorin toimihenkilöiden ja naisten ongelma. Valtaosa nuorten työsuhteista on osa- ja/tai määräaikaaisia. Julkisessa keskustelussa työn epätyypillisuus on muun muassa koettu ongelmaksi siksi, että lyhyet työajat ja työsuhteet merkitsevät matalampaa toimeentuloa. Erityisesti määräaikaisiin työsuhteisiin näyttää liittyvän myös korkea työttömyysriski. Nuorilla selvästi yleisin osa-aikatyön syy on opiskelu. Toisin sanoen nuorilla osa-aikatyö tarkoittaa useimmiten opiskelun ja työn yhdistämistä. Määräaikaistyön syynä on suurimmaksi osaksi pysyvän työn puute, mutta myös haluttomuus pysyvään työhön ja työn liittyminen opiskeluun ovat syitä nuorten määräaikaistyöhön. (Nätti 1999.)

Työnteon ehtojen ohella työn sisältö ja työn vaatimukset ovat muuttuneet. Palkansaajat kokevat yhtäältä työnsä kehitysvaatimusten ja -mahdollisuuksien lisääntyneen, toisaalta lähes puolet nuorista palkansaajista kokee, että heillä olisi valmiuksia selviytyvä vaativammistakin tehtävistä. Joka kolmas nuori palkansaaja arvioikin, että tarvittavan pohjakoulutuksen omaava uusi työntekijä oppisi hänen

työnsä muutamassa tunnissa tai päivässä. Lisäksi nuoret osallistuvat puolet muita harvemmin työnantajan rahoittamaan henkilöstökoulutukseen. Työn vaatimusten ohella on yleisesti koettu työvauhdin kiristyneen, joskin muutokset koskevat enemmän vanhempia työntekijöitä kuin nuoria. Sen sijaan nuorten palkkatyön sisältö näyttää köyhtyneen ja nuoret pitävät muita palkansaajia useammin työtään yksitoikkoisena, saman työvaiheen toistamisena ja ruumiillisesti raskaana. (Nätti 1999.)

Nuorten, etenkin opiskelijoiden työssäkäynnin yleisenä syynä pidetään rahaa. Toissijaisempi peruste on ollut kiinnostus työelämään tutustumiseen. Tutkittaessa McDonald'sissa työskenteleviä nuoria, nousi taloudellisten syiden lisäksi myös muita tärkeitä työhön hakeutumismotiiveja kuten työkokemuksen saaminen, työajan joustavuus, asiakaspalvelutyö sekä työpaikan nuorekkuus. Kolme neljäsosaa näistä työntekijöistä katsoi työn sisällön olevan tärkein seikka työssä. Miehet arvostivat naisia enemmän työn pysyvyyttä suhteessa palkan määrään ja työn sisältöön, vaikka sisältö onkin tärkeä arvostuksen kohde myös miehillä. Nämä nuoret suhtautuivat melko kielteisesti työsuhteen määräaikaaisuuteen ja melko myönteisesti yrittäjäksi ryhtymiseen. Tutkimuksen nuoret suhtautuivat myös ammatinvaihtoon myönteisesti ja kokivat moniammattisuuden positiivisena haasteena. Pimeää työtä nuoret eivät yleisesti ottaen hyväksyneet, mutta miehet suhtautuivat siihen hieman suopeammin kuin naiset. Tämän aineiston perusteella nuoret näyttivät arvostavan tai ainakin odottavan pysyvää ja pitkäaikaista työsuhdetta tulevalta työuraltaan. Kuitenkin joka neljäs hyväksyi ajatuksen, että tuleva työura voi muodostua määräaikaaisista työsuhteista. Tämän päivän joustavat työntekijät ovat selkeästi korkeakoulutettuja, joilla on varaa suhtautua myönteisesti muun muassa työpaikan määräaikaaisuuteen. Heidän kohdallaan kysymys voi olla pikemminkin mahdollisuuksista kuin joustavien työmarkkinoiden uhriksi joutumisesta. Toinen joustavien työntekijöiden ryhmä nousee potentiaalisista yrittäjistä, jotka eivät ole korkeasti koulutettuja ja jotka ovat usein miten miehiä. (Autio 1999.)

Globaalissa taloudessa työmarkkinoiden alueellinen erilaistuminen on kiihtynyt. Kokonaisia tuotannonaloja on kadonnut esimerkiksi suurten markkinoiden ja halvan työvoiman perässä kaukomaille. Kiristävä kilpailu ja teknologian kehitys on muuttanut työpaikoilla vaadittavan osaamisen kirjoa. Nykyisillä työmarkkinoilla menestyäkseen yksilön pitää olla tehokas, hänellä pitää olla erinomaiset kognitiiviset taidot, sosiaalista vuorovaikutuskykyä, kykyä omaksua nopeasti uusia asioita, muutoksiin helposti sopeutuva persoonallisuus, paineen- ja riskiensietokykyä. Nuorille on perinteisesti ollut tarjolla kaksi pääväylää pakollisen oppivelvollisuuden suorittamisen jälkeen: opintojen jatkaminen tai siirtyminen työelämään. Työelämässä tapahtuneiden muutosten vuoksi nuoret, joilla ei ole riittävää ammattikoulutusta, kohtaavat suuria vaikeuksia yrittäessään päästä työmarkkinoille. Vähäistä ammattitaitoa vaativat aputehtävät ovat kadonneet monilta aloilta tai työpaikat ovat siirtyneet maamme rajojen ulkopuolelle. (Välimäki 2007.)

2.3 Nuorisotyöttömyyden seuraukset

Tässä luvussa käyn läpi nuorisotyöttömyyden seurauksia. Erittelen ensin nuorisotyöttömyyden kytkeytymistä syrjäytymiseen ja siitä käytävää ajankohtaista tutkimusteoreettista keskustelua. Tämän jälkeen esittelen työttömyydestä selviytymisen strategioita ja nuorten työttömien toiminnan modaliteetteja. Lisäksi käyn läpi teoreettisesta näkökulmasta nuorten työmarkkina-aseman yhteyttä kouluttautumiseen.

2.3.1 Nuorisotyöttömyyden kytkeytyminen syrjäytymiseen

THL:n tutkimuksessa on seurattu kaikkia vuonna 1987 syntyneitä noin 60 000 lasta sikiökaudelta vuoden 2008 loppuun saakka. Tutkimuksen mukaan ongelmat hyvinvoinnissa kasaantuvat ja vanhempien ongelmat liittyvät kiinteästi lasten myöhempään hyvinvointiin ja mielenterveysongelmiin. Tutkimukseen osallistuneista 40 prosentilla oli mielenterveysongelmia ja joka viides oli 21 vuoden

ikään mennessä saanut psykiatrasta erikoissairaanhoidoa tai lääkitystä mielenterveysongelmiinsa. Peruskoulun jälkeinen tutkinto puuttuu noin 18 prosentilta tästä ikäluokasta. Toimeentulotukeen on joutunut jossakin vaiheessa turvautumaan heistä 23 prosenttia ja 26 prosentilla on merkintöjä joko lieviä rikkomuksista tai saaduista tuomioista. Huostaan otettuna tai sijoitettuna on ollut tämän ikäluokan lapsista 3 prosenttia. Ikäluokka varttui 1990-luvun laman aikana, jolloin työttömyys ja taloudelliset vaikeudet kohtasivat huomattava osa perheistä. Tuolloin karsittiin lasten ja perheiden peruspalveluita ja ennaltaehkäisevää työtä, jota ei ole kunnissa saatu lamaa edeltävälle tasolle vielä. Lastensuojelun asiakkaat, yksinhuoltajaperheiden lapset, terveysongelmista kärsivien vanhempien lapset sekä maahanmuuttajat ovat esimerkkejä kaikkein haavoittuvimmista ryhmistä aikuisuuden selviytymisen kannalta. (Paananen & Gissler; TEM 2012.)

Suomessa on tällä hetkellä noin 110 000 20 – 29-vuotiasta nuorta, jolla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa. Toisen asteen tutkinnon puute on merkittävin yksittäinen tekijä työmarkkinoilta ja yhteiskunnasta syrjäytymisessä. (TEM 2012.) Työmarkkinoiden ulkopuolella oleminen on suomalaisessa yhteiskunnassa perinteisesti nähty poikkeavana vallitsevista normeista (Suutari 2002). Palkkatyö ymmärretään keskeisimmäksi sosiaalisiksi sidokseksi ja elämän ankkuriksi, ihmisten päätehtäväksi suomalaisessa yhteiskunnassa. (Suutari 2002, 27; Paju & Vehviläinen 2001, 43.)

Syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla opintoihin ja työelämään siirtymiseen liittyvät ongelmat voivat olla monitahoisia ja monimutkaisia ratkaistavaksi. Erilaisten mielenterveysongelmien, oppimisvaikeuksien ja päihdeongelmien takia nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä tarvitaan sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluita. Hyvin pitkälle viety erikoistuminen palvelurakenteessa voi kuitenkin pikemminkin haitata kuin edesauttaa ongelmien selvittämistä. Kun palvelujärjestelmässä on päällekkäisyyksiä ja sen eri osia ei ole koordinoitu voi nuori joutua kalliiseen ja tehottomaan palvelukierroon. Erittäin tärkeää olisi, että jokin taho ottaisi kokonaisvastuun nuoren tilanteesta ja ongelmien ratkaisemisesta. (Välimäki 2007.) Verkostoituminen ja moniammatillinen yhteistyö on oleellista nuoren

kokonaistilanteen hahmottamiseksi siten, että auttaminen voi tapahtua kokonaisvaltaisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Seurantaan ja yhteistyöhön liittyy kuitenkin myös monia ongelmia. Esimerkiksi tietojen siirtäminen eri toimijoiden ja viranomaisten välillä näyttäytyy monisyisenä ja myös paradoksaalisena ongelmana. Jos vastaanottavalla taholla tiedetään jo etukäteen nuoren ongelmista, saattaa olla, ettei nuori saakaan tilaisuutta aloittaa puhtaalta pöydältä. Jos esimerkiksi uudessa opinahjossa tiedetään jo etukäteen nuoren ongelmista, saattavat odotukset ja suhtautuminen laukaista nuoren käyttäytymään odotusten mukaisesti. (Kivelä & Ahola 2007.)

Palkkatyön marginaaliin, ilman pysyvää työtä jääneet tai jättäytyneet nuoret eivät aina ole sosiaalisesti syrjäytyneitä siinä mielessä, että he olisivat kokonaan vailla sosiaalista kiinnikettä. Useat näistä nuorista kiinnittyvät erilaisille sosiaalisille kentille: kaveri- ja ystäväpiireihin, lapsuuden perheeseen ja omaan perheeseen, sukulaisiin, sosiaalitoimistoon, työvoimatoimistoon ja muihin viranomaisiin. Nämä verkostot ovat nuorille tärkeä sosiaalisen ja taloudellisen tuen lähde ja ne toimivat myös luottamuksen, solidaarisuuden ja kumppanuuden perustana nuorten elämässä. (Suutari 2002.)

Perheen rooli nuorisotyöttömyyden suhteen on kahdenlainen: yhtäältä perhe toimii sosiaalisena iskunvaimentimena työttömyyden ja sen negatiivisten vaikutusten välillä, mutta toisaalta työttömyys voi periä perheen kautta.

Moniongelmaisperheiden lapset ovat alttiimpia päätyään itse moniongelmatilanteisiin. Vanhempien työttömyys vaikuttaa nuorten työllisyyteen niissä sosiaaliryhmissä, joilla on matalampi sosiaalinen status, heikompi koulutus, pienemmät kulttuuriset ambitiot ja henkilökohtaiset taidot, sekä heikompi sosiaalinen tukiverkosto. Tämä mekanismi toimii myös toiseen suuntaan.

Esimerkiksi Itävallassa vanhempien lakisääteinen velvollisuus järjestää alle 27-vuotiaille lapsilleen saman tason koulutus kuin heillä itsellään on johtanut siihen, että hyvin koulutettujen lapset ”laillisesti perivät” paremmat työmarkkinaedellytykset. Myös muualla ilman tällaista lakisääteistä yhteyttä vanhempien koulutustaso yleensä toistuu lastensa koulutustasossa. (Siurala 2003.)

Moisio ja Kauppinen (2010) ovat pohtineet sitä, onko huono-osaisuuden periytyminen rakenteellisesti tuotettua vai liittyykö siihen opittuja elementtejä. He esittävät, että sosiaaliturvan varassa elävien lapset oppivat vanhemmiltaan sen, kuinka ilman työtä eletään, ja tästä syntyy perhe- tai naapuruskohtaisia kulttuurisia perinteitä. (Moisio & Kauppinen 2010.) Rakenteiden käsitteellä sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa viitataan siihen, millaisia ovat yksittäisen toimijan näkökulmasta hänen toimintansa ulkoiset, annetut ehdot. Esimerkiksi perheen tausta, koulutus- ja tulotaso ovat lapsen näkökulmasta tällaisia. Opituilla elementeillä viitataan niihin ajattelu- ja käyttäytymistapoihin, jotka jäsentävät sitä, kuinka toimija ymmärtää tilanteensa ja kuinka hän siinä toiminnallisesti suuntautuu. Jos kysymys periytyminen mekanismeista jäsenetään tämän käsitteellisen erottelun näkökulmasta, on selvää, että vastaukset ovat hyvin voimakkaasti latautuneita myös ideologisesti ja poliittisesti. Kysymys on hyvin lähellä sitä, missä määrin huono-osaiset ymmärretään heikkojen rakenteellisten olojensa uhreiksi, missä määrin katsotaan, että he omalla ajattelullaan ja käyttäytymisellään luovat omat kurjat olonsa. (Kortteinen & Elovainio 2012.)

Kortteisen ja Elovainion (2012) analyysin mukaan huono-osaisuuden periytymiseen ei liity pelkästään ahtaiden rakenteellisten menestymisen ehtojen kuten köyhyyden ja kouluttamattomuuden siirtymistä sukupolvien ketjussa eteenpäin. Kyse on edellä mainitun lisäksi myös opituista elementeistä. Kuitenkaan kyse ei ole mistään kollektiivisesta perinteestä, vaan pikemminkin ylikorostuneesta riippumattomuuden tavoittelusta, jonka perustana on se, että kehenkään ei kuitenkaan voi luottaa. Kyse on hajautuneesta yksilöllisestä toiminnasta, jonka tavoitteena on pysyä itsellisenä ja nojata toisiin mahdollisimman vähän, koska toiset kuitenkin ovat epäluotettavia. Toimintamalli syntyy, kun luottamus tausta- tai lähtökulttuurin sitovaan voimaan hajoaa. Tällaisessa tilanteessa subjekti kokee toimivansa yksin, keskellä kovaa, kylmää ja laskelmoivaa maailmaa. Tällainen yhteisöllinen disintegraatio on yleisempää huono-osaisten keskuudessa ja periytyy vahvasti vanhemmilta lapsille perheen sisäisen elämän kautta. Tämä asenteellinen sisäistymä tuottaa käyttäytymistä, joka on omiaan heikentämään toimijan omaa asemaa, esimerkiksi

lapsen/nuoren tulevaa työmarkkina-asemaa ja tuomaan keskimääräistä suuremman vakavien vastoinkäymisten ja ongelmien riskin. (Kortteinen & Elovainio 2012.)

Sekä nuorten syrjäytyminen yhteiskunnasta että sosiaalinen integraatio ovat monisuuntaisia ilmiöitä. Sosiaalisen verkoston merkitys on kahtalainen: yhtäältä verkostot tukevat nuorta marginaalinen kiperistä elämäntilanteista selviytymisessä avaamalla pääsyn moniin keskeisiin arjen resursseihin. Toisaalta verkostojen tiiviys ja niiden vahvat siteet marginaaliin voivat merkitä samanaikaisesti sitä, että nuori kokee itsensä syrjäytyneeksi niin sanotusta normaaliyhteiskunnasta. (Suutari 2002.)

2.3.2 Työttömyydestä selviytymisen strategiat

Kohtuullinen selviytyminen työttömänä edellyttää Kortteisen ja Tuomikosken (1998) mukaan sitä, että työtön löytää tai kehittää jonkinlaisen vastauksen ainakin kahteen perustavaan elämänongelmaan. Yhtäältä on kysymys elämisen mielekyydestä ja merkityksestä, siitä, miksi nousta aamulla ylös, ellei töihin, eli mikä antaa tässä mielessä merkitystä ja sisältöä arkeen. Toisaalla on kysymys siitä, miten turvata elanto. Äärimmäinen köyhyys on omiaan rumentamaan työttömän toimintatarmon, jopa lopullisesti. Työttömien selviytyminen edellyttää kuitenkin muutakin kuin rahaa. Tarvitaan yhteisöllisiä sosiaalisia suhteita, jotka perustuvat yhteisesti omaksuttuihin arvoihin ja joissa ihmiset toimivat ikään kuin kyse olisi lahjojen vaihdosta. Ilman tällaista sosiaalista kannattelua työttömät eivät kestä työttömyyden pitkittymistä. Yhteisöllisessä ankkuroitumisessa on kyse siitä, missä määrin yksilö uskoo ja luottaa siihen, että ihmisten välisissä suhteissa vaikuttaa muukin kuin raha ja laskelmointi. Työttömien selviytyminen työ- ja toimintakykyisinä perustuu ratkaisevalla tavalla sosiaaliseen kannatteluun, jota on kahdenlaista 1) yhteisöllistä ja 2) yhteiskunnallista. Yhteisöllinen kannattelu perustuu arvoyhteisyyteen ja lahjan logiikkaan, yhteiskunnallinen rahaan ja vastikkeelliseen vaihtoon. Jos jompikumpi näistä kannattelun muodoista pysyvällä tavalla pettää, tulos ennen pitkää ilmenee erilaisena inhimillisenä pahoinvointina, mm. työkykyä haittaavana sairastavuutena. Välittävänä mekanismina ovat nöyryytyksen ja/tai häpeän kokemukset, jotka kertautuessaan ja toistuessaan

johtavat siihen, ettei ihminen enää osaa luottaa toisiin ihmisiin. Tällaista prosessia voi kutsua sosiaalisesti syrjäytymiseksi. (Kortteinen & Tuomikoski 1998,167-169.) Toisaalta Työtön-tutkimus kuvaa jokseenkin eri yhteiskunnallista tilannetta, kuin sitä yhteiskuntaa, jossa nykynuoret elävät. 1990-luvun taitteen laman aikaisessa yhteiskunnassa työtä arvostettiin ja samalla työttömyys koettiin itsetunnon romahduksena. Nyt ihmisten – ensimmäisenä nuorimpien ikäluokkien – asenteet alkavat kiriä yhteiskunnan muutosta kiinni; työn arvostus ei ole kadonnut, mutta työttömyydestä on tullut yhä hyväksytympää (Danielsbacka & Tanskanen 2009).

Nuorten, vasta työmarkkinoille pyrkivässä olevien työttömien tapauksessa kysymys toimintakyvyn säilyttämisestä on monimutkaisempi kuin työelämästä pois joutuneiden keski-ikäisten kohdalla; nämä nuoret eivät ole ehtineet rakentaa identiteettiään ja elämänhallintaansa palkkatyön varaan ja saattavat siirtyä työttömyyteen suoraan koulutuksesta. Loppusyksyllä 2008 alkaneen taloudellisen taantuman olosuhteissa työttömiksi päätyneet varsinkin korkeasti koulutetut nuoret ovat erilaisessa tilanteessa kuin Suomea 1990-luvun alussa koetelleen lama-ajan nuoret työttömät. He ovat aloitelleet työuriaan pätkätöiden ja työvoiman yltäarjonnan kyllästämillä markkinoilla ja saaneet tuntea, että korkea koulutus ei ole varma suoja työttömyyttä vastaan – vaan pahimmillaan jopa työpaikan saannin este. (Lähteenmaa 2010.)

Toisaalta tarkastelua vaikeuttaa se, että osa työttömistä nuorista ei välttämättä edes halua vakituiseen palkkatyöhön. Tälle osalle nuorista pätkätyöttömyys sopii aivan hyvin tai saattaa olla jopa tervetullutta. He rakentavat pikemminkin ”vaihtoehtoista” elämäntyyliä, johon kuuluu itsensä toteuttaminen, matkustelu ja tietynlainen boheemius. Korkean nuorisotyöttömyyden aikana, nämä nuoret muodostavat kuitenkin vähemmistön kaikista alle 30-vuotiaista työttömistä. Alle 25-vuotiaan nuoreten ammattitaidottomien työttömien on pakko hakea yhteishaussa vähintään kolmeen koulutuspaikkaan työmarkkinatuen menettämisen uhalla. Myös kaikki ylioppilaat luetaan ammattitaidottomiksi, eli pakkohaku koskee myös heitä. Tällaisen aktivoivan työvoimapolitiikan vaikutukset saattavat pahimmillaan kääntyä työttömiä pikemminkin alistavaksi kuin tukeviksi – ainakin nuorten

kokemuksellisella tasolla. (Lähteenmaa 2010.)

Työmarkkina-aseman vakiintuminen vie nykyisin helposti vuosia, kun entistä useammat nuorille tarjoutuvat työtilaisuudet ovat projektiluontoisia ja lyhytkestoisia. Työssäolo-, kouluttautumis-, ja työttömyysjaksojen vuorottelemisen nuoren elämänsäkulussa merkitsee sitä, että nuorten työurat ovat 2000-luvun työmarkkinoilla entistäkin rikkonaisempia. Samanaikaisesti työmarkkinoiden rakenteellisten muutosten kanssa nuorten työmarkkina-asemaa on muokannut myös aktivoivaksi nimetty sosiaalipolitiikka. Työmarkkinatukijärjestelmän myötä ilman perusasteen jälkeistä ammatillista koulutusta olevista nuorista on tullut osa työmarkkinoiden ulkopiiriä. (Suutari 2002.) Esimerkiksi alle 25-vuotiaat ammattikouluttamattomat on rajattu tietyin ehdoin kokonaan työmarkkinatuen ulkopuolelle. Hakeutumatta jättäminen soveltuvaan koulutukseen, koulutuksesta kieltäytyminen tai koulutuksen keskeyttäminen ovat sanktioituja työmarkkinatuen menettämisen uhalla. (Paju & Vehviläinen 2001, 105.)

Vuonna 2011 tuli voimaan laki, jonka mukaan alle 25-vuotiaan saama toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa, jos hän on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt siitä. Toimeentulotuen perusosan alentamisen näkeminen nuoria kannustavana toimenpiteenä perustuu ajatukseen siitä, että nuoret ovat ilman työtä ja koulutusta ikään kuin "huvikseen" ja että kun heidän taloudellista tilannetta tarpeeksi heikennetään, he menevät kouluun tai työhön. Palolan ym. (2012) tutkimuksen haastattelut kertovat kuitenkin ihan toisenlaisesta todellisuudesta: nuorten vaikeista elämäntilanteista, koulutus- ja työpaikkojen puutteesta sekä selviytymisen ja auttamisen monimutkaisuudesta. Nuorten haastatteluissa kävi hyvin selväksi, että laiskoja ja toimeentulottomia nuoret eivät ole. He haluavat kovin perinteisiä asioita: työpaikan, kodin ja perheen. (Palola ym. 2012.)

Amerikkalais sosiologi Richard Sennettin mukaan työelämän muutoksessa on kysymys joustavuuden kasvusta; elinikäisen työuran tilalle on tullut lyhytaikaisia ja pätittäisiä projekteja (Sennett 2002, 7). Tällöin työttömyys onkin itse asiassa psykologisesti välttämätöntä hyväksyä, sillä ilman tätä asennemuutosta olisi kenen

tahansa mielenterveys nyky-yhteiskunnassa vakavasti vaarassa. Työelämän muutokset huomioon ottaen on hämmästyttävää, että työn arvostus on yhä vain suomalaisten nuorten joukossa korkeaa. Uusimpien tutkimusten mukaan työsuuntautuneisuus ja työttömyyden hyväksyminen eivät ole toisensa poissulkevia asenteita. (Danielsbacka & Tanskanen 2009.)

Wrede-Jäntin (2010) mukaan työvoimatoimisto ohjaa kaikkia nuoria työttömiä opiskelemaan ja tekemään töitä mahdollisimman nopeasti, mutta virallinen ja muodollinen järjestelmä ei kiinnitä huomiota nuoren työttömän elämäntilanteeseen tai persoonaan. Wrede-Jäntti jakoi kymmenen vuoden ajan seuraamansa 36 nuorta neljään eri ryhmään: opiskelusuuntautuneisiin, työorientoituneisiin, vaihtoehtoisesti ajatteleviin ja hämillään oleviin nuoriin. Opiskelusuuntautuneet nuoret halusivat kouluttautua parantaakseen asemaansa työmarkkinoilla ja mahdollisuuksiaan saada antoisa ja mielenkiintoinen työ. He arvostavat työtä korkealle, eivätkä halua hanttihommia. Työorientoituneet nuoret etsivät palkkatöitä ja haluavat vakituisen työsuhteen, jotta voivat tienata elantonsa. Heillä ei ole suuria vaatimuksia työtehtävistä tai etenemismahdollisuuksista, eivätkä he ole kiinnostuneita teoreettisista opinnoista. Vaihtoehtoisesti ajattelevat nuoret ovat valinneet vaihtoehtoisen elämäntyylin ja itseensä sekä omiin mielenkiinnonkohteisiin satsaamisen. Heillä ei ole aikomuksia kouluttautumiseen oman työmarkkina-asemansa parantamiseksi, he opiskelevat huvin vuoksi niitä asioita, joista ovat kiinnostuneita. Heidän vanhempansa ovat korkeakoulutettuja ja lapsuus on sujunut ilman suurempia vaikeuksia. Hämillään olevilla nuorilla ei ollut mitään selkeitä tulevaisuudensuunnitelmia. Osa heistä leikkii ajatuksella opiskelusta tai töistä, mutta heillä ei ole mitään selkeää suunnitelmaa tai käsitystä näiden käytännön toteutuksesta. (Wrede-Jäntti 2010, 104-115.)

Voidaan olettaa, että myös aktivoivien työvoimapolitiittisten toimenpiteiden kokeminen nuorten työttömien parissa on erilaista silloin kun työmarkkinat ”vetävät” kuin silloin, kun työmarkkinoille on tyskallisen vaikeata päästä: eli korkean nuorisotyöttömyyden ja vielä korkeahkon akateemisenkin työttömyyden vallitessa. (Lähteenmaa 2010.) Sellaiset työttömät, jotka tarvitseva vetoapua

muulloinkin kuin laman ja korkean työttömyyden oloissa, näyttävät kokevan työvoimapolitiittiset toimenpiteet paljon myönteisemmin. Tutkittaessa työpajanuoria on noussut esiin, että osa näistä nuorista kokee työmarkkinatoimenpiteiden joko tukeneen täysin lamassa ollutta toimijuuttaan ja auttaneen suunnan löytämisessä, tai sitten orastava omaksi koettu suuntautuminen vaikkapa tietylle alalle tai opintoihin on saanut toimenpiteissä tukea. (Kojo 2010.)

2.3.3 Toiminnan modaliteetit

Jaana Lähteenmaa (2010) on tutkinut mikä tukee tai rapauttaa nuorten toimijuutta työttömyyden aikana kvalitatiivisella aineistolla, joka koostuu alle 30-vuotiaiden nuorten työttömien esseetyyppisistä avovastauksista, joissa he kuvailevat arkipäiväänsä ja ajatuksiaan työttöminä. Lähteenmaa käytti analyysissään semiootikko Greimasin tapaa jakaa toiminnan modaliteetit neljään eri luokkaan: ”haluaminen”, ”voiminen”, ”täytyminen” ja ”kyvyn / taidon omaaminen”. Näistä kaikista voidaan rakentaa myös negaation kautta vastapoolinsa (ei-voida, ei-haluta jne.). Toimija nimenomaan haluaa, voi, ja/tai hänen täytyy tehdä asioita, ja hänellä joko on tai ei ole kykyä tehdä niitä. Usein haluaminen kietoutuu voimiseen tai kykyyn, tai niiden puuttumiseen. (Lähteenmaa 2010.) Seuraavaksi esittelen Lähteenmaan (2010) nuorten esseevastauksista löytämät toiminnan modaliteetit.

Yritetään ei luovuteta

Yrittäminen hahmottuu periksi antamisen, passivoitumisen ja masentumisen vastakohdaksi. Yrittämisen vastavoimana piirtyvät tylsyys, onnistumisen kokemusten puuttuminen, energian vähyys sekä motivaatiotason ja mielentilan ailahtelu. Yrittämisen voidaan kuitenkin katsoa koostuvan kahdesta eri modaliteetista: haluamisesta ja toisaalta oman halun toteuttamisen mahdollisuutta koskevasta epävarmuudesta, joka voi liittyä joko tahdon toteuttamisen mahdollisuuteen ja/tai omaan kyvykkyyteen toteuttaa tahtoaan. Kaikki yrittämisestä tällä tavoin puhuneet nuoret taistelivat itsensä kanssa toimijuutensa säilyttääkseen, lamaantumista vastaan. Päivärinta (1997) on nimennyt tämän

saman ilmiön partiolais-identiteetiksi tarkastellessaan erilaisten identiteettien rakentamistapoja 1990-luvun laman aikaan keräämistään nuorten kirjoituksista. Useissa vastauksissa on kuvauksia siitä, kuinka yrittäminen oman toimijuuden säilyttämiseksi alkaa hiipua, ja apatia voittaa alaa. Sellaisia ulkoisia olosuhteita, jotka koetaan yrityksen toteutumisen vastavoimaksi, on paljon. Mahdollisuuksia ja omaa toimintatilaa rajoittavat tai estävät eniten mainittu alituinen rahapula. Äärimmäinen köyhyys, joka johtaa häpeään tai jopa nälän näkemiseen, ei saa ihmistä toimimaan entistä tehokkaammin elämänsä kuntoon saamiseksi, vaan toimii päinvastoin: lamauttavasti ja syrjäyttävästi.

Häpeä

Häpeä omasta tilanteesta on myös usein mainittu omaa sosiaalista liikkumatilaa ja sitä kautta myös toimijuutta rajoittavana tekijänä. Varsinkin korkean koulutuksen hankkineet ja sitten työttömiksi jääneet nuoret häpeävät työttömyyttään. Enemmistö nuorista haluaisi tehdä lähes mitä vain mielummin kuin olla työttömiä.

Ei ole mahdollisuutta, ei voi

Suru siitä, että ei pääsekään käyttämään koulutuksessa hankkimiaan kykyjä, leimaa varsinkin koulutettujen nuorten työttömien kuvauksia. Kykyyn liittyvä modaliteetti esiintyykin nuorten teksteissä useimmiten yhdistelmässä ”ei ole mahdollisuutta” tai ”ei voi” toteuttaa kykyään, eli voimisen negaatioon ja kykyyn liittyvät modaliteetit esiintyvät yhdessä. Samoihin vastauksiin kytkeytyy usein huoli siitä, että hankitut kyvyt ruostuvat, jos niitä ei pääse käyttämään. Tämä onkin aivan relevantti huoli monilla aloilla, joissa muutos ja kehitys on jatkuvaa. Omien suurella vaivalla hankittujen kykyjen koettu arvon mitätöinti työmarkkinoiden taholta on toimijuutta nakertava tekijä.

Irtisanoutuminen

Muutamit kyselyyn vastanneet työttömät rakentavat toimijuuttan vihaisuutensa, jopa raivon ilmaisemisen varaan. Yksi ”irtisanoo” sopimuksensa Suomen valtion kanssa, ainakin verbaalisesti. Tällöin rakennetaan päätöksentekijän toimijuutta,

jonka kautta kiistetään moraalista velvollisuutta esimerkiksi Suomeen jäämiseen, vaikka onkin saanut maalta ilmaisen koulutuksen.

Sadattelu ja viha

Vihaisissa purkauksissa viljellään kiro sanoja ja etenkin sanoja ”vituttaa” ja ”vitun”. Ihminen, jota ”vituttaa”, tai lievemmin sanottuna ”pännii”, on toivonut tai odottanut jotakin – tämä tunnetila liittyy yleensä pettymykseen. Näin ollen modaliteetti ”tahtoa” on läsnä voimakkaassa harmistuksessa, jolle on suomen kielessä monia kiro sanapitoisia synonyymejä. Tahto, jonka toteutumiseksi on yleensä panostettu koulutusta, aikaa tai vaikkapa rahaa) ei toteudukaan, ja se kirpaisee. Kiroilun tai sadattelun täyteisessä työttömien nuorten tilityksissä on ison pettymyksen elementti mukana. Näille nuorille yhteiskunta voi myös näyttäytyä lähes subjektina, joka on paha, kohtuuton ja kaiken hyvän riistäjä.

Työttömyys myös mahdollistaa

Työttömien arkipäivänsä kuvauksien joukossa on myös muutamia lähes myönteisiä tekstejä. Niissä työttömyyden katsotaan mahdollistaneen asioita, joita ei työssäkäyvänä voisi tehdä. Tällöin on mahdollisuus puuhailla omia juttuja ja olla perheen kanssa. Työttömänä viihtyvä ei ole kuitenkaan työvoimaviranomaisten ja elinkeinoelämän näkökulmasta ”hyvä työtön”. Aktivointitoimenpiteet ja niihin suostumattomuudesta seuraavat sanktiot koskevat myös tyytyväisiä työttömiä, joilla ei omasta mielestä olisi kiirettä tai pahimmassa tapauksessa oikeastaan haluakaan työmarkkinoille.

Lähteenmaan löytämät toiminnan modaliteetit auttavat hahmottamaan, mitkä tekijät kaiken kaikkiaan tukevat ja mitkä taas ovat omiaan langistamaan nuorten työttömien toimijuuden kokemuksia syksyllä 2008 alkaneen taloustaantumaa ja sen myötä yli 20 prosenttiseksi kohonneen nuorisotyöttömyyden olosuhteissa. Samalla hahmottuu niin sanottujen aktivoivien työvoimatoimenpiteiden mielekkyys työttömien nuorten kokemusmaailmassa. (Lähteenmaa 2010.)

2.3.4 Nuorten työmarkkina-aseman yhteys kouluttautumiseen

Siuralan (2003, 18) mukaan nuorisotyöttömyys voidaan nähdä koulutusrakenteiden toimimattomuuden heijastumana ja huonon työmarkkinakelpoisuuden juuret löytyvät jossain määrin kouluelämän segregoivista käytännöistä. Malmberg-Heimosen (2003) mukaan nuoret, jotka eivät viihtyneet koulussa, eivätkä saaneet tukea vanhemmiltaan, olivat enemmän jättäytyneet koulutuksesta. Vanttajan (2005) mukaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen peruskoulun jälkeen näyttää merkitsevän vain osalle nuorista huono-osaisen uralle ajautumista. Toisten kohdalla kysymys onkin vain tilapäisestä elämäntilanteesta, välivuodesta, jonka aikana pohditaan oman elämän suuntaa ja uravalintoja. Koulutuksen ulkopuolelle jääminen voi johtua monista erilaisista syistä, kuten Ahon ja Vehviläisen (1997) haastattelututkimus osoittaa. Osa nuorista aikoi vakaasti jatkaa opiskelua myöhemmin, toiset puolestaan halusi etsiä koulutukselle vaihtoehtoisia tapoja rakentaa elämäänsä ja kiinnittyä yhteiskuntaan. Osa nuorista oli puolestaan täysin vailla tulevaisuuden suunnitelmia, ja heillä oli myös vakavia elämänhallinnan ongelmia. (Aho & Vehviläinen 1997.)

Kaikkein tärkeimpänä syynä opiskeluun nuoret pitävät työn saamista, lisäksi tilastollisesti lähes yhtä tärkeä syy on sisällöltään kiinnostavan työn saaminen ja vakituisen työn saaminen. Nämä kolme syytä ovat huomattavasti merkittävämpiä kuin esimerkiksi hyvin tulojen saaminen tai johtotehtäviin pääseminen. Merkittävää on myös se, että opiskelun syitä kysyttäessä vastaukset painottuvat lähes poikkeuksetta työelämään. (Myllyniemi 2008, 25.)

Paul Willis (1984) tutki prosessia, joka sai brittiläiset työväenluokkaiset pojat vastaanottamaan työväenluokkaisia töitä omaehtoisesti, vaikka tällainen ruumiillinen työ oli huonosti palkattua ja yhteiskunnallisesti aliarvostettua. Willis päätyi sellaiseen johtopäätökseen, että työväenluokan koulun vastainen kulttuuri loi sellaisen erityisen ympäristön, jossa osa työväenluokan nuorista lopulta ohjautui tietynlaisiin töihin uusintaen työväenluokan kulttuuria sukupolvelta toiselle. Willisin mukaan nimenomaan työväenluokan poikien oma kulttuuri on tehokkain tekijä tässä prosessissa, jonka seurauksena osa heistä antautuu ruumiilliseen

työhön. Henkilö, joka omaksuu alistetun roolin läntisessä kapitalismissa, ikään kuin tuomitsee tietyltä osin itse itsensä siihen. Kuitenkin paradoksaalisesti nämä nuoret kokevat tämän tuomitsemisen aidoksi oppimiseksi, vahvistumiseksi, asioiden omaksumiseksi ja vastarinnan muodoksi. Nämä tuntemukset ja prosessit ovat sitä kulttuuria, jonka kautta työväenluokka osittain ymmärtää, mistä sen olemassaoloa todellisuudessa määräävissä ehdoissa on kyse. Traagista ja ristiriitaista tässä 'kulttuurisessa itseymmärryksessä' on kuitenkin se, että monimutkaiset prosessit kääntävät ne usein tahattomasti nuoria itseään vastaan. Willis huomauttaa, että työväenluokan kulttuuri on yhteydessä valtiollisiin sääntelyelimiin. Takalan (1992) mukaan Willisin teoria antaa valmiuksia ymmärtää myös suomalaisen peruskoulun ongelmaa sosiaalistajana tai siinä epäonnistujana, vaikka englantilainen kolulumaalima ja yhteiskunta ei olekaan peilikuva suomalaisesta. Takala toteaa meidän peruskoulumme erottelevan piilo-opetussuunnitelman mukaisesti oppilaita. Takalan mukaan nykyinen systeemi ei pääty vain siihen, että se erottelisi nuoria, vaan se tuomitsee osan yhteiskunnan hylkiöiksi. Prosessi tapahtuu vielä niin ovelasti, että asianosaiset syyttävät siitä itseään ja pitävät tilaansa omana syynään. (Takala 1992, 20-22.)

Mäkelä (1999) kiistää Willisin kuvaaman luokkayhteiskunnan mahdollisuuden Suomessa ja toteaa, että edunvalvonta on tapahtunut pikemminkin ammattiryhmittäin kuin luokkapohjaisesti eikä vastakkaisuutta sosiaalietujen saajien ja maksajien välille ei ole syntynyt. Suomessa (toisin kuin vanhoissa kapitalistisissa maissa ja Euroopan sosialistisissa maissa) teollisuus ja palvelut kasvoivat samanaikaisesti ja väki siirtyi suoraan maataloudesta palveluelinkeinoihin. Elinkeinorakenteen muutos kävi yhteen koululaitoksen murroksen kanssa. Ylioppilaiden osuus ikäluokasta oli 6 prosenttia vuonna 1950, mutta peräti 38 prosenttia vuonna 1980. Suomen ylempi keskiluokka poikkeaa Ranskasta, Englannista ja jopa Ruotsista: hyvin harvat ovat itse kotoisin keskiluokasta ja hyvin monilla on talonpoikainen tausta. Toisaalta keskiryhmistä ei ole lainkaan liikkuvuutta alaspäin, ne vaihin laajenevat ja vahvistuvat. (Mäkelä 1999, 48-52.) Alain France (2007) muistuttaa, että luokkatutkimus on ollut aina tärkeä osa nuorisotutkimusta. Nuoruusvaihetta voidaan pitää merkittävänä ja olennaisena

luokkaidentiteettien siirtämisessä sukupolvelta toiselle. Vaikka individualismi, toimijuus ja valinnanvapaus ovat tulleet sosiaalisten teorioiden keskiöön, luokalla on yhä vaikutusta.

3 Tutkimusasetelma, aineisto ja menetelmät

Tässä luvussa esittelen tutkimusasetelman, aineistoni ja tutkimusmenetelmäni. Ensimmäisessä luvussa valotan tutkimusasetelmaa ja perustelen tekemiäni rajoituksia. Toisessa alaluvussa esittelen Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishankkeen, josta tutkimuksen aineisto on kerätty. Kolmannessa alaluvussa esittelen aineiston, tutkimuksen metodologisen taustan sekä analyysimenetelmät. Viimeisessä alaluvussa pohdin tutkimuseettisiä kysymyksiä ja esittelen omia kokemuksiani tutkijana sekä aineiston keruussa kohtaamiani haasteita.

3.1 Tutkimusasetelma

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee nuorille suunnattua Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishanketta. Työllistämishankkeen kohderyhmän nuorien voidaan ajatella olevan jossain määrin vaarassa syrjäytyä työmarkkinoilta, koska he ovat ammattikouluttamattomia, eivätkä opiskele missään oppilaitoksessa. Pekka Myrskylän mukaan koulutuksen puute nostaa nuorten syrjäytymisen riskiä. Myös loppovuodet perusasteen ja jatko-opintojen välissä ovat kohtalokkaita, sillä ulkopuolisiksi päätyneistä 15-29 -vuotiaista nuorista 80 prosenttia ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. (Myrskylä 2012.) Hankkeeseen valitut nuoret eivät kuitenkaan ole erityisen hankalasti työllistettäviä nuoria, sillä jo valintaprosessissa on haettu aktiivisia nuoria, joilla on edellytyksiä ja motivaatiota työelämässä pärjäämiseen. Tullakseen valituksi hankkeeseen nuoren on itse pitänyt varata haastattelu-aika, saapua haastatteluun ja valikoitua haastattelun perusteella mukaan.

Työttömyyttä ja koulutuksen ulkopuolella olemista tarkastellut tutkimus nuorten integraation ehdoista ja syrjäytymisen uhkista ei ole tavoittanut riittävän laajasti sitä sosiaalista todellisuutta, jossa nuoret aikuiset elävät myöhäismodernissa yhteiskunnassa. (Suutari 2002.) Työ- ja elinkeinoministeriön kyselytutkimuksen vastaukset kuvastavat tyystin erilaista maailmaan, kuin missä päätöksiä nyt tekevät aikuiset elivät omassa nuoruudessaan. Normatiivinen elämänkaari opiskelusta töihin ja itsenäistymiseen ja mahdolliseen perheen perustamiseen ei ole enää itsestäänselvyys. Nyt osa nuorista kokee joutuvansa kilpailemaan mieleisensä opiskelupaikan saamisesta, valmistumisensa kynnyksellä miettimään, millaisiin tehtäviin tutkinto johtaa ja riittääkö osaaminen, hankkimaan epätoivoisesti työkokemusta ja kilpailemaan verissä päin alansa työpaikoista jäädäkseen kenties vuosiksi aivan muihin määräaikaisiin tehtäviin, jos onnistuu ylipäättänsä työtä saamaan. (TEM 2012.) Samalla tutkimusta siitä, miten nuoret ovat kokeneet aktivoivan työvoimapolitiikan pakkotoimet ja miten ne ovat vaikuttaneet nuorten työllistymiskehitykseen, on liian vähän. (Siurala 2003.) Toisaalta kuitenkin tiedetään, että syrjäytymisen ehkäisyssä käytetty aktivoiva työ- ja sosiaalipolitiikka muuttuu herkästi tarkoitukseltaan vastakkaiseksi, jos tuloksia ei saavuteta. Näennäistoiminta pikemminkin passivoi kuin aktivoi osallistujia. (Välimäki 2007.)

Tutkimukseni tarkoituksena on kartoittaa teemahaastattelun avulla nuorten työttömien subjektiivisia kokemuksia työttömyydestä ja työllistämishankkeesta. Mielenkiintoni kohteena on erityisesti, miksi osa näistä huolella valikoiduista nuorista kuitenkin keskeyttivät työllistämishankkeen. Samalla selvitän nuorten odotuksia työllistämishankkeeseen kuuluvasta työharjoittelusta ja vastasiko todellisuus heidän odotuksiaan. Kartoitan tässä tutkimuksessa nuorten ajatuksia ja kokemuksia työelämästä yleisemminkin: millaisia työelämäkokemuksia heillä on ylipäättään ja millaisena he ovat kokeneet työttömyyden. Olen kiinnostunut siitä, millainen olisi näiden nuorten mielestä ihanteellinen työ tai mitä he ylipäättänsä ajattelevat työelämästä ja töiden tekemisestä. Olen laajalti kiinnostunut siitä, mitä tutkimukseni ammattikouluttamattomat nuoret ovat ylipäättään puuhanneet peruskoulun jälkeen ja millaisena he näkevät oman tulevaisuutensa. Millaisia

tulevaisuudensuunnitelmia heillä on vai ovatko nämä nuoret aivan hukassa ja epätietoisia siitä, mitä haluavat? Samalla olen pyrkinyt myös selvittämään, nouseeko tutkimuksessa esiin tietynlaisia elämänpolkuja, jotka tuntuvat muita yleisemmin johtavan ensimmäisen ja toisen asteen nivelvaiheen joutilaisuuteen ja sitä kautta mahdollisen syrjäytymisen polun alulle. Olen ollut myös kiinnostunut nuorten suhtautumisesta jääkiekon MM-kilpailut 2012 -hankkeeseen. Olen pyytänyt nuoria arvioimaan haastatteluissa työharjoittelun hyödyllisyyttä heidän kohdallaan, ja sitä, mitä he olisivat mahtaneet tehdä, mikäli eivät olisi päässeet mukaan hankkeeseen? Olen ollut kiinnostunut nuorten kokemuksista työ- ja elinkeinotoimistossa asioimisesta, koska jokainen työllistämishankkeeseen päässyt nuori on joutunut ensin asioimaan työ- ja elinkeinotoimistossa ohjautuakseen työllistämishankkeeseen. Koska tutkimukseni ajoittuu hankkeen päättymisen jälkeen ja joidenkin nuorten osalta aivan hankkeen loppumetreille, olen ollut kiinnostunut myös siitä, minne nämä nuoret ovat hankkeen päätyttyä kulkeutuneet.

Tämän tutkimuksen ideoinnissa minua on ajanut eteenpäin halu tuottaa sellaista laadullista tutkimusta, jota aikaisemmissa tutkimuksissa on kaivattu: nuorten omia subjektiivisia kokemuksia työelämästä, työttömyydestä ja aktivoivasta työvoimapolitiikasta. Tutkimukseni aineiston rajaaminen vain yhteen työllistämishankkeeseen oli valinta, jonka tein etupäässä käytännön syistä. Pro gradu -tutkielman aineiston keruuseen ei ollut mahdollista käyttää loputtomasti aikaa enkä varsinkaan halunnut käyttää sitä monimutkaisiin lupaprosesseihin useamman hankkeen mukaan saamiseksi. Samalla pidin ajatuksesta, että voin tutkia koko perusjoukkoa ja keskittyä yhden työllistämishankkeen nuorten kokemuksiin sitäkin perusteellisemmin. Suunnitellessani teemahaastattelurunkoa halusin pikemminkin kuulla nuorten kokemuksia tutkimuskysymysteni tiimoilta mahdollisimman laajasti, enkä päättää valmiiksi nuorten puolesta, mikä on oleellista ja mikä ei. Samalla myös päätin, että keskityn antamaan nuorille puheenvuoron, en analysoimaan heidän puhettaan sen enempää. Olen toki tiedostanut, että tarinaa voi kertoa hyvin monesta eri näkökulmasta ja asioita kokea monella eri tavalla. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuitenkin valottaa nuorten kokemuksia ja ajatuksia, siksi olen pitänyt nuorten kokemana todellisuutena sitä,

minkä nuori on haastatteluissa kertonut omana subjektiivisena kokemuksenaan. En ole halunnut lähteä pohtimaan haastatteluissa kerrotun todenmukaisuutta tai tulkitsemaan ja analysoimaan nuorten puheita sen pidemmälle, koska se ei mielestäni tekisi oikeutta nuorten subjektiivisille kokemuksille.

3.2 Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishanke

Helsingin kaupungin Henkilöstökeskus toteutti ammattikouluttamattomien helsinkiläisnuorten työllistämishankkeen keväällä 2012 yhteistyössä Helsingin työ- ja elinkeinotoimiston, Helmi-liiketalousoppilaitoksen ja Suomen Jääkiekkoliiton kanssa. Käytännössä hanketta koordinoi Helsingin kaupungin Henkilöstökeskus. Kohderyhmänä oli alle 25-vuotiaat Helsingin työ- ja elinkeinotoimistossa työttöminä työnhakijoina olevat nuoret. Työttömät ohjataan ensisijaisesti työ- ja elinkeinotoimistoon, josta käytän jatkossa lyhennettä te-toimisto. Osallistuakseen työllistämishankkeeseen nuoren on ensin täytynyt saada te-toimistosta ohjaus, jonka jälkeen hän on voinut varata itselleen haastatteluajan varsinaista työllistämishanketta varten. Haastatteleman nuoret ovat asioineet te-toimistoissa eri puolella Helsinkiä, mutta käytän tekstissä muotoa te-toimisto välttääkseni tunnistamisen mahdollisuuden. Tutkimani työllisyysshanke rakentui neljän kuukauden työharjoittelujaksosta Helsingin kaupungilla, kolmen viikon työskentelystä Jääkiekon MM-kilpailuissa ja 1-6 kuukauden palkkatukityöstä Helsingin kaupungilla MM-kilpailujen jälkeen. Lisäksi nuoret suorittivat Helmi-liiketalousoppilaitoksessa osan (10 opintoviikkoa) Tapahtumien asiakaspalvelu -tutkinnosta. Työllistämishankkeen lähtöajatuksena oli, että nuorille tarjotaan mahdollisuus työharjoittelun ja palkkatukityön avulla saada työkokemusta ja näin kiinnostua opintojen ja oman työelämän suunnittelusta. Osana hanketta nuoren tuli osallistua myös kevään yhteishakuun. Tavoitteena oli, että hankkeeseen osallistuneet nuoret aloittaisivat opiskelun hankkeen päätyttyä elokuussa.

Alkuperäisenä ideana Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishankkeessa oli työllistää nimenomaan sellaisia työttömiä helsinkiläisiä nuoria, jotka hyötyisivät hankkeesta mahdollisimman paljon. Mukaan haluttiin kuitenkin sellaisia nuoria,

joilla oli edellytykset suorittaa hanke loppuun asti. Rekrytointiprosessi eteni siten, että te-toimistoista annettiin nuorille osoituksia (yhteensä 197) ja nuoret itse varasivat ajan haastatteluun, jonka perusteella valinnat tehtiin. Haastatteluajan varasi 100 nuorta ja haastatteluihin osallistui 82 nuorta (34 naista ja 48 miestä), joista hankkeeseen valittiin 52. Hankkeeseen valittujen nuorten koulutustausta oli pääosin joko peruskoulu tai lukio, mutta mukaan valittiin myös joitakin sellaisia nuoria, joilla oli aikaisempi ammatillinen tutkinto. Hankkeen suoritti loppuun 32 nuorta (13 naista ja 19 miestä). Työllistämishankkeen 52 nuoresta keskeytti yhteensä 20 (9 naista ja 11 miestä). Viisi keskeyttäneistä työllistyi avoimille työmarkkinoille, eli voidaan puhua niin sanotusta positiivisesta keskeyttämisestä. Kuitenkin yhteensä noin 29 prosenttia valituista nuorista, tarkalleen ottaen 15 nuorta, joko lopetti tai irtisanottiin esimerkiksi toistuvien selittämättömien poissaolojen takia. Keskeyttämisä tapahtui tasaisesti koko hankkeen ajan, siten, että ensimmäiset keskeytykset tapahtuivat jo heti tammikuussa nuorten aloitettua työharjoittelussa ja viimeiset kesäkuussa, aivan hankkeen loppumetreillä. Työ- ja elinkeinohallinnon epävirallinen etukäteisarvio perustuen aikaisempiin kokemuksiin nuorten työllistämishankkeista oli, että alle puolet nuorista suorittaa työllistämishankkeen loppuun. Suurta keskeyttämisprosenttia perusteltiin muun muassa hankkeen pitkällä kestolla. Jääkiekon MM-kilpailut -työllistämishanketta voidaan tämän valossa pitää erittäin onnistuneena, koska keskeyttämisä oli huomattavasti arvioitua vähemmän.

Rekrytointivaiheessa kaikki hankkeeseen ohjatut nuoret haastateltiin. Haastatteluissa pyrittiin selvittämään nuorten työelämävalmiuksia ja motivaatiota työharjoitteluun. Karsintaa pyrittiin suuntaamaan siten, että hankkeeseen ei valikoituisi sellaisia nuoria, joilla esimerkiksi mielenterveysongelmien tai puutteellisten elämänhallintataitojen takia ei ole valmiuksia suoriutua työharjoittelusta. Toisaalta pyrittiin valikoimaan sellaisia nuoria, jotka voisivat eniten hyötyä hankkeesta ja esimerkiksi työharjoittelun tuomasta työkokemuksesta. Rekrytoinnissa painotettiin nuoren motivaatiota koulutukseen siirtymiseen. Koska hanke oli suunnattu ammattikouluttamattomille nuorille, lisäpisteitä rekrytoinnissa saivat ammattikouluttamattomat nuoret. Jääkiekon MM-kilpailuissa

työskentelemistä varten valinnoissa painotettiin myös kielitaitoa. Haastattelussa pisteitä sai myös aktiivisesta harrastamisesta, koska mukaan haluttiin nimenomaan aktiivisia nuoria.

Työharjoittelupaikkoja jaettaessa haluttiin löytää mahdollisimman pitkälti nuorten toiveiden mukainen työharjoittelupaikka. Nuoret saivat toivoa heille mieltuisista Helsingin kaupungin virastoista työharjoittelupaikkaa ja lisäksi nuorilta kysyttiin toiveita jääkiekon MM-kilpailuissa tehtävistä töistä. Virastoista valittavina olivat: Liikuntavirasto, Nuorisosiainkeskus, Terveyskeskus, Talous- ja suunnittelukeskus, Kulttuurisiainkeskus, Matkailutoimisto, Korkeasaari, Henkilöstökeskus, Stara (Rakennusviraston oma rakentamispalvelu), Museo ja Suomenkielinen työväenopisto. Jääkiekon MM-kilpailuissa nuoret olivat jakautuneet neljään eri tiimi, jotka olivat: rakennustiimi (pelialueiden pystyttäminen, ylläpito ja purku), ulkoaluetiimi (mainostaminen ja asiakaspalvelu infopisteissä), VIP-tiimi (kutsuvierastilaisuuksissa avustaminen) ja viestintä- ja mediatiimi (haastattelut, sosiaalinen media, valokuvaus ja taitto). Osa rekrytoinnin loppuvaiheessa valituista nuorista valittiin mukaan hankkeeseen erityisesti heidän työharjoittelupaikkatoiveidensa perusteella, sen perusteella, mitä työharjoittelupaikkoja vielä oli jäljellä. Siinä vaiheessa, kun nuoret saivat esittää toiveita, ei kuitenkaan ollut vielä tiedossa tarkkoja toimenkuvia, mikä hankaloitti nuorten sijoittamista sopiviin työharjoittelupaikkoihin. Koska toiveita ei voinut pohjata tarkkoihin toimenkuihin, oli nuorten hankalaa hahmottaa, mitä kussakin virastossa mahdollisesti pääsisi tekemään. Tällöin saattoi ilmetä pettymyksiä ja nuori saattoi kokea, että ei ollut päässyt lainkaan sellaisiin tehtäviin, mitä oli odottanut, vaikka hänet olikin sijoitettu toivomansa viraston alle.

Työharjoittelussa nuoret tekivät erilaisia suorittavia ja avustavia työtehtäviä, kuten toimistosihteerin, liikuntapaikanhoitajan ja vahtimestarin tehtäviä. Seuraavassa taulukossa (Kuvio 1) on kuvattu kaikkien loppuun asti hankkeen suorittaneiden nuorten sijoittuminen eri virastoihin ja työharjoittelupaikkoihin.

KUVIO 1: Loppuun asti Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishankkeen suorittaneiden nuorten työpaikat

VIRASTO	TYÖTEHTÄVIÄ	NUORIA LKM
LIIKUNTAVIRASTO	liikuntapaikanhoitajan työtehtäviä	10
SOSIAALIVIRASTO	toimistosihteerin tehtäviä, vahtimestarin tehtäviä, lasten päivähoiton tehtäviä	5
KULTTUURIKESKUS	toimistosihteerin tehtäviä, vahtimestarin tehtäviä	3
TYÖVÄENOPISTO	vahtimestarin tehtäviä, rekvisiittaan liittyviä avustavia tehtäviä	3
NUORISOASIAINKESKUS	nuoriso-ohjaajan tehtäviä	3
HENKILÖSTÖKESKUS	toimistosihteerin tehtäviä, vahtimestarin tehtäviä	2
TAIDEMUSEO	vahtimestarin tehtäviä, asiakaspalvelun avustavat tehtävät	2
TUKKUTORI	asiakaspalvelun avustavat tehtävät	2
KORKEASAARI	erilaiset avustavat tehtävät	2
		YHTEENSÄ 32

Tätä tutkimusta varten haastattelemastani kahdeksasta keskeyttäneestä nuoresta neljä keskeytti liikuntavirastosta ja neljä sosiaaliviraston lasten päivähoitoon liittyvistä tehtävistä. Kuten yllä olevasta taulukosta näkyy, esimerkiksi liikuntavirastossa on neljän keskeyttäneen lisäksi työskennellyt myös 10 loppuun asti suorittanutta samantyyppisissä tehtävissä. Nopean tilastoinnin perusteella näyttäisi siltä, että pelkkä työharjoittelupaikka ei selitä keskeyttämisiä. Päivähoitoon liittyvien tehtävien osalta tilanne on hieman erilainen. Kaikki neljä päiväkodeissa tai leikkipuistoissa työskennellyttä nuorta keskeyttivät, vaikka nämä olivat kaikki rekrytointiprosessin loppuvaiheessa erityisesti näille nuorille räätälöityjä paikkoja. Onkin syytä epäillä, etteivät nämä nuoret ole osanneet tuoda riittävän selkeästi omia toiveitaan esille rekrytointiprosessissa tai ymmärtäneet, että paikasta voi myös kieltäytyä. On varsin ymmärrettävää, että nuori sanktioiden pelossa vastaanottaa tällaiseen työllistämishankkeeseen päästyään minkä tahansa työharjoittelupaikan, vaikkei työ olisi lainkaan hänen mielenkiinnonkohteiden mukainen.

3.3 Aineisto ja analyysimenetelmä

Tutkimuskysymykseni, oma mielenkiintoni aihetta kohtaan ja aikaisemmasta tutkimuksesta kumpuava lisätutkimuksen tarve on ohjannut tätä tutkimusta kohti laadullisen tutkimusmenetelmän käyttöä. Tutkimuskysymykseni koskevat subjektiivisesti koettuja kokemuksia, jolloin laadullisen menetelmän käyttö on

perusteltua. Haastattelumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, joka on puolistrukturoitu haastattelu, jossa edetään keskeisten, etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77). Teemahaastattelu eroaa muista haastattelumenetelmistä siten, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Tämä vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioilleen antamat merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että yksi haastattelun aspekti, haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on kaikille sama. Muissa puolistrukturoiduissa haastatteluissa esimerkiksi kysymykset tai jopa kysymysten muoto ovat kaikille samat. Teemahaastatteluista puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta se ei ole täysin vapaa niin kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48.)

Menetelmävalintaa pohjustaa se, että olen halunnut korostaa nuoria tutkimustilanteessa subjekteina, aktiivisina valintoja tekevinä toimijoina, jotka antavat toiminnalleen erilaisia merkityksiä. Haastatteleman nuoret ovat eräänlaisia nuorisotyöttömyyden asiantuntijoita, joilla on ensikäden tietoa omista kokemuksistaan. Kun kysymyksessä on osittain entuudestaan kartoittamaton tutkimusalue, on nimenomaan nuorten haastattelemisen perusteltua. En ole halunnut käyttää tarkoin strukturoitua haastattelua siksi, että olen halunnut jättää itselleni haastattelijana mahdollisuuden lisäkysymyksiin ja toisaalta olen halunnut antaa nuorten itse esiin nostamille teemoille tilaa myös haastattelutilanteessa. Teemahaastattelu mahdollistaa myös haastatteluteemojen käsittelemisen siinä järjestyksessä, kun ne luontevimmin kunkin nuoren kanssa esiin nousevat. Haastattelurungosta (Liite 1) käy ilmi haastatteluteemojen yläkategoriat jotka olivat: Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -hankkeen kulku, oma elämänpolku ja tulevaisuus. Jokaisen yläteeman alle olen rakentanut erilaisia alateemoja, joita

kävimme haastatteluissa läpi sitä mukaan, kun ne nuoren kertomuksessa esiintyivät. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne jälkikäteen sanatarkasti.

Kaikki nuorten haastattelut yhtä lukuun ottamatta on tehty Tulevaisuustiskin tiloissa Kampissa. Tulevaisuustiski valikoitui kaikista Helsingin kaupungin tiloista haastatteluihin kahdesta syystä. Ensimmäkin kaikki nämä nuoret ovat olleet jääkiekon MM-kilpailut 2012 -hankkeen haastattelutilaisuudessa Tulevaisuustiskillä, eli se oli jokaiselle paikkana entuudestaan tuttu. Toiseksi keskeinen sijainti Kampissa helpottaa nuorten houkuttelua haastatteluun. Haastatteluja on tehty sekä virka-aikaan päivällä, että iltaisin, täysin nuorten aikataulujen mukaan. En ole pitänyt varsinaista haastattelupäiväkirjaa, mutta olen kirjannut itselleni ylös nuorille helposti hahmottuvia ja toimivia tapoja kysymysten muodostamiseen haastattelutilanteessa. Olen myös itse yrittänyt tehdä omalla olemiselläni haastattelutilanteesta mahdollisimman mutkattoman. Haastattelun aluksi olen vielä kerrannut, kuka olen ja mitä teen ja kertonut haastattelun kulusta, teemoista ja kerrannut haastattelun luottamuksellisuuden perusperiaatteet. Nuorille on myös tarjottu mahdollisuutta kysyä haastattelusta jotain heitä askarruttavaa ennen haastattelun aloittamista. Olen myös pyrkinyt antamaan hiljaisille hetkille tilaa ja luomaan sellaisen ilmapiirin, että vastauksia saa myös miettiä, jos ei heti tiedä, mitä sanoa. Toisaalta jälkikäteen litteroidessani olen huomannut, että haastattelutyylini on ollut melko lennokas ja nuorten kanssa on keskusteltu myös osin haastattelu-teemoihin kuulumattomista asioista, kuten oman asunnon löytämisestä tai vaikkapa Helsingin vuokratasosta.

Laadullisen aineiston kohdalla riittävää määrä tutkittavia on hankala määrittää, koska kvalitatiivinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan ja ymmärtämään tiettyjä tapahtumia tai ilmiöitä (Eskola & Suoranta 1999, 61). Alkuperäinen tavoitteeni oli tutkia koko perusjoukkoa, Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishankkeessa keskeyttäneet nuoret, mutta kahdestakymmenestä keskeyttäneestä nuoresta tavoitin vaikeuksien kautta haastateltavaksi vain kahdeksan. Tiesin kyllä jo etukäteen, että hankkeessa keskeyttäneiden nuorten tavoittaminen voi olla haastavaa ja aikaa vievää, välillä jopa turhauttavaa työtä.

Tämäkin kertoo omalta osaltaan jotain näistä nuorista. Kaikkiin keskeyttäneisiin nuoriin olen ollut yhteydessä ensin sähköpostitse, jonka jälkeen heille on lähetetty tekstiviestit ja soitettu. Jokaista nuorta on yritetty tavoittaa puhelimitse vähintään 10 kertaa. Olen pyrkinyt tavoittelemaan nuoria puhelimitse kaikkiin mahdollisiin vuorokaudenaikoihin, koska on yleisesti tiedossa, että viranomaisten kanssa mahdollisesti hankaluuksiin joutuneet nuoret osaavat olla vastaamatta tuntemattomiin numeroihin silloin, kun soitto tulee virka-aikaan. Soittelukierrosteni perusteella niitä nuoria, joita en tavoittanut, on myös mahdotonta tavoittaa ja mahdollisesti nuorten yhteystiedot ovat ehtineet jo vaihtua. Yksi tavoittamani nuori jäi haastattelemaan, koska hän ei lukuisien yritysten jälkeen saapunut haastatteluun paikalle. Kaikki muut hankkeessa keskeyttäneet nuoret jotka kykenin tavoittamaan, sain myös haastateltavaksi.

Kahdeksan teemahaastattelua ei mielestäni ollut riittävä tutkimukseni aineisto, joten päätin laajentaa kiinnostuksen kohdettani ja täydentää aineistoani myös hankkeen loppuun asti suorittaneisiin nuoriin. Haastattelin viisi hankkeen loppuun asti suorittanutta nuorta kasvattaen aineistoni kokoa 13 teemahaastatteluun. Loppuun asti suorittaneet nuoret valikoituivat haastatteluun hanketta johtaneen työllistämispäällikön suosituksesta siten, että sain haastatteluun sellaisia loppuun asti suorittaneita nuoria, joiden tiedettiin olevan helposti tavoitettavissa ja halukkaita haastatteluun. Loppuen lopuksi aineiston laajentaminen osoittautui tutkimukseni kannalta hyväksi valinnaksi, sillä sain rakennettua tutkimukseni kannalta korvaamattoman vertailuasetelman näiden kahden ryhmän välille. Ennakko-oletukseni oli, että keskeyttäneet ja loppuun asti suorittaneet nuoret tuskin muodostavat kovin yhtenäistä ryhmää, vaan kumpikin joukko koostuu hyvin heterogeenisestä porukasta. Analyysia tehdessäni yllätyin, kun löysin keskeyttäneille nuorille yhteisiä piirteitä, jotka erottivat heidät loppuun asti suorittaneista. Tällaista en ollut osannut etukäteen odottaa.

Analyysimenetelmä, jota käytän tässä työssä, on sisällönanalyysi, joka soveltuu monenlaiseen laadulliseen tutkimukseen. Sisällönanalyysi on väljä kehikko, jonka avulla on tarkoitus järjestää aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon siten, että

informaatio ei katoa. Analyysissä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, eli se on teoriasidonnainen, mutta sen tarkoituksena ei kuitenkaan ole testata teoriaa. Teorian testaamisen sijaan sisällönanalyysin pyrkimyksenä on etsiä uusia ajatusmalleja. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93-116.) Analyysissäni etenen aineiston ehdoilla pyrkien löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiini. Pyrin etsimään teorioista ja aiemmista tutkimuksista vahvistusta tai selityksiä aineistosta esiin nousseiden löydöksiä tueksi ja vertailemaan tuloksia aiempiin tutkimuksiin sekä selvittämään mahdollisia jatkotutkimusten aiheita. Aikaisemmin esittämieni tutkimuskysymysten lisäksi aineiston täydentämisestä syntyneen vertailuasetelman myötä olen kiinnostunut myös keskeyttäneiden ja loppuun päässeiden nuorten eroista. Eroavatko esimerkiksi näiden kahden ryhmän odotukset työelämästä tai odotukset omasta tulevaisuudesta? Mikä selittää sitä, miksi toiset päätyvät keskeyttämään työllistämishankkeen ja toiset suorittamaan loppuun asti? Analyysiä varten litteroitu aineisto on koodattu seuraaviin tunnisteisiin: 1) keskeyttämisen syyt, 2) odotukset työharjoittelusta ja arki työpaikoilla, 3) työharjoittelun hyödyt ja nuorten tulevaisuudenodotukset, 4) ihanteellinen työ, 5) kokemukset työllistämishankkeesta, 6) nuorten elämänpolut, 7) perhe ja ystävät, 8) kokemuksia te-toimistossa asioimisesta ja 9) Helsinki-keskeisyys.

Aineiston laatuun olen pyrkinyt vaikuttamaan lukuisilla apukysymyksillä ja alateemoilla. Silti useassa haastattelutilanteessa huomasin, että jotain alateemaa pitää vielä syventää uusilla lisäkysymyksillä, jotta saan itselleni riittävän selkeän kuvan tapahtumien kulusta. Usein nuorella itselläkin saattoi olla vaikeuksia hahmottaa, missä vaiheessa hän on esimerkiksi muuttanut pois kotoa tai kuinka monessa toisen asteen koulussa oli aloittanut opinnot ja missä järjestyksessä. Tutustuin jokaiseen haastateltavaan etukäteen, koska minulla oli Henkilöstökeskuksen työntekijänä pääsy erilaisiin tietoihin heistä. Näitä tietoja olivat esimerkiksi ikä, osoite, työharjoittelupaikka ja tiedot siitä, missä vaiheessa hanketta nuori oli keskeyttänyt ja minkälaista palautetta nuoren lopettamiseen tai irtisanomiseen liittyneestä tilanteesta oli tullut esihenkilöiden kautta. Etukäteistutustuminen oli mielestäni tarpeen siksi, että tarvittaessa minun tuli osata haastattelussa tarttua esimerkiksi siihen, jos nuoren käsitys tapahtumista on täysin

erilainen, kuin hänen esihenkilönsä. Kuitenkin haastattelutilanteessa koin mielekkääksi kuunnella ja arvostaa nuoren näkemystä ja häivyttää sitä, että minulla ylipäättänsä oli mitään tietoa keskeyttämisiin johtaneista tilanteista, kuten poissaoloista. Perustelen tätä sillä, että tutkimuskysymyksissäni olen kiinnostunut nimenomaan nuorten kokemuksista ja ajatuksista. Lopulta päätinkin käyttää tutkimuksen aineistona vain nuorten teemahaastatteluja ja haastattelutilanteessa kysytyjä taustatietoja. Esittämieni taustatietoja varten olen haastatellut nuorten lisäksi Henkilöstökeskuksessa hanketta johtanutta työllistämispäällikköä. Lisäksi olen käyttänyt Henkilöstökeskuksen kokoamaa tilastotietoa työllistämishankkeen kuvaamisen apuna. Varmistaakseni haastatteluiden onnistumisen, tein aluksi yhden koehaastattelun hankkeen loppuun asti suorittaneen nuoren kanssa, jonka perusteella täydensin vielä haastattelurunkoani joiltain osin. Tästäkin haastattelusta tuli kuitenkin niin onnistunut, että otin sen mukaan aineistooni. Kaikki haastattelut on tehty syksyllä 2012, syys-, loka- ja marraskuussa.

3.4 Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan positio

Sosiaalitieteellistä tutkimusta ohjaavat eettiset perusteet, jotka muodostuvat tutkimuksesta koostuvan hyödyn periaatteesta, tutkittavalle mahdollisesti aiheutuvan vahingon välttämisestä, tutkittavien kunnioittamisen ja autonomian periaatteesta, oikeudenmukaisuudesta sekä tietojen luottamuksellisuuden turvaamisesta. Tutkimukseen osallistumisen tulee aina perustua riittävään informointiin ja vapaaehtoisuuteen. Tutkittavalla tulee olla aito mahdollisuus valita osallistumisen ja osallistumattomuuden välillä (Kuula 2006, 54-104.) Perustelen tutkimukseni hyödyllisyyttä yhteiskunnallisesti ajankohtaisella aiheella, josta on tuotettu vasta vähän laadullista tutkimusta, jota aikaisemmissa tutkimuksissa on kaivattu. Olen noudattanut hyvää tieteellistä tapaa haastatteluiden ja aineiston käsittelyn osalta. Olen esitellyt tutkimustani tarkasti haastateltaville, sekä etukäteen sähköpostitse että haastattelutilanteessa ja kertonut yksityiskohtaisesti henkilötietojen ja aineiston säilyttämiseen liittyvistä käytännöistä. Jokaiselta haastatellulta on pyydetty erillinen kirjallinen suostumus haastattelun käyttämisestä tämän tutkimuksen aineistona. Koska haastattelemani nuoret ovat olleet 17–25-

vuotiaita, osa siis hyvinkin nuoria, olen selittänyt anonymiteetin periaatteita huolellisesti käytännön esimerkein, jotta nuori varmasti ymmärtää, miten haastattelua tullaan käsittelemään. Halusin panostaa haastateltujen huolelliseen informointiin aiheen sensitiivisyyden takia ja samalla varmistaa, että aineistoni laatu ei vaarantunut esimerkiksi sen takia, että nuori ei uskalla sanktioiden uhalla puhua todellisista motiiveistaan. Haastateltavien perusteellinen informointi kannatti, sillä yksikään nuorista ei esimerkiksi kieltäytynyt haastattelun nauhoittamisesta. Tuhosin nauhat litteroinnin jälkeen ja hävitin teksteistä mahdolliset tunnisteet litteroinnin aikana.

Koska osa haastattelemistani nuorista oli haastatteluhetkellä alaikäisiä, mietin pitkään, miten minun pitäisi heidän kanssaan menetellä. Arja Kuulan (2006, 150) mukaan jo 12 vuotta täyttäneellä pitää kuitenkin olla oikeus osallistua luottamukselliseen tutkimushaastatteluun ilman vanhempien lupaa. Muussa tapauksessa lapsia koskevien tutkimusten kysymyksenasettelut vaikeutuvat eivätkä lasten oikeudet tulla kuulluiksi myöskään täyty. (Kuula 2006, 150.)

Vapaamuotoisiin haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa tullaan hyvin lähelle tavallista tuttavuus- tai ystävyysuhdetta. Tutkija ottaa yhteyttä ihmisiin ja tekee tuttavuutta heidän kanssaan ja on usein myös rajattoman kiinnostunut tutkittavistaan ja heidän elämästään, myös sen hyvin henkilökohtaisista ja intiimeistä puolista. (Alasuutari 2005.) Vaikka pohdin pitkään omaa positiotani tutkijana alaikäisten nuorten näkökulmasta, päädyin kuitenkin siihen, että 17-vuotias on riittävän vanha päättämään itse osallistumisestaan haastattelututkimukseen, jolla ei ole esimerkiksi lääketieteellisiin tutkimuksiin liittyviä terveydellisiä vaikutuksia.

Yksi tutkimustuloksiin mahdollisesti vaikuttava tekijä on nuorten kuvausten todenmukaisuus ja se, voiko siihen luottaa. Puhuvatko nuoret siten, miten he todella ajattelevat, vai esittävätkö sellaisia vastauksia, joita olettavat tutkijan haluavan? Tähän kysymykseen on mahdotonta vastata. Haastateltavan suhtautuminen tutkijaan saattaa myös vaikuttaa vastausten muotoiluun ja nuoret myös saattavat käsittää asiat eri tavalla kuin tutkija. Siksi pyrin haastattelutilanteissa usein

tarkentamaan kysymyksiä ja varmistamaan nuorilta, että olen ymmärtänyt oikein heidän tarinansa. On myös muistettava, että haastatteluun saamani nuoret eivät välttämättä edusta koko tutkittavaa ryhmää, vaan pikemminkin ovat keskimääräistä aktiivisempia ja mahdollisesti työllistämishankkeeseen positiivisemmin suhtautuvia.

Tutkimuksen suunnittelun ja aineistonkeruun aikana olen ollut korkeakouluharjoittelussa Helsingin kaupungin Henkilöstökeskuksessa. Työtehtävänäni oli selvityksen tekeminen Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishankkeessa keskeyttämisen syistä. Henkilöstökeskukselle kirjoittamani selvitys ei kuitenkaan ole osa pro gradu -tutkielmaani, vaan se on erillinen selvitys, joka on tehty viraston tarpeita kuunnellen ja viraston sisäiseen käyttöön. Käytän kuitenkin samaa aineistoa ja hyödynnän osittain samaa analyysiä myös tässä tutkimuksessa. Haastatellessani nuoria, toimin tutkijanroolin lisäksi myös Henkilöstökeskuksen työntekijänä. Tutkimustyötäni on ohjannut hyvä palaute nuorilta ja tunne siitä, että kaikki tavoittamani nuoret ovat suhtautuneet avoimesti positiivisesti tutkimukseeni. Jokainen haastatteluun osallistunut sai elokuvalippuja ja halukkaiden kanssa kävimme myös syömässä. Yksi haastattelu on sovittu tekstiviestin välityksellä ja yksi sähköpostitse. Kaikista muista haastatteluista on sovittu puhelimitse. Haastattelutilanteissa painotin mielenkiintoani nuorten omiin kokemuksiin ja keskusteluiden luottamuksellisuutta. Nuoret ovat suhtautuneet haastatteluihin avoimesti ja haastattelut ovat olleet antoisia. On haluttu auttaa opiskelijaa, jos vain suinkin ”minusta on mitään hyötyä” ja toisaalta osallistua tutkimukseen, joka voi mitenkään ”auttaa muita samassa tilanteessa olevia nuoria”. Haastatteluissa oli hyvä luottamuksellinen ilmapiiriin, eivätkä nuoret ujostelleet kertoa arkojakaan asioita. Tehtävääni on mahdollisesti helpottanut se, että olen voinut tarvittaessa korostaa rooliani opiskelijana, ulkopuolisena toimijana, enkä esimerkiksi Henkilöstökeskuksen työntekijänä. Nuorille tuntui esimerkiksi olevan huojentavaa tietoa siitä, että haastattelunauhoja käsittelen vain minä, ei kukaan muu.

Vaikka kentällä oleminen tutkijan roolissa oli minulle ennakko-odotuksiani antoisampaa ja nautin kovasti nuorten haastattelemisesta, kohtasin myös aineiston

keräämiseen liittyviä haasteita. Parhaimmillaan jouduin sopimaan haastatteluja jopa viisi kertaa uudestaan nuoren aikataulujen muuttuessa äkillisesti, tai nuoren jättäessä ilmestymättä paikalle. Suurin osa aineiston keruuseen varaamastani ajasta onkin mennyt nuorten tavoittamiseen, eikä varsinaisten haastatteluiden tekemiseen. Käytin aineiston keräämiseen yhteensä 10 viikkoa täyspäivästä työaikaa. Haastattelurunkoni on osoittautunut melko laajaksi ja haastattelut kestivät noin 30-45 minuuttia. Litteroitua aineistoa on lähemmäs 150 sivua. Teemahaastattelu osoittautui nuorten kanssa oikeaksi valinnaksi, koska haastattelutilanteissa oli mahdollista edetä nuoren itse esiin nostamien asioiden pohjalta. Nuoret kertoivat omista kokemuksistaan ja sensitiivisistäkin asioista hyvin avoimesti. Kahdessa haastattelussa nuori ei halunnut puhua omaan terveydentilaansa liittyvistä yksityiskohdista, jotka näiden nuorten mielestä vaikeuttivat omaa elämäntilannetta ja olivat hankaloittaneet esimerkiksi työllistymistä tai oman opiskelualan löytymistä. Tutkittavan kiusaantuneisuus ja vaivaantuneisuus ovat suhteellisen selkeitä merkkejä siitä, että aiheesta kyseleminen on tungettelevaa (Kuula 2006, 138). Näissä tilanteissa toimin arkipäivän moraalien mukaan, enkä jatkanut toiselle kiusallisesta aiheesta enempää. Monet nuoret kertoivat omista ongelmistaan ja elämäntilanteistaan paljon yksityiskohtaisemmin, kuin tutkijana olisin halunnut tietää. Joidenkin haastatteluiden jälkeen olin nuorten kokemien vaikeuksien uuvuttama ja toisinaan myös surullinen siitä, että apua ei ollut aina löytynyt silloin kun sitä olisi tarvittu. Monien haastattelemani nuorten kokemukset olivat rankkoja, enkä ollut etukäteen ajatellut, miten kuormittavaa tällaisten kokemusten yksityiskohtainen kuunteleminen voi olla. Arvioin etukäteen, että nuoren elämänpolkuun liittyvät kysymykset voisivat tuottaa haastattelutilanteessa eniten vaikeuksia edellyttämänsä luottamuksellisen ilmapiirin takia, mutta syystä tai toisesta tällaisia ongelmia ei juuri ilmennyt, eikä minulle arasteltu kertoa yksityiskohtia omasta elämänpolusta. Sen sijaan hankalimmaksi haastatteluteemaksi osottautui oma tulevaisuus, sillä osa nuorista koki vaikeaksi oman tulevaisuuden suunnitelmien tai toiveiden muodostamisen.

4 Työllistämishanke nuorten näkökulmasta

Tässä luvussa esittelen haastattelemani nuoret ja erittelen heidän kokemuksiaan työllistämishankkeesta. Esittelen myös löytämiäni syitä ja taustatekijöitä, jotka selittävät työllistämishankkeessa keskeyttämistä. Samalla käyn läpi nuorten suhtautumista työllistämishankkeeseen ja työllistämishankkeen roolia nuorten elämässä. Lisäksi esittelen nuorten kokemuksia TE-hallinnon toteuttamasta työvoimapolitiikasta.

4.1 Nuorten profiilit ja Helsinki-keskeisyys

Pro gradu -tutkielmani aineisto koostuu yhteensä 13 nuoren teemahaastatteluista, joista 8 on hankkeessa keskeyttänyttä nuorta ja 5 hankkeen loppuun asti suorittanutta nuorta. Haastattelemistani nuorista 8 on naisia ja 5 miehiä. Yksi haastattelemistani nuorista on maahanmuuttajataustainen: hän ei ole syntynyt Suomessa, eikä puhu äidinkielenään suomea. Haastattelemani kahdeksan keskeyttänyttä nuorta olivat hankkeessa keskeyttämisen jälkeen menneet keikkatöihin (3), päässeet opiskelemaan (3), työllistyneet vakituiseen työpaikkaan (1) ja aloittaneet työharjoittelun (1). Johtopäätöksenä näistä tiedoista voidaan todeta, että kokonaan kadonneita nuoria en saanut haastatteluun yhtäkään. Tämä voi selittyä joko hankkeen kohderyhmällä (aktiiviset ja oma-aloitteiset nuoret) tai sillä, että kadoksissa olevat nuoret ovat juuri niitä, joita on mahdotonta tavoittaa tämän tutkimuksen käytettävissä olevin keinoin.

Haastattelemistani nuorista kahdeksan oli suorittanut vain peruskoulun, näistä kuudella oli keskeytettyjä toisen asteen opintoja. Ne nuoret, joilla oli keskeytettyjä toisen asteen opintoja, olivat keskeyttäneet keskimäärin kaksi tutkintoa. Keskeytyksiä oli tapahtunut, sekä ammatillisista oppilaitoksista että lukioista ja aikuislukioista. Neljä haastattelemistani nuorista oli suorittanut lukion ennen työllistämishankkeeseen osallistumista. Yhdellä haastattelemallani nuorella oli ammatillinen tutkinto. Erot loppuun asti suorittaneiden ja keskeyttäneiden välillä

näyttäisivät aineistoni perusteella muodostuvan siten, että aikaisemman tutkinnon suorittaminen (lukio tai ammatillinen) indikoi hankkeen loppuun asti suorittamista ja peruskoulupohjalta keskeytettiin selkeästi enemmän. Samalla on kuitenkin tärkeää muistaa kaksi seikkaa: ensinäkin aineistoni on niin pieni, että sen pohjalta tilastollisten johtopäätösten tekeminen ei ole mahdollista. Toiseksi hankkeessa keskeyttäneillä peruskoulun suorittaneilla nuorilla oli kahta lukuun ottamatta kaikilla keskimäärin kaksi keskeytettyä toisen asteen tutkintoa ennen työllistämishankkeeseen osallistumista, joten on todennäköisempää, että keskeyttämistä indikoi pikemminkin aikaisemmat keskeyttämiset kuin peruskoulupohja. Merkille pantavaa on myös se, että lukion suorittaneista haastatelluista yksikään ei ollut aloittanut minkäänlaisia opintoja lukion jälkeen. Tämän perusteella tuntuisi siis siltä, että haastattelemani nuoret voitaisiin tyypitellä kahteen ryhmään: lukion käyneisiin nuoriin, jotka etsivät parhaillaan omaa alaa ja viettävät välivuotia ja sellaisiin nuoriin, jotka eivät ole peruskoulun jälkeen kiinnittyneet oikein minnekään ja joilla on taustalla usein myös aikaisempia keskeytyksiä. Samalla täytyy kuitenkin muistaa, että ihan kaikki haastattelemani nuoret eivät asetu näihin kahteen kategoriaan ja tällaisten tyypittelyiden tekeminen näin pienestä joukosta ei ole muutenkaan mielekästä. Valitettavasti koulutustaustaan liittyviä tietoja ei ollut mahdollista saada kaikista hankkeeseen osallistuneista, joten joudun tekemään esittämiäni yhteenvetoja pelkästään haastattelemistani nuorista. Haastattelemani nuoret jakautuivat koulutustaustan mukaan oheisen kuvion kuvaamalla tavalla.

KUVIO 2: Haastateltujen nuorten koulutustausta

		PERUSKOULUN SUORITTANEET	LUKION SUORITTANEET	AMMATILLINEN TUTKINTO	
	KESKEYTTÄNEET	7	1	0	
	LOPPUUN ASTI SUORITTANEET	1	3	1	

Kysyin haastattelemiltani nuorilta peruskoulun keskiarvon, koska olin kiinnostunut siitä, selittääkö huono koulumenestys mahdollisesti työttömyyttä tai työllistämishankkeessa keskeyttämistä. Aineistosta ei kuitenkaan löytynyt yhteyttä työttömyyden ja huonon koulumenestyksen välillä, eikä huonon koulumenestyksen ja työllistämishankkeessa keskeyttämisen välillä. Haastattelemanuoret jakautuivat peruskoulun keskiarvojen osalta oheisen kuvion kuvaamalla tavalla melko tasaisesti.

KUVIO 3: Haastateltujen peruskoulun keskiarvo

		8 TAI YLI	8-6	ALLE 6	
	KESKEYTTÄNEET	3	2	2	
	LOPPUUN ASTI SUORITTANEET	1	4	0	

Paljasjalkaisia helsinkiläisiä haastattelemistani nuorista oli kahdeksan, joista kolme olisi ollut valmis muuttamaan pois pääkaupunkiseudulta työn tai opintojen perässä. Enemmistö eli viisi nuorta halusi pysytellä pääkaupunkiseudulla muun muassa harrastusten, perheen ja kaveripiirin takia. Muualta Helsinkiin muuttaneita haastattelemistani nuorista oli viisi, joista kaksi olisi ollut valmis muuttamaan pois pääkaupunkiseudulta työn tai opintojen perässä. Kolme muualta Helsinkiin muuttaneista nuorista halusi pysyä pääkaupunkiseudulla, keskeisimmiksi syiksi nämä nuoret kertoivat harrastukset, kaveripiirin ja parisuhteen. Lisäksi nämä nuoret kokivat uudelleen muuttamisen vaikeana ja epämiellyttävänä asiana. Nuorten työttömien Helsinki-keskeisyydellä tarkoitan tässä tutkimuksessa nuorten halua pysyä pääkaupunkiseudulla. Helsinki-keskeisyydessä ei ollut havaittavissa eroja työllistämishankkeessa keskeyttäneiden ja loppuun asti suorittaneiden nuorten välillä. Oheinen kuvio kuvastaa haastattelemieni nuorten sijoittumista Helsinki-keskeisyyden osalta.

KUVIO 4: Nuorten Helsinki-keskeisyys

		PALJASJALKAISET HELSINKILÄISET	MUUALTA HELSINKIIN MUUTTANEET	
	VALMIS MUUTTAMAAN PÄÄKAUPUNKISEUDUN ULKOPUOLELLE	3	2	
	EI VALMIS MUUTTAMAAN	5	3	

Tutkimukseni aineisto näyttäisi vahvistavan yleisesti vallalla olevan käsitystä, jonka mukaan helsinkiläiset nuoret haluavat pysyä pääkaupunkiseudulla, vaikka eivät löytäisikään täältä töitä tai opiskelupaikkaa. Kuten oheisesta sitaatista käy ilmi, nuoret eivät ole valmiita jättämään harrastuksiaan ja sosiaalista elämäänsä taakseen.

LK: Olisitsä valmis muuttamaan työn tai opintojen perässä?

M 20: En kauheen pitkälle, Vantaalle ja Espooseen maksimissaan. En lähikaupunkiseutua pidemmälle muuta, koska mun kaikki kaverit, harrastukset ja kaikki tämmönen on tällä. En suostu jättämään niitä taakseni, vaikka joku tarjois mulle hyvää työpaikkaa. Mun pitää kattoo kanssa mun elämänlaatua, et jätäks mä kaiken, mikä mulla on tänne ja lähdän töiden perässä sinne. Mul ei olis mitään muuta ku töitä siellä, et mulla ei olis siel yhtäkään kaveria ja kaikki tutut piirit jää tänne. Ei olis enää mitään, kaikki pitäis opetella alusta. Ei, siihen mä en oo ihan valmis. Mut Vantaa, Espoo ja Kauniainen, kun ne on tossa lähellä, niin pääsee junalla Helsinkiin. Se, että vois ees töiden jälkeen päästä käymään täällä. (Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Haastattelemistani kolmestatoista nuoresta yhtensä viisi kertoi olevansa valmis muuttamaan pääkaupunkiseudun ulkopuolelle työn tai opintojen perässä. Näillekin nuorille oli kuitenkin tärkeää, että kyseessä olisi jokin muu kaupunki. Yksikään haastattelemistani nuorista ei maininnut maaseudulle muuttamista vaihtoehtona. Pikemminkin haastatteluissa korostettiin, että maaseudulle muuttamista ei voisi kuvitella mistään hinnasta. Oheinen sitaatti kuvastaa mielestäni hyvin niiden nuorten ajatuksia, jotka olivat valmiita muuttamaan pääkaupunkiseudulta.

LK: Olisitsä valmis muuttamaan pois Helsingistä työn tai opintojen perässä?

N 20: En mihinkään tuppukylään lypsämään lehmiä ainakaan. Mut siis joku kaupunki, niin joo, mikäs siinä. (Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Jotkut haastattelemistani nuorista olivat jopa hakeneet opiskelemaan tai harkinneet opiskelemaan hakemista muualle kuin pääkaupunkiseudulle, mutta tällaisia henkilöitä mahtui aineistooni vain muutama. Aineistoni valossa näyttää siltä, että suurinosa Helsingissä asuvista työttömistä nuorista myös haluaa pysyä pääkaupunkiseudulla. Helsinki-keskeisyyteen liittyy ammattikouluttamattomien työttömien nuorten osalta mielestäni kaksi keskeistä ongelmaa. Ensinnäkin nuorisotyöttömyys näyttää kasvavan Helsingissä, jolloin todennäköisyys työllistymiseen vähenee, jos työpaikkojen määrä ei kasva samassa suhteessa. Toiseksi Helsingissä on pulaa toisen asteen, ja erityisesti ammatillisen koulutuksen opiskelupaikoista, jolloin näiden nuorten mahdollisuudet työmarkkina-asemansa parantamiseen kouluttautumalla heikkenevät.

Uudenmaan elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskuksen helmikuun 2013 työllisyyskatsauksen mukaan Uudenmaan alueella oli nuorisotyöttömiä 29 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli helmikuun lopussa Uudenmaan ELY-keskuksen alueella 7 220. Vuoden aikana alle 25-vuotiaiden nuorten työttömyys lisääntyi 1 603 henkilöllä. Kaiken kaikkiaan helmikuun 2013 lopussa työttömiä oli Uudellamaalla 66 251 ja avoimia työpaikkoja 16 433. (Työllisyyskatsaus 2013.) Tämä tarkoittaa väistämättä ammattikouluttamattomille nuorille ankaria aikoja työmarkkinoilla. Vaikka pääkaupunkiseudulla edelleen on avoimia työpaikkoja, niistä käytävä kilpailu kiristyy korkean työttömyyden aikana. Pelkästään peruskoulun suorittaneiden helsinkiläisten työttömien nuorten osalta tilanne on ongelmallinen, koska Helsingissä on pulaa toisen asteen opiskelupaikoista.

Puhuttaessa nuorten ulkopuolelle jäämisestä eräs keskeinen ongelma on nuorten koulutustoiveiden, tarjolla olevien koulutusmahdollisuuksien, sekä omien resurssien kohtaamattomuus (Kivelä & Ahola 2007). Esimerkiksi Helsingin kaupungin Opetusviraston laskelmien mukaan ammatillisen koulutuksen koulutuspaikat Helsingissä riittävät vajaalle 25 prosentille perusopetuksen päättävistä nuorista, kun koulutuspaikka lukiossa on varattu 60 prosentille. Ammatilliseen peruskoulutukseen on Helsingissä jo vuosien ajan ollut

huomattavasti enemmän hakijoita kuin aloituspaikkoja on. Vuoden 2012 kevään yhteishaussa ilman toisen asteen koulutuspaikkaa jäi Helsingissä 989 peruskoulun 9. -luokkalaista ja 106 peruskoulun 10. -luokkalaista, yhteensä 1 095 perusopetuksen päättänyttä helsinkiläistä nuorta. Vaihtoehtoja ilman opiskelupaikkaa jääneille ovat ammattistartti, kymppiluokka, aikuislukio, oppisopimuskoulutus ja nuorten työpajat. (Opetusvirasto 2012.)

4.2 Miksi työllistämishankkeessa keskeytettiin?

Yksi tutkimukseni ydinkysymyksistä oli selvittää, miksi osa työllistämishankkeeseen tarkoin valikoiduista nuorista kuitenkin jätti hankkeen kesken. Tässä luvussa käsittelen sekä nuorten itsensä nimeämiä syitä ja selityksiä keskeyttämiselle että nuorten taustoista löytyviä keskeyttäneitä nuoria yhdistäviä tekijöitä. Pyrin tässä luvussa avamaan keskeyttämiseen johtaneita tapahtumaketjuja ja selittämään sitä, miksi toiset suorittivat vaikeuksistaikin huolimatta työllistämishankkeen loppuun ja toiset päätyivät keskeyttämään.

4.2.1 Nuorten nimeämät työtehtäviin ja työharjoittelupaikkaan liittyvät syyt

Haastattelemastani kahdeksasta nuoresta jopa viisi kertoi keskeyttämisen johtuneen siitä, että nuori ei ollut pitänyt työtehtävistään tai ei ollut viihtynyt työpaikallaan. Yksi haastattelemistani keskeyttäneistä nuorista keskeytti työllistämishankkeen terveydellisistä syistä, yhden keskeyttämisen syy oli halu pitää lomaa ennen opintojen alkamista syksyllä ja yksi oli työllistynyt avoimille työmarkkinoille. Hankkeessa keskeyttäneet nuoret olivat haastatteluhetkellä opiskelemassa (3 nuorta), keikkatöissä (3 nuorta), työharjoittelussa (1 nuori) ja vakituksessa työssä (1 nuori). Koska kaikki haastattelemani keskeyttäneet nuoret olivat haastatteluhetkellä kiinnittyneitä johonkin, voinee johtopäätöksenä todeta, että sellaisia nuoria, jotka ovat kokonaan kadoksissa, on lähes mahdotonta saada tavoitettua haastatteluun.

Aineistoni valossa nuorten omien kokemusten mukaan keskeisimmät syyt työllistämishankkeessa keskeyttämiseen liittyivät joko työharjoittelupaikkaan tai työtehtäviin. Oheisesta sitaatista käy ilmi, että esimerkiksi te-toimiston kurssi oli nuoren mielestä varteenotettavampi vaihtoehto kuin epämiellyttäväksi koettu työyhteisö.

”No ne työntekijät oli vähän sitä sun tätä, vähän nyrpeetä porukkaa. Et mä en viihtynyt siellä, ni mä lopetin sit sen kesken. Menin sit tollaselle työkkärin kurssille.” (Mies, 17 vuotta, keskeyttänyt)

Nuoret kokivat epämotivoivaksi myös sen, että ensimmäisen neljän kuukauden työharjoittelusta sai vain normaalin työmarkkinatuen. Yksi haastattelemani nuori jopa koki olevansa siksi töissä ilman palkkaa, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

”Emmä halua kuudeksi tai seitsemäksi tunniksi mennä vaan luuttuamaan jotain uimahallin pukuhuoneita ilman palkkaa periaatteessa.” (Nainen, 21 vuotta, keskeyttänyt)

Tyytymättömyys työharjoittelun työtehtäviin liittyi erilaisiin suorittaviin töihin, joihin nuoret olisivat kaivanneet vaihtelua työpäivänsä aikana. Suorittavia töitä sinänsä ei nähty huonona, mutta epämotivoivana koettiin se, että koko työpäivä koostui yhden ja saman suorittavan työn tekemisestä, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi. Kuitenkin kyseinen haastateltava mainitsee, että motivaation puuttumista oli havaittavissa tuolloin yleisemminkin hänen elämässään.

”En vaan tykännyt niistä lumitöistä, koko ajan sitä samaa juttuu. Ei mua oikeen kiinnostanut. Mul oli vähän sellanen elämänvaihe, että ei mua oikeen kiinnostanut.” (Mies, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Joidenkin keskeyttäneiden osalta oli havaittavissa, että he olivat etukäteistoiveista huolimatta joutuneet heille sopimattomaan paikkaan työharjoitteluun.

”Jouduin päiväkotiin. Emmä oikeen noista lapsista tykkää, niin siit ei oikeen tullut mitään.” (Nainen, 17 vuotta, keskeyttänyt)

Muutama haastattelemistani nuorista oli yrittänyt neuvotella itselleen uutta työharjoittelupaikkaa jouduttuaan omasta mielestään sopimattomaan paikkaan.

Työharjoittelupaikkojen vaihtaminen jälkikäteen ei kuitenkaan ole ollut mahdollista johtuen työharjoittelupaikkojen niukkuudesta.

4.2.2 Työläistaustaiset vanhemmat ja aikaisemmat keskeyttämiset

Jääkiekon MM kilpailut 2012 -työllistämishankkeessa keskeyttäneitä nuoria yhdistää aineistoni perusteella useampikin taustamuuttuja. Haastattelemistani kahdeksasta keskeyttäneestä nuoresta kuudella oli työläistaustaiset vanhemmat. Haastattelemistani loppuun asti suorittaneesta viidestä neljän nuoren vanhemmat olivat toimihenkilö- tai yrittäjätaustaisia. Yhden loppuun asti suorittaneen vanhemmat olivat kuolleet. Laadullisen tutkimuksen otanta on pieni, joten tilastollisten johtopäätösten tekeminen on mahdotonta. Kuitenkin taustamuuttujien samankaltaisuus on niin selvää, että pidän sitä merkittävänä ja huomioimisen arvoisena. Varsinkin, kun on yleisesti tiedossa, että vanhempien koulutustaso periytyy. Koulutustason periytyminen on voimakkainta vähän koulutusta saaneiden joukossa ja erityisesti äidin koulutus periytyy (Myrskylä 2009).

Moni nuori kertoi, ettei halua aloittaa missään koulussa, ennen kuin oma ala on löytynyt. Tällaisten nuorten toiminnassa oli havaittavissa aikaisempien keskeyttämisten kautta koetun epäonnistumisen välttelyä, mutta osin kyse oli selvästä ”kouluallergiasta” eli negatiivisesta suhtautumisesta kouluun. Kouluallergia on Takalan (1992) mukaan oire nuoren vieraantumisen, syrjäytymisen, koulusta, sen normeista sekä tavoitteista. Kouluallergiaan ilmiönä kuuluu seuraavia piirteitä: negatiivinen asenne kouluun, haluttomuus mihinkään, tietämättömyys omista haluista ja kyvyistä, päämäärättömyys, yleinen jäsentymättömyys omista kyvyistä ja omasta persoonasta sekä suhteessa yhteiskunnan organisaatioihin, vapaa-ajan harrastusten puuttuminen tai vähäisyys, flegmaattisuus tai aggressiivisuus opettajaa kohtaan, passiivista tai häiriköivää vastarintaa, ja se, että kukaan aikuisryhmän edustaja ei saa otetta nuoreen. Kouluallergikko on perus- tai ammatillisen koulutuksen keskeyttänyt nuorisotyötön, joka ei mistään hinnasta halua minkäänlaiseen koulutukseen, ei pysty jäsentämään omia halujaan ja kykyjään suhteessa muihin tai itseensä. (Takala

1992, 33.) Paradoksaalista löydöksessäni oli se, että kuitenkin ne, jotka olivat ”pakkohaun” kautta päässeet jonnekin, olivat lopulta olleet tyytyväisiä opiskelupaikkaansa, vaikka eivät aluksi olisikaan olleet siitä mielissään. Negatiivinen suhtautuminen koulutukseen omalta osaltaan selittää näiden nuorten työttömyyttä, sillä kouluttamattomat nuoret ovat kaikista heikoimmassa asemassa työmarkkinoilla.

Haastattelemistani hankkeessa keskeyttäneistä nuorista viidellä kahdeksasta oli aikaisempia keskeytettyjä opintoja, joillakin jopa useampia keskeytettyjä opintoja. Haastattelemistani hankkeen loppuun asti suorittaneista nuorista vain yhdellä oli keskeytettyjä aikaisempia opintoja. Näin ollen aikaisemmin keskeytetyt opinnot tuntuivat kasvattavan myös työllistämishankkeessa keskeyttämisen todennäköisyyttä. Toisaalta on hyvä muistaa, että opintojen keskeyttämiseen oli haastattelemillani nuorilla johtanut esimerkiksi hankala elämäntilanne ja mielenterveysongelmat, jotka osalla olivat edelleen akuutteja ja hoitamattomia. Tällöin keskeyttämistä selittää pikemminkin jokin hoitamaton ongelma kuin varsinaisesti aikaisemmat keskeyttämiset. Kuitenkin kerran ja erityisesti useammin jotain keskeyttäneellä nuorella on matalampi kynnyks keskeyttää uudestaan, jolloin tällainen nuori saattaa tarvita erityistukea kiinnittyäkseen uudelleen koulutukseen tai työelämään.

4.2.3 Jääkiekon MM-kilpailut innostuksen johdattimena

Haastattelemistani kahdeksasta hankkeessa keskeyttäneestä nuoresta kuuden ensisijainen kiinnostuksen kohde ja motivaation lähde oli jääkiekon MM-kilpailuissa työskenteleminen. Vastaavasti yksikään haastattelemistani loppuun asti suorittaneesta viidestä nuoresta ei ollut halunnut mukaan pelkästään MM-kilpailuissa työskentelemisen takia. Aineistoni pohjalta vaikuttaa siltä, että erityisesti sellaiset nuoret päätyivät keskeyttämään hankkeessa, jotka olivat hakeutuneet mukaan vain jääkiekon MM-kilpailuiden takia. Jos nuoren pääasiallinen motivaatio oli muodostunut vain jääkiekon MM-kilpailuissa työskentelemisestä, eikä neljän kuukauden työharjoittelujakso Helsingin

kaupungilla ennen MM-kilpailuja kiinnostanut, on ymmärrettävää, ettei nuoren pitkäjännitteisyys riittänyt jaksamaan mukana hankkeessa jääkiekon MM-kilpailuihin asti. Voisi jopa sanoa, että jaksakseen koko hankkeen loppuun saakka motivaation on oltava pikemminkin sisäistä, kuin ulkoa päin tuotettua ison tapahtuman nostetta.

Sellaiset nuoret, joiden motivaatio kohdistui ylipäättänsä töihin pääsemiseen, tuntuivat pääsevän hankkeessa loppuun asti. Kuten oheisesta katkelmasta käy ilmi, monelle nuorelle työllistämishankkeeseen osallistuminen oli tärkeää siksi, että ylipäättänsä sai "jotain järkevää tekemistä".

*LK: Kuin iso houkutin ne MM-kisat oli tähän hankkeeseen hakeutumisen kannalta?
M 20: No se oli tavallaan vaan innostuksen johdatin. Tai ite lähdin mukaan sen takia, että kun ei ollut mitään töitä ja se projekti kuulosti mielenkiintoiselta. Et siit saa pitkäksi aikaa tekemistä. Et mä oon vieläkin töissä ja tää alko joskus vuosi sitten. Et mä oon niinku vuoden ollut koko aika jossain töissä, niin se on vaikuttanut muhun sillä tavalla, että mä oon paljon positiivisempi ja muuta ja nyt alkaa näkeen tätä työmaailmaa paljon positiivisemmin. Se työnhakuprosessi oli mulle ihan täyttä helvettiä, siit ei tahtonut tulla yhtään mitään. Et tää projekti on ollut tosi hyvä, et on saanut tosi paljon tekemistä ja tosi pitkäksi aikaa. Tai ei se vuosi koko elämästä oo niin pitkä aika, mutta tällä hetkellä se on paljon.
(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)*

Osa nuorista oli lähtenyt hankkeeseen mukaan vain jääkiekon MM-kilpailuiden takia, koska niihin osallistuminen oli kuulostanut houkuttelevalta, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

*LK: Kuin tärkeä houkutin MM-kisat oli sulle ylipäättänsä?
N 18: Tosi tärkeä, mä oon niin lätkähullu. Et se oli semmonen wau.
(Nainen, 18 vuotta, keskeyttänyt)*

Aineistoni valossa näyttää siltä, että pelkästään jääkiekon MM-kilpailuiden mukaan houkuttelevilta nuorilta puuttui työharjoitteluun vaadittavaa motivaatiota ja pitkäjänteisyyttä ja he päätyivät muita useammin keskeyttämään. Kuitenkin aineistosta löytyy myös muutama sellainen keskeyttänyt nuori, joka ei ollut hakeutunut hankkeeseen jääkiekon MM-kilpailujen takia. Esimerkiksi yksi keskeyttänyt nuori nimeää palkkatukityöhön pääsemisen työharjoittelun jälkeen häntä motivoivaksi asiaksi.

LK: Kuin tärkeä ne MM-kisat oli sulle houkuttimena?

N 17: No vähiten tärkeä, et ei se silleen kiinnostanut siin yhtään.

LK: No mikä siinä sit kiinnosti?

N 17: Ehkä se niinku, et sit siitä olis päässyt myös palkkatukityöhön, et siinä oli siihen mahdollisuus. Ja sit oli se MM, et sekin oli niinku oikee duuni et se ei ollut vaan sitä työmarkkinatuella.

(Nainen, 17 vuotta keskeyttänyt)

Yksi haastattelemistani nuorista oli hakenut hankkeeseen erityisesti sen takia, että saisi apua kevään yhteishaun tekemiseen, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

"No enemmän mä halusin sen koulupaikan. Ku mä sain kuulla et ne sit siel auttaa sua tekemään yhteishaun, niinku et pääsis taas kouluun. Koska edellisenä vuonna mä yritin päästä ja mä en päässyt mihinkään ja mä ajattelin et yksin mä en taas ens vuonna voi käydä hakee koulupaikkaa. Et täs on nyt tämmönen ja ne auttaa, et mikäs siinä. Mä en oo mikään lätkäfani, mut...kyl se nyt se MM-kisakin oli ihan mielenkiintosta olla siel. Et ihan kiva elämäkokemus sekin on."

(Nainen, 20 vuotta, keskeyttänyt)

Osa nuorista oli innostunut isoon tapahtumaan osallistumisesta ja kansainvälisestä tunnelmasta, kuten oheisen sitaatin nuorimies.

"Et jääkiekkokisat itsessään ei houkutellut, et se laji ei houkutellut. Mut sit taas tää tapahtuma houkutteli, ku siihen kuuluu paljon sitä järjestelyä ja sen tapahtuman niinku rakentamista, ni sitä mä halusin lähteä kattoo, sen ison kuvion ja mitä siel tapahtuu."

(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Voidaankin nähdä, että isot kansainväliset tapahtumat houkuttelevat nuoria ja he haluavat olla mukana toteuttamassa niitä ja näkemässä ikään kuin sisältä päin mitä tapahtuma pitää sisällään. Tällaiset tapahtumat ovat nuorille mielenkiintoinen tilaisuus päästä näyttämään omia kykyjään ja testaamaan taitojaan.

4.2.4 Työharjoitteluun liittyvät odotukset

Tarkasteltaessa työharjoitteluun liittyviä odotuksia, huomasin, että hankkeessa keskeyttäneiden nuorten odotukset työharjoittelusta olivat jäsentyneempiä ja tarkempia kuin hankkeen loppuun asti suorittaneiden. Loppuun asti suorittaneilla odotuksia ei joko ollut lainkaan tai sitten odotukset kohdistuivat esimerkiksi työkokemuksen saamiseen. Olen käsitellyt nuorten odotuksia tässä tutkimuksessa tarkemmin luvussa 5.1.

4.3 Loppuun asti suorittaneiden nuorten ajatuksia keskeyttämisestä

Hankkeen loppuun asti suorittaneilta nuorilta kysyttiin haastattelussa, mitkä olisivat voineet olla sellaisia tapahtumaketjuja, jotka olisivat saattaneet johtaa keskeyttämiseen. Osa nuorista oli viihtynyt työpaikalla niin hyvin, ettei voinut kuvitella yhtäkään keskeyttämiseen johtanutta syytä.

*LK: Jos sä olisit päätyntä keskeyttämään, niin mikä olis voinut olla sellainen syy?
N 20: Mä en osaa sanoo, emmä tiä. Mä tykkäsin siitä niin paljon, et tälleen jälkikäteen ei tuu mieleen mitään, minkä takia mä olisin keskeyttänyt. No mä sanon, et jos niit opiskeluja olis ollut enemmän, ni mä oisin varmaan pistänyt pillit pussiin. Mut kuitenkin se itse työ oli ihan loistojuttu.
(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)*

Myös monet loppuun asti hankkeen suorittaneet nuoret olisivat voineet kuvitella syitä omaan keskeyttämiseen. Mahdollisiksi keskeyttämiseen johtaneiksi tapahtumiksi nimettiin esimerkiksi avoimille työmarkkinoille työllistyminen, epämieliekäs työ ja ongelmat esihenkilön kanssa.

*LK: Jos olisit päätyntä keskeyttämään hankkeen, mitkä olis voinut olla syitä tai sellaisia tapahtumaketjuja, jotka olis johtanut siihen?
M 20: No varmaan just se, et jos joku työpaikka olis vastannut hakemukseen tai olis tullut jotain suksit ristiin esimiehen kanssa tai epämieliekäs työ. Tollaset on sellasii skenaariot.
LK: Olik sulla sellasia niinku vaikeita hetkiä et piti valita et jatkanko vai luovutanko?
M 20: No eipä oikeestaan et mul oli ihan hyvä ku oli silleen liukuva työaika. Ja sit se oli sopiva just ku se oli silleen 85 prossanen se työaika. Se oli hyvä, et oli vähän sellasta liikkumavaraa. Just jos joku päivä oli pidempään, niin sit voi olla seuraavana päivänä vähän vähemmän.
(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)*

Hieman yllättäen myös jääkiekon MM-kilpailut esiintyvät nuorten kokemuksissa sellaisena hetkenä, jolloin nuori olisi saattanut keskeyttää. Nuoret kokivat turhautumista MM-kilpailujen järjestelyiden suhteen, eivätkä nähneet työpanostaan merkityksellisenä.

”Jos mä olisin keskeyttänyt tän projektin, niin musta tuntuu, että se olis ollut MM-kisojen aikaan, koska musta tuntui et sitä ei ollu organisoitu ollenkaan. Ja sit Jäkkiekkoon puolelta, et niitä ei kiinnosta pätäkääkään et mitä me tehtiin. Siel oli osoitettu selkeästi

jotkut ryhmät, missä me oltiin. Ja sit me oltiin siellä vapaaehtoistyöntekijöinä joille ei ollut mitään tekemistä.”
(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Hankkeeseen liittyi myös pettymyksiä. Loppuun asti suorittaneiden nuorten kertomuksissa pettymyksiä oli tullut esimerkiksi sen suhteen, että työtehtäviä oli ollut vain vähän. Nuorten halu työskennellä oli niin suuri, että keskeyttämisen syy olisi voinut olla vähäisestä tekemisestä kumpuava hyödyttömyyden tunne.

”No silloin alussa, kun mä olin ollut viikon tai pari täällä ja mä tajusin, että tää ei tuu tästä muuttumaan. Silloin mä mietin, että onks tässä mitään järkeä, että mä vaan istun täällä. Mut sitten ei oikeestaan silleen muuten. Koska ei noi mun työt ainakaan mitenkään vaikeita oo ollu. No joo, ehkä silloin alussa just ku oli siellä Helmessä sitä koulua, niin se ei ollut mun mielestä yhtään hyödyllistä. Just alussa, kun ehkä ärsytti muutenkin ja sit se koulu oli ärsyttävää, niin kyl siinä silleen vähän...mut ei silleen muuten.”
(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Edellä olevassa katkelmassa esiintyy aikaisemmistakin katkelmista tuttu nuoren kokemus siitä, että omalla työpanoksella ei ole merkitystä. Tässäkin sitaatissa painottuu tarve kokea itsensä hyödylliseksi ja työnsä sitä kautta tärkeäksi. Työharjoittelussa jaksamisen kannalta nuoret toivat esille työtehtävien mielekkyyttä ja työn tarkoituksenmukaisuutta. Helpotkin työtehtävät koettiin tarkoituksenmukaisiksi, sen sijaan toimistossa turhan panttina istuskelua ei. Haastattelemieni nuorten kertomuksista jäi sellainen tunne, että nuoret kyllä huomaavat heti, jos eivät kykene olemaan työpaikalla hyödyksi. Tämä taas voi johtaa siihen, että koko työharjoittelua ei välttämättä nähdä tarkoituksenmukaisena. Usein kyse on kuitenkin työtehtävien huonosta organisoinnista ja siitä, että työharjoittelijaa otettaessa ei olla mietitty hänelle tarpeeksi työtehtäviä. Pahimmillaan nuori voi kuitenkin tulkita tämän joko siten, että oma henkilökohtainen työpanos ei kelpaa työnantajalle tai siten, että nuorten työpanokselle ei ylipäätään ole tarvetta.

4.4 Aktiiviset palkkatyöhön sitoutuneet nuoret

Jääkiekon MM-kilpailut -työllistämishankkeen osallistuneilla nuorilla oli kaikilla ollut erimittaisia työttömyysjaksoja ja suurin osa oli ammattikouluttamattomia. Haastattelemillani nuorilla tuntui olevan muutakin yhteistä. Hankkeessa keskeyttäneistä nuorista seitsemän kahdeksasta oli saanut jossain vaiheessa elämänsä töitä tai työharjoittelupaikan suhteilla, usein vanhempiensa suhteiden kautta. Loppuun asti suorittaneista nuorista kolme viidestä oli saanut töitä tai idean opiskelupaikasta suhteilla. Äkkiseltään näitä nuorilta ei näyttäisi puuttuvan kontakteja tai sosiaalista pääomaa. Haastattelemani nuoret harrastivat vapaa-ajallaan aktiivisesti ja heillä kaikilla oli kavereita ja sosiaalista elämää. Näitä nuoria kuvaa pikemminkin aktiivisuus kuin passiivisuus. Te-toimistossa asioimisen lisäksi töitä ja työharjoittelupaikkoja oli haettu aktiivisesti itse muun muassa avoimilla hakemuksilla. Kaikki haastattelemani nuoret kokivat, että voivat itse vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiensa toteutumiseen. Hankkeeseen osallistuneiden joukossa oli myös paljon ulospäin suuntautuneita nuoria. Toisaalta osaa haastattelemistani nuorista tuntui aktiivisuuden lisäksi kuvaavan ”hukassa oleminen”. Monen suurin toive tulevaisuudelle oli oman alan löytäminen.

Nuoria kategorisoidaan passiivisiin ja aktiivisiin siten, että passiivisuus määrittyy ongelmaksi aktiivisuuden kautta. Ongelmanuoria ovat ne, jotka ovat toimeettomia, tekemättömiä ja osallistumattomia. Passiivisuus voi olla myös tietoinen valinta: tarjotut toimenpiteet eivät kelpaa, vaan nuoret haluavat tehdä jotain muuta. Aktiiviset toimijanuoret ovat päämäärätietoisia ja vastuullisia koulutuspaikan tai työpaikan hakemisen suhteen. He selvittävät epäselviä asioita itsenäisesti ja osaavat hakea ulkopuolista apua sitä tarvitessaan. Passiivinen nuori ei ole oma-aloitteinen, vaan tuntuu vain odottavan, että jotain tapahtuisi tai joku tulisi auttamaan heitä. Passiivinen nuori ei näe itseään toimijana, vaan pikemminkin toiminnan kohteena. Passiivisuuteen liittyy myös ajatus siitä, että asioita vain tapahtuu ilman, että niihin voi vaikuttaa. (Ahola & Galli 2010.) Passiivisuuteen liittyy myös nuorten epäonnistumisensa, johon joutuessaan nuoren ajattelua ja toimintatapaa luonnehtii epäonnistumiskehä, jossa heikko itsetunto ja epäonnistumisen pelko johtavat

tehtävän kannalta epäolennaiseen toimintaan tai sopimattomiin toimintatapoihin ja joka vahvistuu kun nuori kokee epäonnistumista. Syrjäytymisvaarassa oleva nuoret selittävät epäonnistumisensa omaksi syykseen muita nuoria useammin. Vastaavasti onnistumistilanteet he tulkitsevat muiden ansioksi. Tällainen toimintatapa saattaa johtaa luovuttamiseen ja opittuun avuttomuuteen, jolloin nuori jää itseään koskeissa tärkeissä päätöksissä vain sivustakatselijaksi. (Nurmi & Salmela-Aro 1992.)

Kaikkia haastattelemiani nuoria yhdisti motivaatio työhön ja halu tehdä jotain muuta kuin olla kotona. Tämä on linjassa myös aikaisemman tutkimuksen kanssa. Suomalaisten palkkatyöhön sitoutumista tutkinut Teemu Turunen (2009) ei havainnut palkkatyöhön sitoutumisessa tai ”yleisessä työetiikassa” muutoksia, jotka viittaisivat nuorten palkansaajien työasenteiden löysentymiseen. Vaikka työssä käymiseen ei olisi taloudellista pakkoa, vain huomattava vähemmistö lopettaisi palkkatyön. Turusen mukaan palkkatyö näyttää edelleen olevan keskeinen osa palkansaajien identiteettiä. Kyse on myös jostakin työn ”sosiaalisesta” ulottuvuudesta, työn imusta. (Turunen 2009.) Esimerkiksi haastateltaessa ammattiin opiskelevien nuoria, nouse haave työllistymisestä heti valmistumisen jälkeen esiin vahvana. Työn ulkopuolelle vapaaehtoisesti jättäytymisestä ei puhuta itselle sopivana vaihtoehtona. Työ on pikemminkin päinvastoin haastateltujen nuorten ensimmäiseksi mainittu tulevaisuudensuunnitelma. Samalla murehditaan sitä, onko töitä ja ”sossun luukulle” meneminen nähdään viimeisenä vaihtoehtona (Niemi 2010.)

Joidenkin haastattelemieni nuorten elämänpolulle oli sattunut hyvinkin rankkoja kokemuksia ja hankalia elämäntilanteita, toisille taas ei omien sanojensa mukaan ollut vielä ehtinyt tapahtua juuri mitään merkittävää, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

LK: Osaatsä nimetä sellasia kriittisiä hetkiä tai pisteitä, jotka on suunnannut sitä sun elämänpolkua?

N 18: No ei oikeastaan, kun emmä ole oikein päässyt mihinkään suuntaan vieläkään. (Nainen, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Anthony Giddens (1991) esittää, että nuoren elämänpolku suuntaavat ”kohtalokkaan hetket”, pisteet, jotka ovat nuoren elämänpolun suunnan kannalta oleellisia. Kohtalokas hetki on hetki, jolloin harkitaan mahdollisuuksia ja valintojen seurauksia ja tiedostetaan riskit. Kohtalokkaiden hetkien merkitystä ei välttämättä tajuta tapahtumahetkellä, vaan nämä ilmenevät nuoren omassa elämäntarinassa jälkeenpäin kerrottuina. (Giddens 1991, 114.) Haastattelemini nuorille tällaisia kohtalokkaita hetkiä olivat olleet: läheisten kuolema, huostaanotto, lastenkotiin muuttaminen, velkaantuminen pikavipeillä, omaan kotiin muuttaminen, lasten saaminen ja harrastuksiin liittyvät kohokohdat. Kohtalokkaiksi hetkiksi nuoret nimesivät myös erilaisia hankalia elämäntilanteita, kuten vanhempien päihde- tai mielenterveydongelmat, yksinäisyyden ja kiusaamisen koulussa, omat mielenterveysongelmat ja omat motivaatio-ongelmat. Muutamalle nuorelle työllistämishankkeeseen osallistuminen oli tällainen merkittävä elämää suuntaava kohtalokas hetki positiivisessa mielessä. Nuorten elämänpoluissa ei ollut havaittavissa sellaisia eroja, jotka selittäisivät keskeyttämistä. Työttömyyttä sen sijaan nuoren aikaisemmin eletty elämänpolku voi selittää paljonkin.

Haastatteluissa nousi esiin paljon sellaisia tapahtumia ja elementtejä nuorten elämänpolkuun liittyen, jotka selittävät myös kyseisten nuorten työttömyyttä. Mielenterveysongelmista kärsiviä nuoria haastattelemini 13 nuoresta oli yhteensä kolme. Näiden lisäksi kolme nuorta oli omien sanojensa mukaan hankalassa elämäntilanteessa, mikä voi käytännössä tarkoittaa mitä vaan diagnosoimattomasta mielenterveysongelmasta asunnottomuuteen tai eroon tyttö- tai poikaystävästä. Haastattelemani nuoret kuvasivat hankalaa elämäntilannetta motivaatio-ongelmina, toistuvina poissaoloina ja sellaisena olona, että ”mikään ei huvita tai tunnu omalta jutulta”. En kuitenkaan haastatteluissa lähtenyt kaikkien nuorten kohdalla tenttaamaan sitä, mitä hankala elämäntilanne mahdollisesti piti sisällään, jos nuori selvästi koki aiheesta puhumisen epämiellyttävänä. Halu viettää välivuolia ja etsiä rauhassa omaa alaa oli kolmelle haastattelemalleni nuorelle työttömyyden syy. Muita syitä olivat: työkokemuksen puute, alan vaihtaminen, perheen perustaminen, asepalveluksen keskeyttäminen ja pitkät ulkomaanmatkat.

4.5 Nuorten kokemukset te-toimistossa asioimisesta

Aura Pylkkänen (2012) on tutkinut vaikeasti työllistettäviä nuoria ja todennut heidän kokemuksensa Helsingin te-toimistoissa asioimisesta olevan lähes poikkeuksetta negatiivisia. Pylkkäsen tutkimat nuoret ovat kuvailleet te-toimiston asiakaspalvelua kylmäksi, persoonattomaksi ja epäonnistuneeksi. Nämä nuoret kokivat, että heillä ei ollut vaikutusmahdollisuuksia ja kuvailivat te-toimistoa paikaksi, josta ei tuntunut saavan apua tai hyötyä, mikäli ei itse ollut aktiivinen toimija. (Pylkkänen 2012, 55.) Osin samanlaiset kokemukset toistuvat tämänkin tutkimuksen nuorten kertomuksissa, vaikka tämän tutkimuksen nuoret ovat niitä, jotka ovat olleet pääosin itse aktiivisia toimijoita. Haastattelemistani kolmestatoista nuoresta vain kolme koki te-toimistossa asioimisen hyödyllisenä. Suurin osa kritiikistä koski te-toimiston asiakaspalvelua. Asiakastapaamiset tuntuivat monen nuoren mielestä turhilta ja niiden ainoana tehtävänä nähtiin työnhaun uusiminen, kuten oheisesta katkelmasta käy ilmi.

LK: Kun sä olet käynyt siellä te-toimistossa, niin olisitko sä halunnut töitä sitä kautta?

M18: Töitä tai sit oppisopimuspaikan.

LK: Ootsä saanut sieltä apua tai ohjausta niihin liittyen?

M18: No en oikeastaan. Ne päivittää jotain mun tietoja sinne työnhakijana.

LK: Eks ne oo sit ehdottanut mitään työpaikkaa?

M18: Ei. Ei mitään työpaikkaa.

LK: Eikä mitään oppisopimuspaikkaa?

M18: Ei.

LK: Millanen se vastaanotto on siellä sun mielestä on?

M18: No ne vaan kysyy et miten mul menee ja ne päivittää mun tiedot ja kysyy oonksmä hakenut töitä tai koulupaikkaa ja sanoo et pitää hakee kouluun et saa jotain tukia. Mut töitä mun piti ite hankkia.

(Mies, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Lähteenmaan (2010) aineiston avovastauksissa työvoimapolitiittisista toimenpiteistä puhutaan enemmän kielteisesti kuin myönteisesti. Koska nuoret viittavat työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin spontaanisti, voidaan niiden ainakin katsoa olevan keskeinen osa työttömän arkea. Työvoimapolitiittiset toimenpiteet jäsentävät ja strukturoivat työttömän nuoren arkea ja usein ne koetaan rajoittavaksi ja ahdistaviksi. Työ- ja elinkeinotoimistossa käymisestä puhutaan vastenmielisenä pakkona. Muutamissa teksteissä työvoimaviranomaisia kuvaillaan ilkeiksi, masentajiksi sekä painostajiksi. Joskus osa nuorista kokee, että heidän kykyjään

vähätellään tai kyseenalaistetaan te-toimistossa. Toimenpiteet – kuten henkilökohtaisen aktivointisuunnitelman laatiminen ja relevanttien opiskelupaikkojen yhdessä pohtiminen – joiden pitäisi olla pikemminkin mahdollistajia ja aktivoivia, koetaan usein omia mahdollisuuksia rajaaviksi ja masentaviksi. Kaikista konkreettisimmillaan nuoren on pakko mennä harjoitteluun, johon hän ei haluaisi mennä, tai muuten hän menettää työmarkkinatukensa. Tällöin nuoren toimijuutta ohjataan pakolla ulkoapäin (Lähteenmaa 2010.)

Lähes poikkeuksetta haastattelemani nuoret olivat menneet te-toimistoon, koska halusivat töitä ja ajattelivat, että te-toimistosta niitä varmasti tarjotaan. Kuitenkin monet nuoret kokivat jääneensä yksin tilanteensa kanssa, eikä te-toimistossa asioiminen ollut tuonut toivottua työpaikkaa yhtään lähemmäksi nuoren todellisuutta. Yksi nuori kertoi työnhakunsa jopa vaikeutuneen entisestään te-toimistossa käymisen jälkeen, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

LK: Kerro sun kokemuksista te-toimistossa asioimisesta? Ootsä saanut sieltä apua siihen sun senhetkiseen tilanteeseen?

M25: En todellakaan! Se on vaikeutunut. Se vaikeutu sen työkkärillä käynnin jälkeen huomattavasti. Sit niinku siitä eteenpäin ni yli puol vuotta se oli pelkkää taistelua kaikkien lippujen ja lappujen kanssa, millä ei ollut mitään merkitystä enää sen kanssa, et mitä mä teen Suomessa. Mä kuvittelin, että työ- ja elinkeinotoimisto tarjoaa töitä tai työharjoittelua tai niinku jonkun jatkon, ettei tarvis jumittaa paikallaan. Päinvastoin, se paikaltaan lähteminen tehtiin melkein mahdottomaksi siinä vaiheessa. Se et kaikki tulot katkastaan. Se vaikeutu, mun elämäntilanne vaikeutu vaan siinä.

(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Te-toimistossa asioiminen näyttäytyy nuorille helposti byrokraattisena ja monimutkaisena. Nuoren ei aina ole helppoa hahmottaa, milloin työnhaku pitäisi uusia ja mitä liitteitä milloinkin tarvitaan. Oheisesta katkelmasta käy ilmi, miten hankalana järjestelmä voi näyttäytyä nuoren näkökulmasta ja miten vaikeaa on saada kokonaiskuvaa siitä, miten nuoren tulee toimia.

LK: Millasia kokemuksia sulla on te-toimistossa asioimisesta?

M20: No se on byrokraattista ainakin. Silleen, että siin täytyy olla kaikki lomakkeet täytettynä silleen just oikein, et jos on ruksi unohtunut jostain, ni sulle ei vaan ilmoiteta mitään mut et oletetaan et sun pitäis ite mennä sinne sitte korjaamaan asia vaikkei tiedä, mitä siel on korjattavaa tai mikä on pielessä. Mulle ei ollut tukia tullut pitään aikaan ja ihmettelin et mikä tässä on, et mä oon niinku työharjoittelussa, mutta ei oo tullut tukia. Et joo, en ollut enää työtön työnhakija jossain vaiheessa ja sit ku loppu se työharjoittelu ja alko se palkkatukityö, siinäkin oli jotain häslinkiä. Sillon tuli viel joku kirje, kun mä aloitin sen palkkatukityön, että et oo enää työtön työnhakija ja sit mun piti se korjaa. Ja, no, ne on

tarkkoja siellä.

LK: Olisitsä toivonut jotenkin enemmän ohjausta ja opastusta?

M20: Joo

LK: Mikä olis sellainen toivottu tilanne siellä työkkärissä?

M20: Sellanen, että otetaan vastaan ja kerrotaan, mitä sun nyt pitää seuraavaks tehdä et osaa toimia oikein. Et sais tietoo siitä, mitä mahdollisuuksii on niis eri töissä. Miten niinku jatko, et mitä sit ku mä oon siel työharjottelussa ja mitä sit sen jälkeen tapahtuu. Ku työharjoittelu loppuu, niin jouduksmä tuleen sit uudestaan tänne niin ku hakee uutta työharjotteluu vai saanksmä jotain töitä vai mikä tää nyt on. Et ehkä niinku enemmän tietoa jostain asioista.

(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Paremmän kokonaiskuvan lisäksi nuoret kapasivat sitä, että heidän tilanteeneensa tutustutaan henkilökohtaisesti. Yksi nuori nosti esiin nuoren omien vahvuuksien ja heidän voimavarojen tunnistamisen ja hyödyntämisen työnhaussa, kuten oheisesta katkelmasta käy ilmi.

LK: Millasia kokemuksia sulla on te-toimistossa asioimisesta?

N20: Mulla oikeesti oli siel työkkäris vähän niinku sellanen "vuoronumero otsassa" -olo. Et mä en oo niinku henkilönä olemassa, vaan mä oon vaan numero, joka kulkee liukuhihnasyysysteemillä siellä. Et ne keskustelut ei millään muotoa raapase pintaa syvemmältä, eikä ne ota siellä selvää vahvuuksista ja voimavaroista, vaan ne vaan työntää mahdolliseen vapaaseen paikkaan, et yritä pärjätä. Ni se ei oo mun mielestä hyvä systeemi. Et just niinku sielläkin on näitä nuorille suunnattuja työntekijöitä, ni mun mielestä sillon pitää olla semmosta vähän myötäelämisen kykyä. Et pystyy parhaalla mahdollisella tavalla auttamaan sitä nuorta. Eikä vaan ovesta sisään ja moi ja ovesta ulos. Et se ei toimi.

(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on noussut esiin, että nuoret arvostavat henkilökohtaista kontaktia ja henkilökohtaista työotetta työvoimaviranomaisten kanssa asioidessaan. Eniten nuoret ovat arvostelleet pinnallista ja etäistä palveluotetta työvoimatoimistossa, toimenpidevalikoiman harjoittelupainotteisuutta, sekä järjestelmän ehtoja tai linjauksia, jotka pudottavat työttömyysturvalta tai estävät pääsyn nuorten hyödyllisiksi kokemuksiin toimenpiteisiin, kuten palkkatuettuun työhön. Palvelun henkilökohtaisuus, erilaisuuden hyväksyminen ja nuorten yksilölliseen tilanteeseen paneutuminen olivat nuorille erityisen tärkeitä. (Pitkänen ym. 2007; Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi 2009.)

Osa haastattelemistani nuorista olisi kaivannut enemmän neuvontaa ja konkreettista tukea ja apua, sekä lisää tietoa vaihtoehtoista. Osa taas kaipasi henkilökohtaisempaa asiakaspalvelua ja sitä, että voisi asioida saman virkailijan kanssa. Nuorten kertomuksista kävi ilmi asiakaspalvelutilanteen ongelmat. Näistä päälimmäisinä koettiin kiire, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

"Yleensä ku niil ei oo aikaa, mä ymmärrän sen et on ihan helvetisti asiakkaita, siel on ihan helvetisti ihmisii, ketä niitten pitää palvella, niin ne ei voi jokaiselle ottaa, et hei nyt katotaanpa kaks ja puol tuntia tätä sun juttua. Ei oo aikaa siihen, koska siel on muita odottamassa vuoroaan. Mut sitä toimintaa pitäis jotenkin saada järkevämmäksi, koska se ei toimi silleen, et ihminen menee sinne ja se kestää 10 minuuttia. Ja sit tulee jotain pakollisia näin haet töitä –kurseja. Ja ne on niinku sellasii. Emmä tartte apua sellaseen, mulla on cv, mä osaan lähettää sen eteenpäin, mä osaan mennä työhaastatteluun, mä osaan pukea ykköset päälle ku mä meen sinne, kyl mul niinku perusjärki löytyy."
(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Te-toimiston tarjoamat kurssit saivat ristiriitaista palautetta nuorten kertomuksissa. Osa koki saaneensa kursseilta hyödyllisiä vinkkejä ja toiset taas kokivat kurssille menemisen lähtökohtaisesti turhana.

LK: Millaisia kokemuksia sulla on näissä työ- ja elinkeinotoimistoissa asioimisesta?
M18: No ihan hyvii kyl. Sielt saa ihan apuu kyl ku haluaa. Ja kyl ne neuvo. Mä oon päässyt sielt yhdelle kurssille. Mut senkin mä lopetin kesken, koska mä en oikeen tykkää tommosista kursseista. Mut mä halusin käydä kokeileen.
(Mies, 18-vuotta, keskeyttänyt)

Nuoret toivoivat, että heidän omia toiveitaan kuunneltaisiin ja työtä etsittäisiin yhdessä niillä ehdoilla, joihin nuori on valmis sitoutumaan. Nuoret halusivat sellaisia töitä, jotka vastaavat heidän osaamistaan ja toiveita. On toki huomioitavaa, että juuri tällaisia töitä ei välttämättä ollut tarjolla. Sen sijaan, että nuorille olisi te-toimistossa selitetty työmarkkinoiden tilannetta ja heidän omia mahdollisuuksia, oli nuorille jäänyt sellainen kuva, että työtarjouksien puute johtui vain kuunteluhaluttomista virkailijoista. Nuoret kokivat, että heidän omaa osaamistaan ei tunnustettu tai kiinnostuksen kohteita otettu vakavasti, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

LK: Millaisia kokemuksia sulla on te-toimistossa asioimisesta?
N 18: No emmä tiiä, kaikki on jotenkin niin v-mäisiä siellä. Et ei mitenkään hirveen positiivinen kuva oo. Ainakin mulla on ollut silleen, että mitään mun mielipiteitä ei oteta missään huomioon ja sit just ne alat, mistä mä haluaisin harjoittelupaikkaa, niin kukaan ei suostu kattoo niitä. Sit kanssa, ku mulla on se palkkatukijuttu, että pääsis palkkatukitöihin,

mut ne vaan sano mulle, et ei me nyt suostuta kattoo sulle mitään palkkatukipaikkoja, että tässä on sulle joku kaupan kassa, et hae tänne. Ne on vaan jotenkin niin ilkeän oloisia, ainakin kaikki ne jota mä olen tavannut. Must tuntuu, että en mä edes enää uskalla ehdottaa siellä mitään, ku ne suunnilleen nauraa mulle, että saahan sitä haaveita olla, mut ei tuu tapahtumaan.
(Nainen, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Kaikki nuorten kokemukset te-toimistossa asioimisesta eivät onneksi olleet negatiivisia tai kamalia. Joukkoon mahtui myös sellaisia nuoria, joilla oli positiivisia kokemuksia te-toimistossa asioimisesta ja jotka kokivat, että heitä pyritään auttamaan niin paljon kuin mahdollista, kuten oheisen katkelman nuori.

LK: Millaisia kokemuksia sulla on te-toimistossa asioimisesta?

N20: Kyl ne oikeesti auttaa. Kyl ne niinku tekee kaikkensa et nuori saa sen työpaikan tai koulutuksen tai jonkun. Et mä oon tosi ilonen, et tämmönen juttu ees on Suomessa olemassa. Ku monessa maassa ei ees oo mitään semmosta, et nuoria autettais töissä. Ja kyl ne on siel ihan mukaviakin ne virkailijat.

LK: Ootsä sit saanut siihen tilanteeseen apuu, minkä takia sä oot sinne mennyt?

N20: No enhän mä saanut. Siis yhes vaihees ne anto mulle ihan jotain naurettavii juttuja. Ne anto mulle jotain ihan ihmeellisii, et mä menisin jonnekin Siniselle Verstaalle tekee jotain keittiöhommia tai opetellut, miten käytetään pesukoneita tai jotain tällaisia ihan naurettavia juttuja. Mä olin vaan silleen, et en mä nyt mitään tällasta halua kummiskaan. Et töitä niinku mieluiten. Siel te-toimistossa toimittiin aina niinku silleen, et lähetään kouluttaa. Et mennään jonnekin kursseille.
(Nainen, 20 vuotta, keskeyttänyt)

Kaikkien ammattikouluttamattomien nuorten pitää hakea kevään yhteishaussa, muutoin ei esimerkiksi ole oikeutettu työmarkkinatukeen. Mikäli nuori jättää hakematta yhteishaussa, joutuu hän viiden kuukauden karessiin. (Mol.fi 2013.) Yhteishaun tuputtaminen koettiin turhauttavaksi, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

"Joo, siis kyl ne on sanonut, että johonkin pitää hakee. Mut emmä oo hakenut. Mun mielestä on turhaa, että mä haen johonkin ja sitten meen sinne, enkä tykkää siitä. Et jos mä oon vaikka vuoden ja sit mä lopetan sen, niin sit mä oon taas lähtöruudussa." (Nainen, 20 vuotta, keskeyttänyt)

Tämän nuoren kertomuksesta näkyy muillekin haastatelluille tyypillinen epävarmuus omasta alasta. Tämän aineiston perusteella vaikuttaisi siltä, että nuori mielummin ei valitse mitään, kun ottaa riskin, että on valinuut väärin. Tätä epävarmuutta vasten te-toimistojen tulisikin nykyistä paremmin kyetä rohkaisemaan nuoria ottamaan askeleita elämässään eteenpäin ja tunnistamaan

omia vahvuuksiaan, sekä löytämään omien mielenkiinnonkohteiden mukaisia vaihtoehtoja.

4.6 Työllistämishankkeen rooli nuorten elämässä

Parhaimmillaan Jääkiekon MM-kilpailut -työllistämishanke oli nuorille mahdollisuus suunnan muutokseen tai ”oman jutun” löytymiseen. Työharjoittelusta nuoret saivat omien sanojensa mukaan rytmiä arkeen, ja haastatteleman nuoret pitivät masentavana kotona olemisen mitään tekemättä. Työllistämishankkeesta jäi käteen työtodistus ja runsaasti työkokemusta, jotka lisäsivät nuorten itsevarmuutta ja kokemusta siitä, että ”kelpaa jonnekin”. Itseluottamusta oli saatu lisää jo siitä, että oli tullut valittua hankkeeseen. Työssä pärjääminen oli myös nuorille tärkeä onnistumisenkokemus. Työharjoittelusta nuoret antoivat positiivista palautetta. Yleisesti ottaen nuoret pitivät hyvänä, että saa rauhassa harjoitella töiden tekemistä. Nuoret kokivat työharjoittelussa hyvänä sen, ettei kaikkea tarvitse osata heti. Virheitä saa nuorten mielestä helpommin anteeksi työharjoittelussa kuin varsinaisessa työsuhteessa. Muun muassa tämän takia työharjoittelu koettiin hyväksi ja helpoksi tavaksi tutustua työelämään. Toisaalta nuoret esittivät toiveita haastavammistakin työtehtävistä ja toivat esiin valmiutta ja kyvykkyyttä selviytyä vastuullisemmista ja vaikeammista työtehtävistä, mitä työharjoittelussa oli päässyt tekemään.

Jääkiekon MM-kilpailuissa työskenteleminen oli nuorten mielestä hieno ja ainutlaatuinen kokemus. Monelle nuorelle työllistämishankkeesta tutuksi tullut porukka oli tärkeä ja sitä kautta oli ystäväystytty uusien ihmisten kanssa. Osana hanketta tehty yhteishaku ja opiskelemaan pyrkiminen koettiin pääsääntöisesti hyvänä asiana. Toisaalta osa nuorista koki ”pakkohaun” negatiivisena tuputtamisena. Myös keskeyttäneet nuoret pitivät hanketta hyvänä, ja kritiikkiä kohdistettiin pikemminkin oman työharjoittelupaikan työtehtäviin tai ilmapiiriin, kuin työllistämishankkeeseen.

Hankkeen kokivat hyödylliseksi etenkin sellaiset nuoret, jotka halusivat ensisijaisesti töihin tai työharjoitteluun ja joille MM-kilpailut oli enemmän vain ”kiinnostuksen johdatin”. Työllistämishankkeen konsepti oli tuntunut nuorten mielestä toimivalta, eikä yhdessäkään haastattelussa esitetty, että tällainen työllistämishanke pitäisi jättää järjestämättä tai järjestää kokonaan erilaisista lähtökohdista käsin. Etenkin loppuun asti hankkeen suorittaneiden nuorten palaute oli kauttaaltaan hyvin positiivista ja innostunutta. Haastatteluissa nuoret korostivat sitä, että tällaisten työllistämishankkeiden järjestäminen on hyvä asia, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

”Mun mielestä on ihan mahtava juttu, että on lähdetty työllistämään nuoria. Hirveen moni on varmaan ollut samassa jamassa kuin minä, että ei ole elämässä mitään sisältöä. Niin pelkästään se, että houkutellaan kodin ulkopuolelle, on jo tosi kunnioitettavaa ja hieno juttu.”

(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Nuorten kertomuksista voi tulkita kiitollisuutta siitä, että heille on tarjottu mahdollisuus päästä kiinni työhön ja arjen rutiineihin. Haastattelemini nuorten kokemuksissa työttömyys ei näyttäytynyt kovin positiivisessa valossa tai toivottuna tilana. Päinvastoin toimettomuus koettiin negatiivisena ja työttömyys ei toivottuna elämänvaiheena. Hanke oli innostanut monia nuoria paljon, oheisen sitaatin nuorimies toivoi myös työttömien ystäviensä pääsevän vastaavaan hankkeeseen.

”Than älyttömän jees kokemus. Mä oisin varmaan nyt jossain paskaduunissa tai sitten mä olisin työttömänä. Ja nyt mä oon parhaassa työpaikassa, missä mä vaan ikinä voisin olla. Niinku todella hyvä kokemus ja mä oon sanonut parille kaverille, että jos tää tulee ens vuonna uudestaan, niin hakekaa sinne.”

(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishanke sai osakseen myös kritiikkiä. Aineistoni perusteella keskeyttäneet nuoret suhtautuivat keskimäärin hieman negatiivisemmin hankkeeseen, mikä lienee luonnollista oman epäonnistuneen kokemuksen jälkeen. Keskeyttäneiden nuorten huonot kokemukset ja kritiikki tuntuvat kuitenkin liittyvän lähinnä työharjoittelupaikkoihin, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

"No ehkä se, että olis saanut enemmän vaikuttaa siihen, minne sit menee työharjotteluun. Tietysti se on vaikeeta järjestää se silleen, mut ei kai siin muuta. Hyvä, et tälläsii juttuja järjestetään."
(Nainen, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Myös keskeyttäneiden nuorten haastatteluissa korostui yleinen positiivinen suhtautuminen työllistämishankkeeseen.

Pyysin nuoria haastatteluissa arvioimaan, mitä he olisivat tehneet, jos eivät olisi päässeet jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishankkeeseen mukaan. Suurin osa arvioi olevansa työttömänä, keikkatöissä tai töissä jossain epämieluisassa paikassa. Varsinkin loppuun asti suorittaneet nuoret kokivat työllistämishankkeeseen osallistumisen olleen mielekkäämpää kuin heidän kohdallaan mahdollinen muu työ esimerkiksi pikaruokaketjussa, jonne oheisen katkelman nuori olisi omien arvioiden mukaan saattanut päätyä töihin.

*LK: Veikkaa, mitä sä olisit tehnyt, jos sä et olis päässyt MM-hankkeeseen?
N 20: Mun on tosi vaikee silleen sanoo, koska mä en tiä yhtään, et oisinko mä saanut niinku töitä. Kyl mä nyt varmaa työkkäristä ehkä jotain oisin. En osaa yhtään sanoa. Emmä tiä, mä oisin varmaan jossain työkkärin jossain tai sitten mäkkärissä."
(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)*

Yksi hankkeessa ensimmäisen päivän jälkeen keskeyttäneistä nuorista oli jopa jättänyt menemättä työhaastatteluun, kun oli kuullut päässeensä hankkeeseen.

"Joo siis hain koko ajan töitä ja sitten sain myös yhden työhaastattelun, mut sit ku olin just päässyt tähän hankkeeseen, niin jätin sen sitten. Se olis ollut myyjänä sellasessa liikkeessä."
(Nainen, 21 vuotta, keskeyttänyt)

Myös opiskelemista tai ulkomaille lähtemistä pidettiin todennäköisenä vaihtoehtona, mikäli ei olisi päässyt mukaan työllistämishankkeeseen.

*LK: Jos sä et ois päässyt MM-hankkeeseen, niin osaatsä arvioida et mitä sä oisit sit tehnyt?
M 25: Emmä osaa sanoo. Mä varmaan olisin mennyt ehkä tommoseen varastohommiin tai koittanut hakee koulupaikkaa itelleni. Tietysti huonolla menestyksellä. Kyl mä olisin saattanut ehkä kerätä sit rahaakin itelleni jostain hanttihommista ja lähtee ulkomaille taas kiertää. Se olis ollut kans yks vaihtoehto."
(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)*

Hankkeeseen osallistuneet nuoret vaikuttivat kaikin puolin aktiivisilta. He hakivat omatoimisesti ja neuvokkaasti töitä ja aktiivisuus näkyi myös vapaa-ajan harrastuksissa. Siksi onkin aiheellista miettiä, ovatko he juuri se kohderyhmä jolle työllistämishankkeet kannattaa suunnata. Olisivatko he pärjänneet ja työllistyneet muutenkin? Olisivatko he hakeutuneet joka tapauksessa opintojen pariin? Toisaalta joillekin hankkeeseen osallistuneille tämä työllistämishanke oli ollut todellinen pelastusrengas.

LK: Jos sä et olis päässyt tähän MM-hankkeeseen, niin mitä sä olisit tehnyt?

N 20: Mä makaisin varmaan vieläkin himassa neljän seinän sisällä peiton alla verhot ikkunassa ja valot pois. Et kyl se oli mulle semmonen pelastusrengas siin kohtaa. Et ku oli semmonen käännekohta elämässä, että jatkaako tätä itsesäälistä muhimista vai rupeeko oikeesti tekemään. Niin sit ku se mielenkiintoinen tarjous tuli, niin se oli niinku semmonen, mihin tarttua.

(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Kuten yllä olevasta katkelmasta käy ilmi, ainakin osalla työllistämishankkeeseen osallistuneilla nuorilla oli ollut todellinen riski pudota kokonaan syrjään yhteiskunnasta. Osa nuorista oli ollut jo pidempään tekemättä yhtään mitään ennen hankkeeseen pääsemistä. Vaikka joukkoon mahtui myös sellaisia nuoria, jotka olisivat saattaneet pärjätä aivan yhtä hyvin ilman hanketta ja joita ei mitenkään päin voi määritellä syrjäytymisvaarassa oleviksi nuoriksi, oli mukana myös sellaisia nuoria, joiden syrjäytymispolun katkaisi tämä työllistämishanke.

5 Ammattikouluttamattomat nuoret työelämän kynnyksellä

Tässä luvussa käyn läpi nuorten ajatuksia työstä ja työttömyydestä, nuorten työelämäasenteita ja odotuksia. Samalla esittelen nuorten ajatuksia ihanteellisesta työstä ja käyn läpi sitä, miten haastattelemanuoret ylipäänsä suhtautuivat työn tekemiseen. Lisäksi analysoin nuorten tulevaisuuden suunnitelmia ja sitä, oliko työharjoittelusta nuorten mielestä hyötyä tulevaisuutta ajatellen.

5.1 Nuorten odotukset työharjoittelusta

Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishankkeessa keskeyttäneiden nuorten odotukset työharjoittelusta olivat jäsentyneempiä ja tarkempia kuin hankkeen loppuun asti suorittaneiden. Loppuun asti suorittaneilla odotuksia ei joko ollut juuri lainkaan tai sitten odotukset kohdistuivat esimerkiksi työkokemuksen saamiseen.

"No emmä juurikaan odottanut hirveesti. Mun mielestä toi projekti kaiken kaikkiaan oli mielenkiintoinen."

(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Muutama loppuun asti suorittanut nuori oli ollut skeptinen työharjoittelupaikan suhteen, mutta yllättynyt positiivisesti. Yleisesti ottaen loppuun asti hankkeen suorittaneet nuoret näkivät minkä tahansa työn tekemisen positiivisena arkea rytmittävänä asiana, kuten oheisesta katkelmasta käy ilmi.

LK: No mitä sä odotit siltä työltä ja vastasko ne odotukset sitten sitä todellisuutta?

M 20: No oikeestaan. Emmä oikeestaan odottanut yhtään mitään. Silleen, et yleensä mä lähen kaikkeen silleen aika avoimin mielin.

LK: No sano jotain plussia ja miinuksia, et mikä siinä työssä oli hyvää ja mikä huonoo?

M 20: No mä nään siinä hyvänä lähinnä sen ku joutu heräämään aamulla ja meni sitten sinne ja tekee jotain. Sit välil tuli vaan sellanen olo vähän et ei oo tarpeeks hyödyks tai silleen ku oli niin pienii ne hommat, et nehän voi niinku koneella tehdä saman tien yhdellä nappulalla.

(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Keskeyttäneiden nuorten odotukset liittyivät selkeämmin ja yksityiskohtaisemmin työtehtäviin työharjoittelupaikalla. Työ oli esimerkiksi ollut rankempaa kuin nuori oli odottanut tai sisällöllisesti aivan erilaista, kuten oheisen sitaatin nuorelle oli käynyt.

"No siin työsopimuksessa luki, että kahvilatyöskentely, uimavalvonta ja jotain tällaista. Ja sitten se oli loppuen lopuksi vessojen siivousta."

(Nainen, 21 vuotta, keskeyttänyt)

Nuoret olivat odottaneet monipuolisia työtehtäviä ja perustaneet odotuksensa siihen, mitä työsopimukseen oli kirjattu. Todellisuus työpaikoilla ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ollut vastannut työsopimuksessa sovittua, ainakaan nuorten kokemusten mukaan. Oheisen sitaatin nuori kuvaa selkeästi eri työtehtäviä, joita

hän oli odottanut pääsevänsä tekemään ja oman motivaationsa lopahtamista, kun todellisuus ei ollutkaan vastannut hänen odotuksiaan.

"Mä odotin et mä saan tehdä kaikkee eri asioita. Siin työsopimuksessa luki et mä saan hoitaa sitä kenttää, kentän lämmitystä ja tällästä. Mut joka päivä mä menin vaan tekee lumitöitä. Ku tuli lunta, niin mä tein vaan sitä lumityötä. Mä en saanut oikeestaan tehdä mitään muuta. No kerran mä suihkun korjasin. Ja sit vähän kiinnostus lopahti ja mä lopetin."
(Mies, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Keskeyttäneiden joukossa oli myös nuoria, jotka kokivat, etteivät olleet saaneet haluamaansa työharjoittelupaikkaa toiveistaan huolimatta. Vaikka nuori oli saattanut päästä toivomaansa virastoon, työtehtävät eivät silti välttämättä olleet vastanneet nuorten odotuksia. On vaikeaa arvioida kuinka paljon nuorten kokemuksiin vaikuttaa se, suorittiko nuori hankkeen loppuun vai ei. Oletuksena on, että keskeyttäneet nuoret saattavat korostaa keskeyttämiseen johtaneita pettymyksiä haastatteluissa enemmän kuin loppuun asti suorittaneet nuoret, jotka ovat ehtineet kokea hankkeen kokonaisuudessaan jääkiekon MM-kilpailuja myöten.

5.2 Työpaikalla viihtyminen

Keskeyttäneet nuoret eivät pääosin olleet viihtyneet työpaikalla ja osa ei ollut mielestään saanut riittävästi ohjausta työhön. Usean nuoren kokemuksista välittyi toimettomuus työpaikalla ja sitä kautta negatiivinen tunnelma. Esihenkilöihinsä nämä nuoret eivät usein juurikaan olleet ehtineet tutustua, kuten oheisesta katkelmasta käy ilmi.

LK: Saitko sä siellä työpaikalla riittävästi ohjausta?
M 18: No en. Ne lähetti vaan mut sinne tekee lumitöitä. Näytti vaan et tän hoidat.
LK: Millainen esihenkilö sulla oli siellä työpaikalla?
M 18: No se ei ollut oikeestaan paikalla. Se kävi vaan lääkärissä, ei sitä näkynyt.
LK: Millainen se tunnelma ylipäätänsä oli siellä työpaikalla?
M 18: Se oli aika hiljainen, kaikki vaan istu toimistossa ja katto telkkariä ja luki lehtiä. Ei se ollu silleen mukava paikka.
(Mies, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Työpaikan ilmapiiri oli tutkimukseni nuorille tärkeä työssä viihtymisen tekijä, ehkä jopa tärkeämpi kuin työtehtävien mielekkyys. Tosin nämä kaksi asiaa liittyvät

läheisesti toisiinsa, vaikka nuoret eivät haastattelussa tuoneetkaan sitä esille. Nuoret arvostivat sitä, että työpaikalla oli ”hyvä ja rento porukka” ja tukea ja opastusta työtehtäviin tarvittaessa, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

”Mul oli tavallaan koko ajan tukihenkilö siinä vieressä, keltä pysty kysymään, jos jotain epäselvää oli. Se oli tosi hyvin järjestetty. Kiitos sinne! Siel oli tosi rentoo porukkaa, helvetin hyviä tyyppejä, ja sit aina kun niiltä jotain kysy, niin ne kyl jeesas ihan mielellään.”
(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Vastaavasti työpaikalla viihtymättömyys liittyi itse työtehtävien lisäksi myös työilmapiiriin ja työtovereihin, kuten oheisen katkelman mies kertoo.

LK: Oliko sulla minkälaisia odotuksia sitä työtä kohtaa ja vastasko se todellisuus sit yhtään niitä odotuksia?
M 17: No ne työntekijät oli vähän sitä sun tätä, vähän nyrpeetä porukkaa.
LK: Okei, millanen se ilmapiiri ylipäättänsä oli siellä työpaikalla?
M 17: Se oli jotenkin sellanen, et mä en viihtynyt siellä, ni mä lopetin sit sen kesken. Menin sit tollaselle kurssille.
LK: Millanen se sun esihenkilö oli ja sait sä sit ohjeistusta siihen duuniin?
M 17: Emmä mitään tarkempaa ohjeistusta saanut, mut eihän siihen tarvinnutkaan periaatteessa.
LK: Eli periaatteessa sä pääsit sinne minne toivoit eli liikuntavirastoon, mut sit se käytännön työ ei vissiin kuitenkaan vastannut sitä, mitä sä olisit toivonut.
M 17: Ei. Se oli pääosin pelkkää istumista. Ei siin oikeen ollut mitään tehtävää, jos ei lunta tullut. Ei sit jaksanut istuu kaikkii päivii siel.
(Mies, 17 vuotta, keskeyttänyt)

Kaikki keskeyttäneet eivät kuitenkaan olleet tyytymättömiä työpaikan ilmapiiriin. Myös keskeyttäneiden joukossa oli nuoria, jotka olivat viihtyneet työpaikoilla, olleet tyytyväisiä työilmapiiriin ja saaneet riittävästi tukea ja opastusta työtehtäviinsä.

LK: Saitko sä siel työharjoittelupaikassa riittävästi ohjausta tai millainen esihenkilö sulla oli?
N 24: Tosi hyvin toimi siellä, et kyllä. Hyvin opasti.
LK: Viihdyitkö sä siellä työpaikalla tai millanen tunnelma siellä oli?
N 24: Siel oli kivaa, mut se oli tylsää. Koska siel siivottiin aamulla, sitten istuttiin kolme tuntia kellarissa, sit taas siivottiin. Ja kaikki suurimmat siivoukset tapahtui iltaisin, niinku saunat ja tämmöset.
(Nainen, 24 vuotta, keskeyttänyt)

Moni nuori on kokenut, ettei heille ole ollut työpaikalla tarpeeksi tekemistä. Toimettomana istuskeleminen koettiin turhauttavana ja tylsänä, kuten oheisesta katkelmasta käy ilmi.

LK: Millanen se työilmapiiri oli ja viihdyitkö sä siellä työpaikalla?

N 18: Joo siis kaikki työntekijät oli tosi mukavia, se oli kyl yks plussa.

LK: Saitsä riittävästi ohjausta ja millanen esihenkilö sulla oli?

N 18: No joo, siis se oli silleen tosi hyvä tyyppi, mut ei sekään silleen kauheesti tiennyt et mitä tapahtuu. Et se oli jotenkin sekavaa.

LK: Ja teillä oli sit vissiin silleen, että ei ollut kamalasti tekemistä. Mitä sä ajattelet siitä?

N 18: Joo, suurinosa ajasta. Emmä tiiä, mä on sellanen, et mä tykkään tehdä kaikkee, ni se oli aika paha paikka istuu se kuus tuntia tuijottaa seiniin ja tappaa aikaa koneella.

(Nainen, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Jotkut nuoret olisivat olleet valmiita ja omasta mielestään kykeneväisiä haastavampiinkin työtehtäviin. Tällaisissa tapauksissa nuori oli selkeästi pettynyt, jos työpaikalla ei ollutkaan ollut heille riittävästi tekemistä. Monet hankkeeseen osallistuneet nuoret olivat odottaneet asiakaspalvelutyötehtäviä, mutta sellaisia oli päässyt tekemään vain muutama harva. Nuorten kertomuksissa esiintyy myös halu tehdä sellaista työtä, jota ei aiemmin ole päässyt tekemään ja haastaa itseään, kuten oheisen sitaatin nuori oli halunnut.

”No mä ootin ainakin työkokemusta, silleen lisää ja sitten ehkä sellasta jollain tavalla asiakaspalvelutaitojen parantumista. Mä halusin tavallaan jotenkin haastaa itteeni, tehdä sellaista mitä mä en oo aikasemmin tehnyt. Mun pitää kyllä ihan rehellisesti sanoa, että ei ole vastannut ihan sitä, mitä odotin. Vaikka täällä on ollut ihan mukavaa ja noi työkaverit on ollut mukavia, niin välillä on ollut silleen, että ei oo ollut yhtään tekemistä. Ja se on vähän silleen tylsää ollut. Et joinakin päivinä on ollut niin, et töitä on ollut ehkä kymmenen minuutin verran ja sit koko loppupäivän on vaan facebookannut. Ni sit oon vaan miettinyt, et joo, oliko tää sitä mun itseni haastamista.”

(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Haastattelemilleni nuorille oli tärkeää sellainen työilmapiiri, jossa inhimilliset kokemattomuudesta johtuvat virheet ja epäonnistumiset ovat sallittuja. Osalla työpaikoista oli onnistuttu tällaisen ilmapiirin luomisessa ja siitä tuli myös paljon kiitosta nuorilta.

”Kaikki ymmärtää kuitenkin et jos jotain tyrii siel, koska ite on vasta alottanut sen homman. Niin sit pysty harjoittelemaan ja sai koko ajan uutta tietoa.”

(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Joissakin työpaikoissa nuori ei ollut uskaltanut kysyä apua tarvittaessa ja koki, että työilmapiiri ei sallinut inhimillisiä epäonnistumisia tai sitä, että nuori tarvitsi tukea ja opastusta työtehtävissään. Tällaiset kokemukset vaikuttivat olennaisesti työssä viihtymiseen ja työmotivaatioon, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

”Et se työilmapiiri ei ollut oikeen semmonen mukava. Et ku ne oli just semmosii aika sulkeutuneita. Siel ei oikeen halunnut olla. Et mä olin monta kertaa, et mä en olis halunnut ees mennä sinne. Jos sä kysyt kerran ja sit jos sä mogasit kerran, ni sit saatto olla silleen, et voi hitsi sä et nyt osaa mitään. Et taas tääl on joku työharjottelija, joka ei osaa mitään ja sitä pitää opettaa. Et ei jaksaa taas opettaa. Ja sit mä en uskaltanut oikeen kysyä.”
(Nainen, 20 vuotta, keskeyttänyt)

Pääosin nuoret olivat saaneet hyvän ja asianmukaisen vastaanoton työpaikalla ja kokeneet olleensa osa työyhteisöä siinä missä muutkin, mutta myös ikäviä kokemuksia mahtui joukkoon. Muutamilla nuorilla oli ollut ongelmia työpaikan sosiaalisissa suhteissa, jotka olivat näkyneet huonoina väleinä joko muihin työntekijöihin tai esihenkilöön.

”Yks työntekijä oli mulle tosi ilkeä, kävi puhuu sille pomolle jotain ihme juttuja musta. Ni siit jää vähän semmonen huono kans.”
(Nainen, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Koska aineistoni koostuu pääasiassa keskeyttäneistä nuorista, painottuu siinä nuorten pettymykset ja keskeyttämiseen johtaneet huonot kokemukset työpaikalla. Pettymyksistä ja huonoista kokemuksista huolimatta monilla nuorilla oli ollut erinomaisia työharjoittelupaikkoja ja he olivat viihtyneet näissä paremmin kuin missään aiemmissa työpaikoissaan, kuten oheisen sitaatin mies.

”Mä oon viihtynyt siel älyttömän hyvin. Et se on paras työpaikka, mis mä oon tähän mennessä ollut. Se on aivan loistava.”
(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Yhteenvetona voidaan todeta, että parhaimmillaan työllistämishanke tarjosi nuorelle ulospääsyn työttömyysputkesta juuri sellaiseen työpaikkaan, johon hän oli halunnut työllistyä.

5.3 Nuorten ajatuksia työttömyydestä ja työn tärkeydestä

Haastattelemani nuoret pitivät työtä ja työpaikkaa tärkeänä. Kaikkia haastattelemani nuoria yhdisti aikaisemmin koettu työttömyys, johon omia ajatuksia työn tärkeydestä peilattiin. Nämä nuoret olivat itse aktiivisia ja pitivät työtä tärkeänä jo senkin takia, että on jotain tekemistä. Aineistoni valossa itse valittua työttömyyttä ja tukien varaan heittäytymistä ei nähty vaihtoehtona, vaan nuoret painottivat kotoa pois pääsemisen tärkeyttä. Myös työn tuoma toimeentulo oli nuorille tärkeää. Kuten oheisesta sitaatista käy ilmi, nuorten mielestä kotona oleminen ei ole kivaa ja ilman rahaa on tyhmä olla.

LK: No miten tärkeä ylipäättänsä työ on sulle?

*M 18: Onhan se tärkeä. Ei se oo kivaa vaan röhnöttää kotona. Töis on kiva käydä ja tienaa rahaa. Ja saa tehdä kaikkee sit. Ilman rahaa on vähän tyhmä olla.
(Mies, 18 vuotta, keskeyttänyt)*

Nuorten työn ja koulutuksen arvostus on Nuorisobarometrien mukaan pysynyt korkeana. Selkeä enemmistö nuorista ottaisi vastaan tilapäistäkin työtä työttömyyskorvauksen sijaan tulotason pysyessä samana. Nuorten mielestä suomalaisten luonteenlaatua kuvaakin yleisimmin ahkeruus. (Nuorisobarometrit 2009 ja 2010.) Myös moni haastattelemani nuori viittasi siihen, että kotona masentuu ja kadottaa arkielämän rytmin, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

”Se on oikeesti tosi tärkeä. Koska jos et sä tee mitään töitä tai opiskele, niin sähän vaan masentuisit. Ihmisen niinku pitää olla sosiaalinen, pitää tehdä jotain. Ettetsä vaivu sellaseen koomaan tai sellaseen yksinäisyyteen. Ja onhan se kivaa, et jos jokaisella on jotain tekemistä. Kyl se nyt aika tärkeä on ja siit oppii oikeesti tosi paljon kun tekee töitä. Mitään ei saa ilmaseks. Pakko tehdä töitä, jos halua nauttia elämästä, matkustella ja perustaa perheen. Ostaa hienomman auton ja tällästä. Et kyl se työn tekeminen on aika tärkeä.”

(Nainen, 20 vuotta keskeyttänyt)

Työn tekemiseen liittyi useiden nuorten mielestä hyödyllisyyden tunne, jota pidettiin tärkeänä, kuten oheisen sitaatin nainen kuvaa.

”Kyl se mulle silleen on tärkeä, ainakin siinä näkökulmasta, että tuntee ittensä hyödylliseksi ja saa tehdä jotain mistä tykkää, jos löytää semmosen työn. Semmonen palkka ois ihan jees, että vuokran maksun jälkeen jää vähän käteenkin ja ettei tarvii elää silleen

ihan kädestä suuhun. Mut ehkä se palkka on sit viel isompi juttu joskus jos on lapsii ja tälleen, koska tällä hetkellä mulle riittää ihan hyvin se, mitä mä nyt saan.”
(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Työttömyyttä haastatteleman nuoret kuvasivat passivoivana ja negatiivisena kokemuksena. Pidemmän päälle lomailukaan ei ollut nuorten mielestä kivaa, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

”Vaikka lomailu on kivaa, niin ei se pidemmän päälle oo kivaa. Silleen, että nukkuu johonki kolmeen iltapäivällä ja sit menee viideltä nukkumaan aamuyöllä, ei se oo ollenkaan kivaa. Ja sekin puol vuotta, mitä mä olin tekemättä mitään, ni siinä oikeesti laiskistuu ihan sikana. Siinä ku mulla loppu se edellinen työharjottelu ja ennen ku tää alko, niin sekin kuukausi oli siinä ihan hirveetä. Vaikka oli sinänsä kivaa nukkua ihan niin pitkään ku halus, ni oli siinä itellä niin sellanen olo, että on ihan höydytön. Ei se mulle sovi ainakaan.”
(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Työttömyys koettiin henkisesti raskaana ja moni nuori koki jaksavansa paremmin, kun on tekemistä. Haastatteleman nuoret arvostavat mielen virkeänä pysymistä ja vastaavasti vieroksuvat tekemättömyyttä, kuten oheisen sitaatin nuorimies.

”No, se pitää mielen virkeänä. Se on semmonen, et ei pääse repsautamaan siihen sohvaperuna-asentoon ja kattoo telkkaria vaan. Kyl se tuo sitä tiettyä tahtia siihen elämään ja ehkä siihen arkipäivään. Ja jaksaa paremmin ku on niinku tekemässä koko aika jotain. Eikä sit tuu semmonen masennus siitä, että mä oon jo 25 enkä oo tehnyt ikinä yhtään mitään. Et ei se sinänsä niinku sen tärkeempi juttu oo.”
(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Haastatteleman nuoret kokivat myös häpeää työttömyydestä. Oma löydökseni on täysin päinvastainen suhteessa palvelukeskus Duurin asiakkaita tutkineen Aura Pylkkäsen johtopäätöksiin. Pylkkäsen (2012) mukaan työttömyyteen ei enää liity perinteiseksi koettua häpeää tai syyllisyyttä. Osittain tämä voi selittyä tutkimusten kohderyhmien erolla: Pylkkänen on tutkinut vaikeasti työllistettäviä, kun taas tässä tutkimuksessa aineistona on ainakin jossain määrin eri joukko, joilla ei vielä ollut pitkäaikaista työttömyyttä taustallaan. Oheisessa katkelmassa nuori kertoo, kuinka pitkään nukkumisesta tulee syyllinen olo.

LK: Millasta se kotona oleminen on ollut?
N 17: No ei se nyt loppuen lopuksi oo hirveen kivaa. Silleen et vähän syyllinen olo, et ei niinku viitti esimerkiksi aamulla nukkua pitkään. Vähän sellasta. Mut kyl mä niinku yritin koko ajan ettii jotain paikkaa.
(Nainen, 17 vuotta, keskeyttänyt)

Yhdelle hankkeeseen osallistuneelle nuorelle oli tarjottu työkyvyttömyyseläkettä. Tämän nuori ei ollut halunnut hyväksyä ajatusta, ettei hänestä tulisi enää työkykyistä. Oheisesta katkelmasta on tulkittavissa myös nuorten arvostus työtä kohtaan ja halu tehdä töitä.

LK: Miltä susta tuntu se, että sulle tarjottiin työkyvyttömyyseläkettä?

*N 20: No mä olin ihan täysin pöyristynyt ja kamalan vihanen ja niinku pettynyt itteeni ja niihin lääkäreihin. Niinku, onkse oikeesti niin, että niillä ei oo enää uskoo siihen, että must ikinä tulee niinku millään tavalla työkykystä. Ja, että oonko mä oikeesti semmonen vihannes, et mä en oikeesti niinku muka kykene enää. Ja sit tuli se semmonen niinku uhma, et nyt mä oikeesti näytän niille närhen munat, et te ootte väärässä.
(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)*

Työn tekemisen ja työkykyvyn merkitys kytkeytyy haastattelemieni nuorten kertomuksissa oman elämän halintaan, täysivaltaiseen yhteiskunnassa mukana olemiseen ja ylipäättänsä elämän mielekkyyteen.

5.4 Millaista olisi nuorten ihannetyö?

Aikaisempien tutkimusten mukaan nuoret odottavat omalta työltään ennen kaikkea mielekkyyttä, kiinnostavuutta ja sitä, että työ vastaa heidän taitojaan ja osaamistaan. Nuorille on myös tärkeää saada kehittyä työssään. Työn ja työajan pitäisi kuitenkin nuorten mielestä välillä joustaa ja olla tasapainossa perheen ja vapaa-ajan kanssa. Työyhteisön henki ja työkaverit ovat nuorille hyvin tärkeitä. He haluavat tehdä mielekästä työtä yhdessä muiden kanssa tiimeissä, joissa he kokevat olevansa tasa-arvoisia ja arvostettuja. Nuoret arvostavat taitoa ja siihen liittyvää kokemusta, mutta nuorten mielestä auktoriteetti pitää ansaita, eikä se tule aseman perusteella. (TEM 2012.) Myös ammattiin opiskelevia haastateltaessa samansuuntaisia havaintoja nousi esiin. Unelmatyön ammattiin opiskelevat kuvailevat olevan vapaata, monipuolista ja joustavaa, kuitenkin vakituiseen työpaikkaan kiinnittynyttä. Useat haastateltavista puhuvat työstä myös itsensä toteuttamisen välineenä. (Niemi 2010.)

Tämän tutkimuksen aineisto vahvistaa osaltaan aikaisempien tutkimusten tuloksia. Haastattelemini nuorten ihannetyö on sellainen, jossa viihtyy ja josta saa riittävän toimeentulon. Useat nuoret korostivat positiivista työilmapiiriä ja sitä, että saa itsenäisesti suorittaa työtehtäviään, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

"Joku semmonen rento, mut sit semmonen fyysinen duuni. Et se ei ois semmosta orjapiiskurimeininkii. Ei semmosta, ettei saa hetkeekään istuu alas. Et hyvää ilmapiiriä ja sit et ei oo koko ajan joku hönkimässä niskaan, miten joku tehdään."
(Mies, 17 vuotta, keskeyttänyt)

Työaikojen joustavuus tuntui houkuttelevan monia nuoria, kuten myös etätöiden mahdollisuus. Oheisen sitaatin nainen toivoi työltä sekä sosiaalista ulottuvuutta että omassa rauhassa tapahtuvaa keskittymistä.

"Just semmonen, et saisi vapaasti vähän kattoo niit työaikoja ja kyl mä tykkään ihmisten kanssa olla, mut semmonen, että välillä saisi vähän omassakin rauhassa tehdä niitä juttuja. Se olis niinku tosi jees. Just silleen, et vois tehdä himas jotain hommia välillä."
(Nainen, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Osa nuorista ei nähnyt itseään suorittavissa työtehtävissä, vaan halusi monipuolisia ja haastavia työtehtäviä. Uuden oppiminen ja vaihtelevuus tuntui olevan nuorille tärkeä työn elementti, kuten oheisen sitaatin mies kuvaa.

"Semmonen, missä on mahdollisimman paljon uutta koko ajan. Semmonen, mikä ei muutu helposti semmoseks niinku jokapäiväseks rutiiniksi. Et se ei saa olla semmosta yhdistä nippeli a nippeliin b, naks. Koska mulla menee tunnissa niinku mielenkiinto siihen hommaan. Emmä tiedä, kuvitteleksmä itestäni liikoja, mut kyllä mulla ehkä olis potentiaalia muuhunkin kun nippeleiden yhdistämiseen. Nii jotain sellasta, missä olis paljon ulottuvuuksia ja paljon sellasta uutta koko ajan."
(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Itsensä toteuttaminen oli haastattelemilleni nuorille tärkeää ja muutama haaveili yrittäjänä toimimisesta, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

"Semmonen, missä oikeesti pääsee toteuttamaan itseensä ja niitä ideoita ja ajatuksia. Tai siis niinku luovaa työtä. Ja se, että on sitä vastuuta kumminkin myös itellä, et just joku yrittäjä olis ihan loistava juttu mulle, koska sillon mä saisin niinku itse tehdä niitä päätöksiä ja valintoja ja ottaa riskejä jos siltä tuntuu. Et sellanen vapaus valita."
(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Moni nuori korosti, että työpaikalle pitää haluta mennä joka päivä. Työpaikan positiivinen ilmapiiri nähtiin avaintekijänä työssä viihtymisen kannalta, kuten oheisen sitaatin nuori kuvaa.

”Positiivinen ilmapiiri on aika tärkeä tai se, että on positiivinen työympäristö. Sit, et on rankkaa, mut ei kuitenkaan niin rankkaa, et ei haluais mennä sinne joka päivä. Tai silleen, että tykkäsi käydä siel.”
(Nainen, 21 vuotta, keskeyttänyt)

Yksi haastateltu otti esille, että työstä pitää kuitenkin maksaa enemmän kuin tuista saisi. Oheisesta kertomuksesta käy ilmi se, että nuorille on tärkeää, että heidän työpanostaan arvostetaan myös taloudellisesti.

”Tosi tärkeä, et niinku kyl mä pystyn oleen himassa pari kuukautta, puol vuotta työttömänä, mut sekin on semmosta rämpimistä, mä en tykkään yhtään siitä, hajoo pää ihan täysin. Et kyl mä voin tehdä töitä, jos mä saan saman verran rahaa, kun mitä mä saan tuista, mut tavallaan mä en nää siinä sit mitään järkeä. Et työ on tosi tärkeää, mut kyl mä haluan, että mä saan sille mun työlle vastinetta. Et jos työpaikka maksaa saman verran siitä, ku siitä, että mä istun perseelläni himassa, niin ei se mun mielestä oo kannustavaa. Mä haluaisin, että työpaikka vois tarjoo vähän enemmänkin, kun mitä tuista saa. Työpaikka ja sen työn tekeminen on tärkeitä.”
(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Hankkeessa keskeyttäneiden ja loppuun asti suorittaneiden nuorten ajatukset ihannetyöstä eivät eronneet toisistaan. Myöskään nuorten vanhempien ammateilla ei ollut korrelaatiota siihen, millaisesta työstä nuoret haaveilivat. Tosin yrittäjätaustaisten vanhempien lapset olivat odotetusti niitä, jotka ottivat esiin yrittäjänä toimimisen yhtenä vaihtoehtona.

5.5 Työharjoittelun hyödyt ja nuorten tulevaisuudensuunnitelmat

Haastattelemini nuorten kyky suunnitella tulevaisuutta vaihteli. Osalla tuntui olevan selkeät suunnitelmat tai vähintäänkin selkeitä ajatuksia lähitulevaisuudesta, osa taas tuntui olevan melko hukassa. Haastatteluiden perusteella keskeyttäneiden nuorten kyky suunnitella tulevaisuutta ei ollut merkittävästi huonompi kuin hankkeen loppuun asti suorittaneiden. Toisaalta hukassa olevat nuoret löytyvät keskeyttäneiden joukosta. Loppuun asti suorittaneet nuoret näkivät hankkeeseen

osallistumisen selkeästi hyödyllisempänä kuin keskeyttäneet, mikä lienee luonnollista. Hyödyllisenä nähtiin työkokemuksen karttuminen, arjen rytmistä kiinni saaminen ja hankkeeseen liittyneet koulutusmahdollisuudet. Nuoret kokivat että työhön kiinnittyminen työllistymishankkeen kautta nostatti sekä itseluottamusta että muiden luottamusta siitä, että nuori pärjää työtehtävissään, kuten oheisen katkelman nuori kertoo.

LK: Oliko tästä työharjoittelusta sulle hyötyä tulevaisuutta ajatellen?

*M 20: Varmasti oli. Tai niinku cv-merkintä, sai rytmistä kiinni, ja sitten, no ylipäättään joku työ, kyl tollanen vähän luottamusta nostattaa.
(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)*

Työpaikalle kiinnittyminen ja uusiin työtovereihin tutustuminen oli myös sosiaalisesti nuorille tärkeää. Kaksi haastattelemissa nuorista oli työkavereidensa kanssa käytyjen keskusteluiden ansiosta keksinyt, mitä alaa haluaa tulevaisuudessa opiskelemaan. Tällöin työharjoittelusta koettiin olleen erityisen paljon hyötyä, kuten oheisesta katkelmasta käy ilmi.

LK: Oliko tästä työharjoittelusta hyötyä tulevaisuutta ajatellen sulle?

*N 20: No joo, kyl silleen. Tai onhan silleen kaikesta nyt enemmän hyötyä ku siitä, että olis vaan ollut kotona sängyn pohjalla makaamassa. Tai silleen, että mulla on nyt melkein vuos enemmän työkokemusta ja on päässyt vähän taas opettelemaan just rytmiä. Nii ja sit tietty cv:ssä näyttää ihan hyvältä silleen, et mitä on tehnyt ja on saanut rahaa kuitenkin, että oli tästä hyötyä silleen. Ja sitten oikeestaan noiden mun työkavereiden ansiosta mä nyt keksin, että mihin mä haluan opiskelemaan.
(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)*

Keskeyttäneiden nuorten näkemät työharjoittelun hyödyt liittyivät lähinnä kokemuksen karttumiseen uusista aloista, joille he eivät tulevaisuudessa halua. Myös niin sanotuista vääristä valinnoista voi oppia paljon ja oman alan löytämiseen tarvitaan joskus myös sellaisen alan kokeilua, mikä ei tuntunutkaan omalta. Oheisen sitaatin nainen kertoo, kuinka hänen oma käsityksensä hänelle soveltumattomasta alasta oli vahvistunut.

LK: Oliko tästä työharjoittelusta jotain hyötyä sulle tulevaisuutta ajatellen?

*N 17: No vahvistu käsitys, että en haluu ikinä päiväkotii töihin. Ei varmaan muuta.
(Nainen, 17 vuotta, keskeyttänyt)*

Toisaalta monella nuorella oli vaikeuksia orientoitua tulevaisuuteen ja kuvitella, mitä itse tekee esimerkiksi muutaman vuoden kuluttua. Tällöin aikaisemmin koettujen asioiden hyödyllisyyden arviointikin oli vaikeaa, kuten oheisesta katkelmasta käy ilmi.

LK: Onko näistä työharjoittelusta ollut sulle tulevaisuutta ajatellen hyötyä?

M 25: Vaikee sanoo, mä en oo vielä siellä tulevaisuudessa. Mikä se nyt ikinä sit onkaan kolmen vuoden päästä, ihan mahoton sanoo. Mut kyl mä uskon, et kaikista noista koulutuksista on ollu hyötyä. Sit toi työkokemus ainakin sen osalta, että tietää, miten ne hommat tehdään. Pysyytään sanomaan sit jatkotyöpaikassakin et mä oon tehnyt tätä ja kyl mä tiedän, miten tää tapahtuu. Niin ainakin voi skipata sit sen perehdyttämisen seuraavassa työpaikassa.

(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Löydökseni ei ole poikkeuksellinen, sillä Matilda Wrede-Jäntin mukaan yksi työttömien nuorten ryhmä on elämässään suuntautumattomat nuoret. Toisin sanottuna nuoret, jotka eivät tiedä, mitä haluavat tehdä. Koska nämä nuoret eivät tiedä, mistä ovat kiinnostuneita, he eivät ole laatineet mitään konkreettisia tulevaisuuden suunnitelmia. Näiden nuorten mahdollisuudet päästä irti työttömyydestään ovat erityisesti korkean työttömyyden aikoina rajoitetut. (Wrede-Jäntti 2003.)

Hetkessä eläminen voidaankin nähdä yhtenä nuorten selviytymisstrategiana. Jos ei ole suurempia odotuksia, pettymyksiäkin tulee vähemmän, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

”Mä oon jotenkin nyt oppinut, ku aina teki nuorempana niit pitkäntähtäimen suunnitelmii, ja sit ne jotenkin aina tuntu sellasilta ylivoimaisilta, et ei vaan niinku kykene. Et nyt mä sit oon oppinut et menee niinku päivä kerrallaan tai viikko kerrallaan.”

(Nainen, 21 vuotta, keskeyttänyt)

Monen nuoren kertomuksista voi tulkita varovaisuutta tulevaisuuden suunnittelun suhteen. Oman tulevaisuuden suunnittelun tai määränpään asettamisen sijaan nuori ikään kuin näkee helpompaa ja turvallisempaa vaihtoehtona sen, että yrittää sopeutua kulloiseenkin tilanteeseen ilman ennakko-odotuksia, kuten oheisen sitaatin nuorimies.

LK: Onko jotain sellasta, mitä sä haluaisit saavuttaa elämässä?

M 25: Ei mulla oo sillain niin sanotusti määränpäättä. Et emmä pyri saavuttamaan yhtään mitään. Mä meen aika pitkälti tilanteen mukaan ja koetan sopeutua siihen.

(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Keskimäärin nuoret näyttävät uskovan mahdollisuuksiinsa työ- ja koulutusmarkkinoilla. Kysyttäessä nuorten käsityksiä heidän mahdollisuuksistaan vaikuttaa omiin elämänvalintoihin, ylivoimainen enemmistö kokee, että voi vaikuttaa omiin elämänvalintoihinsa kaikilla kysytyillä elämänalueilla. Erityisesti Pääkaupunkiseudulla asuvat nuoret kokevat voivansa vaikuttaa erittäin paljon koulutus- ja ammatinvalintaan. (Myllyniemi 2008, 68-73.) Myös oma aineistoni tukee tältä osin aikaisempaa tutkimusta. Kaikki haastattelemani nuoret kokivat, että voivat itse vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiensa toteutumiseen. Oheisesta katkelmasta käy ilmi, että moni nuori oli miettinyt omaa työmarkkinoille sijoittumisen taktiikkaa ja aktiivisesti pyrki hyödyntämään kaikki tarjotut mahdollisuudet.

LK: Koet sä, että sä voit itse vaikuttaa sun tulevaisuuden suunnitelmien toteutumiseen?

N 21: No siis tottakai. Silleen, et mitä paremmin mä ton koulun käyn, ni sitä paremmat mahdollisuudet niinku. Tuol on aika pitkälti painotettu sitä, et alalla on pienet piirit. Et ku meillä tulee noita työssäoppimisia, et sit tekee ne hyvin ja on siel työssäoppimisjaksolla aktiivinen, ni siin on aika hyvät mahdollisuudet päästä just kesätöihin vaikka sinne firmaan, missä sä oot tehnyt hyvin työs.

(Nainen, 21 vuotta, keskeyttänyt)

Haastattelemani nuoret tuntuivat ymmärtäneen kouluttautumisen merkityksen työllistymisensä kannalta. Osalla kouluttautumisen esteenä oli väärin valintojen ja epäonnistumisen pelko, toisilla taas oli vaikeuksia löytää omaa alaa. Erityisesti aikaisemmat keskeyttämiset oppilaitoksissa lisäsivät nuorten pelkoa epäonnistumisesta. Joillakin esiintyi selvää kouluallergiaa, eli negatiivista suhtautumista kouluttautumiseen. Nämä nuoret eivät kyenneet näkemään itseään ”koulun penkillä” ja olivat ylipäättänsä orientoituneet erilaisten töiden kokeilemiseen ja sitä kautta oman alan löytymiseen, kuten oheisen katkelman nuori nainen.

LK: Onks sulla sit sellanen ajatus, että sä haluaisit ensin tehdä töitä ja miettiä, et mikä vois olla sun ala?

N 18: Just niinku tota. Ku emmä haluu taas mennä johonki kouluun ja sit tajuu, et emmä halukkaan tehdä tätä ja sit taas on hukannut aikaa niin paljon. Niin se olis tosi hyvä, just et pääsis johonkin töihin ja sais siin mietti et kiinnostaaks se ala. Et sais vaan silleen miettiä, et ei just tee mitään pikaisia päätöksiä.

LK: Missä sä näät itses kahden vuoden päästä?

N 18: Mä oon aika varma, että mä en sillonkaan vielä tiedä, että mitä mä haluan opiskella.

LK: Mistä sä luulet että se johtuu, että onko se joku yleisfiilis, että sä et haluakaan vielä päättää?

N 18: Emmä oikeen tiää, se vaan on jotenkin sellanen et, ku mä haluan löytää jonkun semmosen, mitä jaksaa tehdä tosi pitkään ja sit kattoo sitä opiskelupuolta. Ainakin tällä hetkellä vielä pelkkä ajatuskin koulun penkille palaamisesta ahdistaa.

(Nainen, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Ne nuoret, joiden kertomuksista on tulkittavissa kouluallergiaa, näkivät, että oppisopimus olisi heille ainoa mahdollinen vaihtoehto ammattiin kouluttautumiseen. Oppisopimukseen pääseminen nimettiin jopa suureksi haaveeksi, kuten oheisen sitaatin mies kertoo.

LK: No mikä olis sun tän hetken suurin haave?

M 18: No oppisopimuspaikka varmaan. Sitä mä haluaisin. Koska mä en tykkää istua koulun penkillä. Mä haluan enemmän tehdä.

(Mies, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Nuorten tulevaisuudenhaaveet eivät tuntuneet kohtuuttomilta tai epärealistisilta, päinvastoin haastatteleman nuoret haaveilivat melko tavallisista asioista, kuten onnellisuudesta, terveenä olemisesta, opiskelupaikan löytymisestä, riittävästä toimeentulosta, vakituisesta työpaikasta, itsenäistymisestä, omaan kotiin muuttamisesta, oman perheen perustamisesta, matkustelemisesta ja maailman näkemisestä, sekä velkojen poismaksamisesta. Onnelliseksi tuleminen nousi esiin hyvin monen nuoren toiveena, kuten oheisessa katkelmassa.

LK: Mitä sä haluaisit saavuttaa elämässäsi?

N 21: Onnellisuus. Lähinnä oman itsensä kannalta olis kiva, että saavuttais jotain, että olis onnellinen ja hyvä toimeentulo. Sellasii asioita, joihin pystyy kyl ite vaikuttaa aika pitkälti omalla käyttäytymisellään ja olemisellaan. Ei mitään muuta, ku että olis joskus onnellinen.

(Nainen, 21 vuotta, keskeyttänyt)

Moni koki, että oman alan löytäminen ja/tai opiskelupaikka olisi suurin tämänhetkinen haave, kuten oheisen sitaatin nainen kertoo.

LK: Mikä vois olla tän hetken suurin haave?

N 21: No varmaan päättää se opiskelupaikka. Et pääsis silleen askeleen eteenpäin.

LK: Mikä vois olla sit pahin pelko tulevaisuuden suhteen?

*N 21: No varmaan, että jää paikoilleen, eikä pääse eteenpäin. Et pyörii sit pallo hukassa.
(Nainen, 21 vuotta, keskeyttänyt)*

Vastaavasti se, että omaa alaa ei ollut vielä löytänyt tuntui pelottavalta ja ongelmalliselta. Se, että ei yhtään tiedä, mitä haluaa opiskella, koettiin ongelmaksi, kuten oheisesta sitaatista käy ilmi.

”Mä en yhtään tiedä, mitä mä haluaisin opiskella. Ku mä en oikeesti tiedä, mitä mä haluan tehdä. Ni se on se ongelma siin.”

(Nainen, 17 vuotta, keskeyttänyt)

Ylipäättänsä nuoret tuntuivat toivovan varmuutta tulevaisuudelta. Varmuutta nuorille edusti pysyvyys, jonka voi saavuttaa pitkäaikaisen opiskelupaikan tai pysyvän työpaikan kautta. Oheisesta katkelmasta on tulkittavissa toive jonkinlaisesta perusturvasta jatkuvan epävarmuuden sijasta.

LK: Mitä sä toivot ja odotat tulevaisuudelta?

M 25: Ehkä sitä, et sais vähän pidemmän työsuhteen, ku kolme kuukautta jonnekin paikkaan. Sillai et jos olis opiskelupaikka, niin sit olis neljän vuoden suunnitelma tehty. Ois vähän semmonen hengähdystauko ehkä siin ettei tarvii koko aika olla pelko perseessä siitä et mitä tapahtuu nyt seuraavassa kuussa et tuleeks nyt palkka vai tuleeks nyt joku tämmönen sosiaalituki sit jeesaamaan meikää. Mut joo, ehkä semmosta jotain tiettyä varmuutta. Sitä mä odotan tulevaisuudelta.

(Mies, 25 vuotta, suorittanut loppuun)

Kouluttautuminen ja ammattiin valmistuminen oli haastattelemilleni nuorille tärkeää. Kouluttautuminen nähtiin jopa niin tärkeänä, että yksi haastatteluissa esiintynyt tulevaisuuden pelko oli se, ettei valmistuisikaan mihinkään ammattiin, kuten oheisen katkelman nuori ottaa esille.

LK: Mikä on sun pahin pelko tulevaisuuden suhteen?

N 17: Ehkä se, et mä tyyliin 25-vuotiaana tajuun, et mä en oo valmistunut mihinkään ammattiin tai mitään. Ja sit mä oon vaan jossain samassa duunissa, joka on ihan tyhmää ja mist mä en tykkää yhtään ja mä vaan jumitan siinä. Ehkä joku tollanen.

(Nainen, 17 vuotta, keskeyttänyt)

Nuoret pelkäsivät väärä valintoja, yksin jäämistä, huonoon elämäntilanteeseen jumittumista ja sairastumista. Oheisessa sitaatissa nuori käy läpi monenlaisia ei toivottuja seurauksia niin sanotuista vääristä valinnoista.

LK: Mikä on pahin pelko tulevaisuuden suhteen?

N 20: No ainakin silleen se, että jos huomaa olevani joskus sellasessa työpaikassa, mistä en yhtään tykkää tai väärällä alalla. Tai sit jos mä oon vaikka valinnut jonkun väärän miehen tai jotain ja sitten mä huomaa sen jälkeen ku mä oon ollut 15 vuotta sen kanssa yhdessä, että se onkin joku juoppo sohvaperuna ja kukaan ei arvosta mua tai jotain tällasta. Ehkä siis sellasta, että asiat ei niinku mee niinku mä olisin halunnut. Tai just, että huomaa sen jälkeen ku on ollu just pitkään, niin onkin jotain ihan erilaista, ku mitä olis halunnut. Sit kans niinku yksin jääminen on semmonen pelko.
(Nainen, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Kaikki haastattelemani nuoret eivät kyenneet suunnittelemaan tulevaisuuttaan. Jotkut tuntuivat olevan pikemminkin hukassa. Hukassa oleminen näkyi aineistossani siten, että nuori ei kyennyt näkemään itseään missään kahden tai viiden vuoden kuluttua. Kuitenkin moni nuori lopulta kertoi toiveitaan tulevaisuuden suhteen, vaikka ei osannutkaan pitää niitä vielä ajankohtaisina tai realistisina, kuten oheisen sitaatin nuori.

LK: Missä sä näät ittes kahden vuoden kuluttua?

N 17: Ku emmä nää itteeni missään sillon. Ku mä en oikeesti tiedä mitä mä haluan. Toivottavasti silleen, et mä olisin opiskelemassa jossain.
(Nainen, 17 vuotta, keskeyttänyt)

Kaikki nuorten esittämät tulevaisuuden toiveet eivät olleen arjenläheisiä tai välttämättä realistisia, vaan joukkoon mahtui myös suurempia haaveita, joita haluttiin toteuttaa ennen kuolemaa. Oheisessa katkelmassa nuori kertoo bändiharrastukseensa liittyviä haaveita.

LK: Missä sä näät itsesi kahden vuoden kuluttua?

M 20: Mä en osaa vastaa tohon kysymykseen, mä en tiedä vielä.

LK: Entäs viiden vuoden?

M 20: Sitäkään mä en tiedä, musiikkihommia mä teen joka tapauksessa, sen mä tiedän. Et siellä mä nään itseni. Sit jos mennään vielä pidemmälle, mä nään ehkä musiikkihommia ja perheen. Mut sit taas koskaan ei tiedä.

LK: Onks jotain mitä sä haluaisit saavuttaa elämässä?

M 20: Mä haluaisin saavuttaa sen, että mä pääsisin maailmalle soittaa jossain vaiheessa. Tai et pääsis soittaa isoimmille lavoille, mis on ollut isoja bändejä. Ja kiertue on semmonen, ihan sama mikä kiertue, on se sit suomen kiertue tai Amerikan kiertue, joku kiertue. Semmosen pääsis kokemaan josku, niin se on vähän semmonen to do asia ennen kuolemaa.

(Mies, 20 vuotta, suorittanut loppuun)

Kaiken kaikkiaan haastattelemani nuoret olivat omien kokemustensa kautta oppineet, että peruskoulupohjalta töiden etsiminen on vaikeaa. Tällöin nuoren

tulevaisuuden suunnitelmiin liittyi se, että jossain vaiheessa elämää haluttiin suorittaa tutkinto, kuten oheisen sitaatin nuorimies.

LK: No onks jotain sellasta mitä sä haluaisit saavuttaa sun elämässä?

M 18: Ei mul oikeastaan, työpaikka on semmonen. Ja sit ehkä joskus vois ehkä miettiä jonkun tutkinnon, jos ei nyt kerkee tehdä mitään. Joku tutkinto olis kuitenkin kiva. Ei se peruskoulu oo, ei sil lohkee oikeen töit kunnolla.

(Mies, 18 vuotta, keskeyttänyt)

Kaiken kaikkiaan nuorten tulevaisuuden suunnitelmat, toiveet ja haaveet vaikuttivat kovin tavallisilta ja varsin realistisilta. Tutkijana olin yllättynyt, että pääsimme nuorten kanssa keskusteluissa niinkin luottamuksellisiin väleihin, että minulle uskaltauduttiin kertomaan suurimpia haaveita ja pahimpia pelkoja. Samalla oli hienoa huomata, että nämä nuoret eivät ole menettäneet kykyään haaveilla ja toivoa tulevaisuudelta erilaisia asioita, vaikka moni ei luottanutkaan omiin mahdollisuuksiinsa päästä toteuttamaan toiveitaan.

6 Johtopäätökset

Viimeisessä luvussa palaan tutkimuksen tavoitteisiin, kokoon yhteen analyysistä nousseet tulokset ja pohdin miten nämä tulokset vertautuvat aikaisempaan tutkimukseen.

6.1 Tutkimuksen tavoitteet

Lähdin selvittämään ammattikouluttamattomien työttömien nuorten kokemuksia Jääkiekon MM-kilpailut 2012 -työllistämishankkeesta teemahaastatteluiden avulla. Mielenkiinnon kohteenani on työllistämishankkeessa keskeyttämisen syyt ja vertailuasetelma hankkeessa keskeyttäneiden ja hankkeen loppuun asti suorittaneiden kokemusten välillä. Tarkoituksenani on kartoittaa nuorten ajatuksia työttömyydestä ja työstä sekä selvittää nuorten kokemuksia aktivoivasta työvoimapolitiikasta. Samalla olen kiinnostunut myös siitä, millainen olisi nuorten

mielestä ihanteellinen työ ja mitä he ylipääntänsä odottavat työelämältä ja omalta tulevaisuudeltaan. Analyysini tarkoituksena on tuottaa puheenvuoro nuorisotyöttömyyttä koskevaan ajankohtaiseen keskusteluun, jossa nuorten työttömien kokemuksia on käsitelty laadullisin menetelmin varsin vähän.

Täsmälliset tutkimuskysymyksiäni olivat seuraavat:

- Miksi niin moni huolella työllistämishankkeeseen valittu nuori päätyi keskeyttämään hankkeen? Millaisia syitä nuoret itse nimeävät keskeyttämiselle ja löytyykö nuorten taustoista keskeyttämistä selittäviä tekijöitä? Millä tavoin keskeyttäneet ja hankkeen loppuun asti suorittavat nuoret eroavat työelämäasenteiltaan?
- Mitä hyötyä työllistämishankkeesta oli nuorille ja millaisena nuoret kokevat TE-hallinnon toteuttaman työvoimapolitiikan?
- Mitä nämä työllistämishankkeeseen valitut nuoret ylipääntänsä ajattelevat työstä ja työttömyydestä? Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia heillä on ja millainen olisi heidän mielestään ihannetyö?

Siurala (1985) hahmottaa työttömyydestä selviämisen typologian nelikentän avulla. Siuralan mukaan työttömän nuoren mahdollisuus päästä työelämään riippuu nuoren työmarkkinakelpoisuudesta ja työttömyyden haittavaikutusten kompensatiokyvystä. Nuoren työmarkkinakelpoisuus nojaa tässä teoriassa siihen, onko nuorella ammattikoulutusta vai ei. Työttömyyden haittavaikutusten kompensatiokyvyt Siurala puolestaan perustaa joutilaisuuden käyttötapoihin: onko nuori vapaa-aikanaan aktiivinen osallistuja ja harrastaja vai ei. Siuralan mielestä ryhmään yksi kuuluvat aktiiviset ammattikoulutuksen saaneet nuoret selviytyvät oletettavasti takaisin työelämään ja toisaalta säästyvät välittömiltä työttömyyden haittavaikutuksilta. Ryhmän kaksi nuoret saivat koulutuksensa ansiosta työtä, mutta heillä on suuri vaara eristäytyä sosiaalisesti, ja työttömyys lisäisi esimerkiksi alkoholinkäyttöä. Kolmannen ryhmän nuorten Siurala arvioi selviävän edellisiä

heikommin puuttuvan ammattikoulutuksen takia. Kuitenkin vapaa-ajan harrastukset ylläpitävät sosiaalisia suhteita, mikä edesauttaa työttömän pysymistä työtätekevien elämänyhteisössä ja pitää työttömyyden haittavaikutukset pieninä. Kaikkein vaikeimassa asemassa ovat ryhmän neljä nuoret, joilla on mahdollisuudet ajautua normaaliyhteisön ulkopuolelle. Tämä voi johtaa sosiaaliseen vajoamiseen sekä sosiaalisen alakulttuurin syntymiseen. (Siurala 1985, 117.)

KUVIO 5: Työttömyyden elämäntilanteen selviytymisen tyypit (Siurala 1985, 117).

		TYÖMARKKINAKELPOISUUS	
		ON	EI
KOMPEN- SAATIO- KYVYT	ON	1) Ammattikoulutuksen saanut aktiivi nuori	3) Vailla ammattikoulutusta oleva vapaa-aikanaan aktiivi nuori
	EI	2) Ammattikoulutuksen saanut passiivi nuori	4) Vailla ammattikoulutusta oleva vapaa-aikanaan passiivi nuori

Tutkimaani Jääkiekon MM-kilpailut 2012 työllistämishankkeeseen haettiin vapaa-aikanaan aktiivisia ammattikouluttamattomia nuoria ja tällaisia nuoria hankkeeseen lopulta myös valikoitui osallistujiksi. Tutkimani nuoret kuuluvat Siuralan typologiassa ryhmään kolme: vailla ammattikoulutusta olevat vapaa-aikanaan aktiivit nuoret. Myös työllistämishankkeessa keskeyttäneet haastattelemani nuoret kuuluivat edellä mainittuun ryhmään. Näillä nuorilla oli kompensatiokykyjä työttömyyden haittavaikutuksiin, mutta heillä ei ollut työmarkkinakelpoisuutta puuttuvan ammatillisen koulutuksen vuoksi. Tutkimani nuoret eivät siis edusta kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevia vapaa-aikanaan passiivisista ammattikouluttamattomia nuoria. Tämän Siuralan typologian neljännen ryhmän tutkiminen olisi äärimmäisen mielenkiintoista, mutta laadullisen haastattelututkimuksen ongelmaksi muodostuu se, miten tutkija voi ylipäätään tavoittaa nämä nuoret vapaaehtoiseen haastatteluun. Tutkimukseni lähtökohtana on

ollut tuottaa aikaisemmissa tutkimuksissa peräänkuulutettua kokemuseräistä tietoa siitä, miten nuoret itse kokevat tilanteensa. Siksi yksi tutkimuksen olennaisista edellytyksistä oli, että tutkimukseen on valittava sellainen ryhmä nuoria, joka voidaan tavoittaa ja saada tulemaan haastatteluun.

6.2 Keskeiset havainnot

Työttömyys on usein välttämätön ja luonnollinen osa nuorten oman uran etsintää. Nuorisotyöttömyydestä on tullut eräänlaisen sosiaalisten ongelmien avainnimitystä. Termi, joka alun perin viittasi normaaliin ja hyödylliseen ylimenovaiheeseen nuoren ihmisen urakehityksessä, muuttui 90-luvulla termiksi, johon oli helppo liittää useimmat sosiaaliset epätoivotut asiat. (Siurala 2003.) Kuitenkin kyse on sen verran suuresta ilmiöstä, että sitä ei voida kokonaan selittää nuorten seilaamisella tilastoissa tai pelkästään kausivaihtelulla. Mikään ei myöskään takaa sitä, että kaikki nuoret oma-aloitteisesti hakeutuisivat heille tarkoitettuihin neuvonta- ja opastuskohteisiin löytääkseen oman mielekkään polkunsä. Lukuisa joukko nuoria jää peruskoulun päättyessä kokonaan ilman kosketusta saatavilla oleviin tuki- ja neuvontapalveluihin, jos näitä nuoria ei aktiivisesti pyritä tavoittamaan (Välimäki 2007).

Haastattelemistani nuorista suurin osa oli suorittanut vain peruskoulun ja usealla oli aikaisempia keskeytettyjä opintoja. Aineistoni valossa näyttäisi siltä, että lukion suorittaneiden todennäköisyys suorittaa myös työllistämishanke loppuun oli selkeästi suurempi. Vastaavasti aikaisemmin keskeytetty toisen asteen tutkinto näyttäisi lisäävän todennäköisyyttä keskeyttää myös työllistämishankkeessa. Kuitenkin aineistoni on niin pieni ja tutkimus koskee vain yhtä työllistämishanketta, että tilastollisia johtopäätöksiä sen perusteella on mahdotonta tehdä. Aineistoni nuoret jakautuivat karkeasti ottaen kahteen ryhmään: lukion käyneisiin nuoriin, jotka etsivät parhaillaan omaa alaa ja viettivät välivuotia ja sellaisiin nuoriin, jotka eivät ole peruskoulun jälkeen kiinnittyneet minnekään ja joilla on taustalla usein myös aikaisempia keskeyttämisä. Tällaisten tyypittelyiden tekeminen näin pienestä joukosta ei kuitenkaan mielestäni ole mielekästä, joten en

perusta johtopäätöksiäni niiden varaan. Aineistostani ei löytynyt yhteyttä huonon koulumenestyksen ja työttömyyden välillä, eikä huonon koulumenestyksen ja työllistämishankkeessa keskeyttämisen välillä.

Tutkimukseni aineisto näyttäisi vahvistavan vallalla olevaa käsitystä, jonka mukaan helsinkiläiset nuoret haluavat pysyä pääkaupunkiseudulla, vaikka eivät löytäisikään täältä työtä tai opiskelupaikkaa. Tällaiseen helsinkikeskeisyyteen liittyy mielestäni kaksi keskeistä ongelmaa. Ensinnäkin nuorisotyöttömyys näyttää kasvavan Helsingissä, jolloin todennäköisyys työllistymiseen vähenee, jos työpaikkojen määrä ei kasva samassa suhteessa. Toiseksi Helsingissä on pulaa toisen asteen, ja erityisesti ammatillisen koulutuksen opiskelupaikoista, jolloin näiden nuorten mahdollisuudet työmarkkina-asemansa parantamiseen kouluttautumalla heikkenevät. Tämä tarkoittaa samalla entistä kovempaa kilpailua pääkaupunkiseudun niukoista toisen asteen opiskelupaikoista.

Yksi tutkimukseni keskeisimmistä tutkimuskysymyksistä oli selvittää, miksi osa työllistämishankkeeseen huolella valikoiduista nuorista päätyi keskeyttämään hankkeessa. Nuorten itse esille nostamista syistä keskeisimmät liittyivät työtehtäviin ja työharjoittelupaikkaan. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että nuori ei ollut pitänyt työtehtävistään työharjoittelupaikalla tai ei ollut viihtynyt työpaikalla huonoksi kokemansa työilmapiirin takia. Tyytymättömyys työharjoittelun työtehtäviin liittyi erilaisiin suorittaviin töihin, jotka olivat nuorten mielestä yksitoikkoisia. Muutama nuori nosti haastatteluissa esille keskeyttämiseen liittyneen myös yleistä motivaation puutetta ja hengähdystauon tarvetta.

Nuorten itse nimeämien syiden lisäksi selvitin keskeyttäneitä nuoria yhdistäviä tekijöitä, joita aineistostani nousi neljä: aikaisemmat keskeyttämiset, työläistäustaiset vanhemmat, jääkiekon MM-kilpaut motivaation kohteena ja työharjoitteluun liittyneet tarkat odotukset. Monella keskeyttäneellä nuorella oli taustallaan aikaisempia keskeytettyjä opintoja, jotka osaltaan kertovat siitä, että nuorella oli jo valmiiksi vaikeuksia kiinnittyä pitkäjänteiseen työskentelyyn tai löytää omaa sisäistä motivaatiotaan. Tällöin myös työllistämishankkeen

keskeyttäminen on todennäköistä, varsinkin, kun hanke oli suunnattu sellaisille nuorille, joiden odotettiin olevan valmiita työelämään.

Haastattelemastani kahdeksasta keskeyttäneestä nuoresta kuudella oli työläistaustaiset vanhemmat, kun taas loppuun asti suorittaneiden viiden vanhemmista kaikki elossa olevat vanhemmat olivat toimihenkilötaustaisia tai yrittäjiä. Näin pienen aineiston pohjalta on mahdotonta tietää tarkalleen, mistä on kyse. Kuitenkin tällainen yhdenmukaisuus taustamuuttujissa viittaa selkeästi johonkin merkille pantavaan, jota olisi syytä tutkia tarkemmin. Tiedämme, että koulutustaustan periytyminen on voimakkainta vähän koulutusta saaneiden joukossa ja erityisesti äidin koulutus periytyy. Työllistämishankkeessa pärjääminen tai sen suorittaminen loppuun linkittyi aineistossani vanhempien koulutustaustaan. Enemmän koulutettujen vanhempien lapset näyttäisivät selviytyvän työttömyysjaksosta kouluttamattomien lapsia paremmin, ainakin jos selviytymistä mitataan työllistämishankkeen kautta yhteiskuntaan kiinnittymisellä. Toisaalta suurinosa keskeyttäneistäkin oli kiinnittynyt hankkeessa keskeyttämisen jälkeen opiskeluun tai työhön, joten työttömyydestä selviytymistä ei ainakaan pelkästään voi ankkuroida työllistämishankkeen saavutukseksi.

Työllistämishankkeessa päätyivät keskeyttämään myös sellaiset nuoret, joiden pääasiallinen motivaatio oli päästä vain töihin jääkiekon MM-kilpailuihin. Vastaavasti loppuun asti suorittaneille jääkiekon MM-kilpailut olivat olleet pikemminkin vain innostuksen johdatin. Työllistämishankkeessa keskeyttäneiden nuorten odotukset työharjoittelusta olivat selkeästi jäsentyneempiä ja tarkempia kuin hankkeen loppuun asti suorittaneiden. Nuoret olivat odottaneet monipuolisia työtehtäviä ja todellisuus työpaikoilla ei ollut vastannut kaikissa tapauksissa sitä, mitä työsopimukseen oli kirjattu. Loppuun asti suorittaneet nuoret näkivät minkä tahansa työn tekemisen positiivisena arkea rytmittävänä asiana, eivätkä olleet odottaneet työharjoittelulta ihmeempiä. Parhaimmillaan työllistämishanke oli tarjonnut heille ulospääsyn työttömyysputkesta juuri sellaiseen työpaikkaan, johon nuori oli halunnut työllistyä.

Lähteenmaan (2010) nimeämistä toiminna modaliteeteista oli haastattelemini nuorten kertomuksissa löydettävissä kolmea: yrittämistä, häpeää ja työttömyyden näkemistä mahdollistajana. Yrittäminen näkyi aineistossani etenkin oman aktiivisuuden korostamisena, lamaantumista vastaan taistelemisena ja omien halujen ilmaisemisena sekä omahalun toteuttamisen mahdollisuutta koskevana epävarmuutena. Haastattelemani nuoret kokivat myös häpeää työttömyydestä varsin perinteisessä mielessä. Oma löydökseni on täysin päinvastainen suhteessa palvelukeskus Duurin asiakkaita tutkineen Aura Pylkkäsen johtopäätöksiin. Pylkkäsen (2012) mukaan työttömyyteen ei enää liity perinteiseksi koettua häpeää tai syyllisyyttä. Muutamissa kertomuksissa nuori koki työttömyyden mahdollistavan asioita, joita ei työssäkäyvänä voisi tehdä. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi mahdollisuus harrastaa omia juttuja ja nähdä ystäviä. Kuitenkaan aineistoni nuoret eivät pidemmän päälle kokeneet viihtyvänsä toimeettomana, eikä heidän kertomuksistaan ollut havaittavissa haluttomuutta työmarkkinoille. Kolmea muuta Lähteenmaan nimeämää toiminnan moraliteettia: sadattelua ja vihaa, irtisanoutumista ja surua siitä, että ei ole mahdollisuutta näyttää omia kykyjään ei juurikaan esiintynyt haastattelemini nuorten kertomuksissa. Mielestäni näiden puuttuminen selittyy kahdella tekijällä. Ensimmäinen suurin osa haastattelemistani nuorista oli ollut työttömänä vain lyhyitä jaksoja ja toisekseen haastateltujen joukossa ei ollut korkeasti koulutettuja, jotka Lähteenmaan analyysissä kokevat surua menetetyistä mahdollisuuksista ja irtisanoutuvat esimerkiksi Suomen valtiosta, jolta on saatu koulutus. Lähteenmaa liittyy myös sadattelun ja vihan isoon pettymykseen esimerkiksi koulutukseen panostamisen jälkeen.

Haastatteluissa nousi esiin paljon sellaisia tapahtumia ja elementtejä nuorten elämänpolkuun liittyen, jotka selittävät myös kyseisten nuorten työttömyyttä. Joukossa oli mielenterveysongelmista kärsiviä nuoria ja omien sanojensa mukaan hankalassa elämäntilanteessa olevia nuoria, mikä voi käytännössä tarkoittaa mitä vaan diagnosoimattomasta mielenterveysongelmasta asunnottomuuteen tai eroon tyttö- tai poikaystävästä. Haastattelemani nuoret kuvasivat hankalaa elämäntilannetta motivaatio-ongelmina, toistuvina poissaoloina ja sellaisena olona, että "mikään ei huvita tai tunnu omalta jutulta". Parhaimmillaan työllistämishanke

oli nuorille mahdollisuus suunnan muutokseen tai "oman jutun löytymiseen". Nuoret kokivat työharjoittelun hyvänä ja helppona tapana tutustua työelämään. Työharjoittelusta nuoret saivat rytmiä arkeen ja tarvitsemaansa työkokemusta. Samalla hankkeeseen osallistuminen lisäsi nuoren itseluottamusta ja kokemusta siitä, että kelpaa jonnekin.

Haastattelemani nuoret pitivät työtä ja työpaikkaa tärkeänä. Nämä nuoret olivat itse aktiivisia ja pitivät työtä tärkeänä jo senkin takia, että on jotain tekemistä. Aineistoni valossa itse valittua työttömyyttä ja tukien varaan heittäytymistä ei nähty vaihtoehtona, vaan nuoret painottivat kotoa pois pääsemisen tärkeyttä. Myös työn tuoma toimeentulo oli nuorille tärkeää. Työn tekemiseen liittyi useiden nuorten mielestä hyödyllisyyden tunne, jota pidettiin tärkeänä. Työttömyys koettiin henkisesti raskaana ja passivoivana. Moni nuori koki jaksavansa paremmin, kun on tekemistä ja piti toimettomana kotona olemista masentavana. Pidemmän päälle lomailu ei ollut nuorten mielestä kivaa. Haastattelemani nuoret arvostavat mielen virkeänä pysymistä ja vastaavasti vieroksuvat tekemättömyyttä.

Tutkimukseni nuorille ihannetyö oli sellainen, jossa viihtyy ja josta saa riittävän toimeentulon. Positiivinen työilmapiiri ja mahdollisuus joustavaan itsenäiseen työskentelyyn oli nuorille tärkeää. Tutkimukseni nuorten ajatukset ihannetyöstä olivat hyvin samankaltaisia, kuin aiempien tutkimustenkin tulokset. Myös tämän tutkimuksen nuoret odottivat työltään mielekkyyttä, kiinnostavuutta ja sitä, että työ vastaa heidän taitojaan ja osaamistaan. Nuoret kokivat myös tärkeänä saada kehittyä työssään ja päästä toteuttamaan itseään. Hankkeessa keskeyttäneiden ja loppuun asti suorittaneiden nuorten ajatukset työelämäasenteet eivät eronneet toisistaan. Loppuun asti suorittaneet nuoret näkivät hankkeeseen osallistumisen selkeästi hyödyllisempänä kuin keskeyttäneet, mikä lienee luonnollista.

Haastattelemini nuorten kyky suunnitella tulevaisuuttaan oli vaihtelevaa. Osalla tuntui olevan selkeitä suunnitelmia tai tarkkoja toiveita oman tulevaisuuden suhteen ja osa taas tuntui olevan melko hukassa. Hukassa oleminen näkyi aineistossani siten, että nuori ei kyennyt näkemään itseään missään kahden tai viiden vuoden

kuluttua. Eniten näitä nuoria, joilla ei ollut suunnitelmia tulevaisuuden suhteen löytyi keskeyttäneiden joukosta. Hetkessä eläminen voidaankin nähdä yhtenä nuorten selviytymisstrategiana. Jos ei odota mitään, pettymyksiäkin tulee vähemmän. Osalla tulevaisuuden suunnitelmien tekemisen esteenä oli väärin valintojen ja epäonnistumisen pelko, toisilla taas oli vaikeuksia löytää omaa alaa. Erityisesti aikaisemmat keskeyttämiset oppilaitoksissa lisäsivät nuorten pelkoa epäonnistumisesta. Joillakin esiintyi selvää kouluallergiaa, eli negatiivista suhtautumista kouluttautumiseen. Nämä nuoret eivät kyenneet näkemään itseään ”koulun penkillä” ja olivat ylipäättänsä orientoituneet erilaisten töiden kokeilemiseen ja sitä kautta oman alan löytymiseen. Tällaiset nuoret kokivat, että oppisopimus olisi heille ainoa mahdollinen vaihtoehto ammattiin kouluttautumiseen.

Kaikki haastatteleman nuoret kokivat, että voivat itse vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiensa toteutumiseen. Moni nuori oli miettinyt omaa työmarkkinoille sijoittumisen taktiikkaa ja aktiivisesti pyrki hyödyntämään kaikki tarjotut mahdollisuudet. Kaiken kaikkiaan nuorten tulevaisuuden suunnitelmat, toiveet ja haaveet vaikuttivat kovin tavallisilta ja varsin realistisilta. Haastatteleman nuoret haaveilivat onnellisuudesta, terveenä olemisesta, opiskelupaikan löytymisestä, riittävästä toimeentulosta, vakituisesta työpaikasta, itsenäistymisestä, omaan kotiin muuttamisesta, oman perheen perustamisesta, matkustelemisesta ja maailman näkemisestä, sekä velkojen poismaksamisesta. Ylipäättänsä nuoret tuntuivat toivovan varmuutta tulevaisuudelta. Varmuutta nuorille edusti pysyvyys, jonka voi saavuttaa pitkäaikaisen opiskelupaikan tai pysyvän työpaikan kautta.

Haastattelemiltani nuorilta ei näyttäisi puuttuvan kontakteja tai sosiaalista pääomaa. Nämä nuoret harrastivat vapaa-ajallaan aktiivisesti ja heillä kaikilla oli kavereita ja sosiaalista elämää. Näitä nuoria kuvaa pikemminkin aktiivisuus kuin passiivisuus. Te-toimistossa asioimisen lisäksi töitä ja työharjoittelupaikkoja oli haettu aktiivisesti itse muun muassa avoimilla hakemuksilla. Kaikki haastatteleman nuoret kokivat, että voivat itse vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiensa toteutumiseen. Kaikkia haastattelemiani nuoria yhdisti motivaatio työhön ja halu

tehdä jotain muuta kuin olla kotona. Tämä on linjassa myös aikaisemman tutkimuksen kanssa. Suomalaisten palkkatyöhön sitoutumista tutkinut Teemu Turunen (2009) ei havainnut palkkatyöhön sitoutumisessa tai ”yleisessä työetiikassa” muutoksia, jotka viittaisivat nuorten palkansaajien työasenteiden löysentymiseen.

Presidenttin Sauli Niinistön uudenvuoden puheen 2013 uudissana "oleskeluyhteiskunta" ei mitenkään vastaa sitä todellisuutta, joka näyttäytyy tutkimukseni nuorten kertomuksissa. Niinistö kuvasi oleskeluyhteiskuntaa yhteisönä, jossa tietoisesti jätetään omat mahdollisuudet käyttämättä ja odotetaan muiden kattavan pöydän. Tutkimukseni nuoret korostivat oman toimintansa merkitystä ja toivat esille omaa aktiivisuuttaan. Haastattelemani nuoret olivat menneet te-toimistoon, koska halusivat töitä ja ajattelivat, että te-toimistosta niitä varmasti tarjottaisiin. Kuitenkin nämä nuoret olivat jääneet yksin tilanteensa kanssa, eikä te-toimistossa asioiminen ollut tuonut toivottua työpaikkaa yhtään lähemmäksi nuorten todellisuutta. Aineistosta käykin ilmi, että nuorten on hankala saada kokonaiskuvaa siitä, miten byrokrattisen ja monimutkaisen järjestelmän kanssa tulee edetä. Paremman kokonaiskuvan lisäksi nuoret toivoivat, että heidän tilanteeseen tutustuttaisiin henkilökohtaisesti ja heidän omia toivomuksiaan, voimavarojaan ja vahvuuksiaan hyödynnettäisiin työnhaussa. Nämä löydökset ovat samansuuntaisia, kuin aikaisempien tutkimuksien. Nuoret arvostavat henkilökohtaista kontaktia ja henkilökohtaista työtettä työvoimaviranomaisten kanssa asioidessaan. Haastattelemani nuoret olisivat myös kaivanneet enemmän neuvontaa ja konkreettista tukea ja apua, sekä lisää tietoa vaihtoehtoista. Koska nuorille ei enää ole tarjolla koko elämän pituisia virkoja työelämässä ja valinnanmahdollisuudet ovat lisääntyneet yhteiskunnan yksilöllistymisen myötä, on aineistoni pohjalta nähtävissä myös valintojen tekemisen vaikeus ja oman elämänpolun löytämiseen liittyvät haasteet. Moni haastattelemani nuori koki, että oman alan löytäminen ja/tai opiskelupaikka olisi suurin tämänhetkinen haave. Vastaavasti se, että omaa alaa ei ollut vielä löytänyt tuntui pelottavalta ja ongelmalliselta.

6.3 Pohdintaa

Gallandin (1995) mukaan nuoret eivät ole viimeisten vuosikymmenten aikana enää siirtyneet sujuvasti elämänvaiheesta toiseen, vaan niiden välille on muodostunut esimerkiksi työttömyyden vuoksi epämääräisiä rajatilanteita, jotka voivat kestää vuosia. Nuorisotyöttömyys on koko Euroopan laajuinen ajankohtainen haaste, johon poliitikot ja muut yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvat ympäri Eurooppaa yrittävät keksiä ratkaisuja. Nuorten omat kokemukset, toiveet ja tulevaisuuden tavoitteet jäävät helposti yleisessä keskustelussa kuulematta. Nuorten omia ajatuksia työstä ja kokemuksia työttömyydestä olisi edelleen syytä selvittää laajemmallakin kvalitatiivisella tutkimuksella kuin oma suppea aineistoni. Myös Palola ym. (2012) toteavat tutkimuksessaan, että tarvitsemme kokemuksellista tietoa kouluttamattomuuden ja työttömyyden taustatekijöistä rekisteri- ja kyselytutkimusten tuottamien yhä huolestuttavampien määrällisten tulosten ymmärtämiseksi yhteyksissään. Olisikin erittäin tärkeää tutkia nuorten "koulutus- ja työllisyyspuodokkaiden" omia kokemuksia ja näkemyksiä tämän päivän yhteiskunnasta ja heidän omasta toimijuudestaan siinä. (Palola ym. 2012.)

Nuorten työttömyysaste on noussut historiallisen korkealle Euroopassa. Kriisimaista Espanjassa ja Kreikassa se lähestyy 60 prosenttia. Kotimaassa vilkkaana käynyt nuoriin liittyvä huolikeskustelu on kulkenut eurooppalaisen keskustelun vanavedessä. (Hämäläinen & Tuomala 2013.) Lasten pahoinvoinnista 2000-luvun taitteessa käydyssä julkisessa keskustelussa oli havaittavissa jonkin sortin moraalinen paniikki. Uutisia ja mielipidekirjoituksia ohjasi eskalaation periaate: arviot pahoinvoivien lasten ja nuorten osuudesta kasvoivat siten että pahoinvoinnin lisääntymistä kuvattiin aluksi huomattavaksi ja merkittäväksi, myöhemmin huikeaksi ja räjähdysnomaiseksi (Jallinoja 2006). Samanlaisia moraalisia paniikkeja on yleisesti ottaen nostattanut nuorisokulttuureihin ja erityisesti nuorten elämään liittyvät ilmiöt (Henderson & Holland & McGrellis & Sharpe & Thomson 2007). Esimerkiksi ”paskaduunikeskustelu” toi Suomessa yleisesti valloilleen ajatuksen, että nuoria ei kiinnosta työmarkkinoille kiinnittyminen tai että työ ei kelpaa nuorille, jotka haluavat vain lorvilla. Tällaiset

väitteet on kuitenkin pystytty todistamaan erilaisilla tässä työssä esitetyillä tutkimuksilla paikkansa pitämättömäksi. Baethgen (1989) mielestä nuorista ei voi puhua homogenisena ryhmänä. Koksa nuoriso ei ole homogeeninen ryhmä, pitäisi ehkä pikemminkin puhua erilaisista nuorisotyöttömyyksistä. Tässä tutkimuksessa olen valottanut yhteen työllistämishankkeeseen osallistuneiden nuorten kokemuksia työttömyydestä. He eivät mitenkään voi edustaa kaikkia Suomen nuoria, vaan kysymys on pikemminkin yhdestä näkökulmasta nuorisotyöttömyyteen.

Hankkeeseen osallistuneet nuoret vaikuttivat kaikin puolin aktiivisilta. He hakivat omatoimisesti ja neuvokkaasti töitä ja aktiivisuus näkyi myös vapaa-ajan harrastuksissa. Siksi onkin aiheellista miettiä, ovatko he juuri se kohderyhmä jolle työllistämishankkeet kannattaa suunnata. Olisivatko he pärjänneet ja työllistyneet muutenkin? Olisivatko he hakeutuneet joka tapauksessa opintojen pariin? Toisaalta joillekin hankkeeseen osallistuneille tämä työllistämishanke oli ollut todellinen pelastusrengas ja ainakin osalla työllistämishankkeeseen osallistuneilla nuorilla oli ollut todellinen riski pudota kokonaan syrjään yhteiskunnasta. Osa nuorista oli ollut jo pidempään tekemättä yhtään mitään ennen hankkeeseen pääsemistä. Vaikka joukkoon mahtui myös sellaisia nuoria, jotka olisivat saattaneet pärjätä aivan yhtä hyvin ilmankin hanketta ja joita ei mitenkään päin voi määritellä syrjäytymisvaarassa oleviksi nuoriksi, oli mukana myös sellaisia nuoria, joiden syrjäytymispolun tämä työllistämishanke katkaisi.

Kortteisen ja Elovainion (2012) analyysin mukaan huono-osaisuuden periytymiseen ei liity pelkästään ahtaiden rakenteellisten menestymisen ehtojen kuten köyhyyden ja kouluttamattomuuden siirtymistä sukupolvien ketjussa eteenpäin. Kyse on edellä mainitun lisäksi myös opituista elementeistä, yhteisöllisestä disintegraatiosta, joka on yleisempää huono-osaisten keskuudessa ja periytyy vahvasti vanhemmilta lapsille perheen sisäisen elämän kautta. Tämä asenteellinen sisäistymä tuottaa käyttäytymistä, joka on omiaan heikentämään toimijan omaa asemaa, esimerkiksi nuoren tulevaa työmarkkina-asemaa. (Kortteinen & Elovainio 2012.) Ilman muuta tällainen keskeyttämisen tai luovuttamisen kulttuuri on mahdollista oppia vanhemmilta ja se voi selittää sekä opinnoissa keskeyttämistä että

työllistämishankkeessa keskeyttämistä. En kuitenkaan teemahaastatteluissani kysynyt tarkemmin esimerkiksi nuorten vanhempien työttömyydestä, joten tällaisten johtopäätösten tekemiseen ei aineistoni riitä.

Paul Willis (1984) päätyi sellaiseen johtopäätökseen, että työväenluokan koulun vastainen kulttuuri loi sellaisen erityisen ympäristön, jossa osa työväenluokan nuorista lopulta ohjautui tietynlaisiin töihin uusintaen työväenluokan kulttuuria sukupolvelta toiselle. Osittain aineistossani voi olla kyse samankaltaisesta ilmiöstä, siitä, että työläistaustaisten vanhempien lapset päätyvät työläistaustaisiin töihin ja uusintavat kulttuuria, jossa kouluttautumisen merkitys on vähäinen. Toisen asteen koulussa keskeyttäminen voisi indikoida tällaista motivaatiopulaa kouluttautumiseen. Samalla nämä nuoret ovat selkeästi muita heikommassa asemassa nykytyömakkinolla, joilla ilman koulutusta ei tunnu pärjäävän edes yksinkertaisimmissa suorittavissa töissä. Varsinkin taloudellisen taantumana aikana tällaisten nuorten riski jäädä työttömäksi kasvaa. Toisaalta voidaan myös pohtia, voiko kyse olla siitä, että koulutetut vanhemmat tekevät kouluttamattomia enemmän töitä sen eteen, että saavat lapsensa kouluttautumaan. Joka tapauksessa ilmiö vaatisi laajemman aineiston ja lisätutkimusta, joten tällaisia johtopäätöksiä ei suoraan oman aineistoni perusteella voi tehdä. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisikin, onko työläistaustalla todella merkitystä nuoren selviytymiseen työttömyysjaksosta. Lisäksi jatkotutkimuksella voitaisiin selvittää selittääkö vanhempien työläistausta esimerkiksi työttömyyden pitkittymistä.

LÄHTEET

- Aho, Simo & Vehviläinen, Jukka (1997): Keppi ja porkkana. Tutkimus alle 20-vuotiaita aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. ESR-julkaisut No 3. Helsinki: Työministeriö.
- Aho, Simo & Koponen, Hannu (2001): Nuorten opiskelu- ja työurat 1990-luvulla. Nuoran julkaisuja 20. Pieksämäki: Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Ahola, Sakari & Galli, Loretta (2010): Nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajiensa syrjäytymispuheen ulottuvuudet. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna – Kuussaari, Kristiina – Puhakka, Tiina (toim.): Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Yliopistopaino. 132-143.
- Autio, Minna (1999): Nuoret joustavilla työmarkkinoilla – case McDonald's. Teoksessa: Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo (toim.): Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Nuoran julkaisuja Nro 14. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta. 179-187.
- Bauman, Zygmunt (1996): Postmodernin lumo. Tampere: Vastapaino.
- Baethge, Martin (1989): Individualization as Hope and Disaster. A Socioeconomic Perspective. Teoksessa Hurrelmann, Kalus & Engel, Uwe (toim.) The Social World of Adolescents. International Perspectives. Berlin: Walter de Gruyter.
- Beck, Ulrich (1995): Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, Ulrich – Giddens, Anthony – Lash, Scott: Nykyaajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino. 11-82.
- Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (1995): The Normal Khaos of Love. Cambridge: Polity Press
- Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (2002): Individualization. London-Thousand-Oaks-Delhi: Sage Publications.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti (2009): Nuorten asennoituminen työhön ja työttömyyteen. Työpoliittinen Aikakauskirja 2/2009. 46-55.
- France, Alain (2007): Understanding Youth in Late Modernity. London: Open University Press.
- Galland, Olivier (1995): Youth in France: A New Age of Life? Teoksessa Cavalli, Alessandro & Galland, Olivier (toim.) Youth in Europe. New York: Printer.
- Giddens, Anthony (1991): Modernity and Self-Identity. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1995): Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Beck, Ulrich – Giddens, Anthony – Lash, Scott: Nykyaajan jäljillä.

Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino. 83-152.

Heiskala Risto (2000): Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa. Helsinki: Gaudeamus.

Henderson, Sheila - Holland, Janet – McGrellis, Sheena – Sharpe, Sue – Thomson, Rachel (2007): *Inventing Adulthoods. A Biographical Approach to Youth Transitions*. London: SAGE Publications Ltd.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hämäläinen, Ulla (2002): Koulutuksesta työelämään. Nuorten työllistymiseen vaikuttavat tekijät. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos, tutkimuksia 83.

Hämäläinen, Kari & Hämäläinen, Ulla (2012): Matkalla maailmalle: nuorten työttömyyden esiintyvyys ja kesto. Työpoliittinen Aikakauskirja 2/2012. 6-17.

Kela (2011): Viisi nuorta eläkkeelle joka päivä. Sosiaalivakuutus. Kelan sidosryhmälehti 1/2011.

Ketokivi, Kaisa (2002): Vapauden lumo ja vastuun taakka. Perheen perustaminen pidentyneen nuoruuden kulttuurissa. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Kojo, Marjaana (2010): Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. Nuorisotutkimus 2/2010.

Kortteinen, Matti & Tuomikosti, Hannu (1998): Työtön: tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Helsinki: Tammi.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012): Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Myllyniemi Sami (toim.): Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 46. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö / Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisoasiain neuvottelukunta. 153-167.

Laaksonen, Ari – Ahlroth, Eila – Laamanen, Salla – Siurala, Lasse – Taponen, Harri (1994): Miksi työ ei kelpaa kaikille? Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994/2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Lallukka, Kirsi (2003): Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6-12 -vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Larja, Liisa (2013): Nuorten elinoloja ei voi kuvata pelkän työttömyysasteen avulla. Tilastokeskus: Hyvinvointikatsaus 1/2013.

Lähteenmaa, Jaana (2010): Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta. Työvoimapoliittinen aikakauskirja 4/2010, 51-63.

Malmberg-Heimonen, Ira (2003): Urbaanin nuoren työttömyys. Teoksessa

Malmberg-Heimonen, Ira – Siurala, Lasse – Wrede-Jäntti, Matilda (toim.): Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2003/2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. 25-84.

Moisio, Pasi & Kauppinen, Timo (2010): Toimeentulotuen asiakkuus periytyy vanhemmilta lapsille. Tilastokeskus, hyvinvointikatsaus 1/2010, 21–4.

Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 100/2009. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisu 42/2009. Helsinki: Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto.

Myllyniemi, Sami (2008): Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 88. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 39. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö / Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisosaian neuvottelukunta.

Myrskylä, Pekka (2009): Koulutus periytyy edelleen. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 1/2009.

Myrskylä, Pekka (2012): Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva-analyysi 19/2012.

Mäkelä, Klaus (1999): Valtio, väkijuomat ja kulttuuri. Kirjoituksia Suomesta ja sosiologiasta. Tampere: Gaudeamus, Oy Yliopistokustannus University Press Finland, Hyy-yhtymä.

Niemi, Anna-Maija (2010): Työ ja työelämä nuorten ammattiopiskelijoiden ja opettajien puheessa. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna – Kuussaari, Kristiina – Puhakka, Tiina (toim.): Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Terveysten ja hyvinvoinnin laitos / Nuorisosaian neuvottelukunta. 144-154

Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 97. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 41. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö / Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisosaian neuvottelukunta.

Nuorisobarometri 2010. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 107. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 43. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö / Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisosaian neuvottelukunta.

Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 46. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö / Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisosaian neuvottelukunta.

Nurmi, Jari-Erik (2011): Miksi nuori syrjäytyy? NMI-bulletin 21 (2). 28-35.

Nätti, Jouko (1999): Teoksessa Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo (toim.): Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja

selviytymiskeinot. Nuoran julkaisuja Nro 14. Helsinki: Nuorisoaisain neuvottelukunta. 155-161.

Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001): Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittyvät kitkat 1990-luvulla. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 18, Sitran julkaisuja 241. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura / Suomen itsenäisyyden juhlarahasto.

Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012): Nuoret Koulupudokkaat sosiaalityön asiakkaina – Tapaustutkimus Helsingissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 29/2012. Tampere: Juvenes Print - Tampereen yliopistopaino Oy.

Pitkänen, Sari & Aho, Simo & Koponen, Hannu & Kylmäkoski, Merja & Nieminen, Jarmo & Virjo, Ilkka (2007): Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapalveluihin. Nuorten yhteiskuntatakuun toteutumista ja tuloksia selvittävä tutkimus. Työpoliittinen tutkimus. Helsinki: Työministeriö.

Pohjantammi, Ismo (2006): Ylisukupolvinen työttömyys nuorten työpajoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Postman, Neil (1982): Lyhenevä lapsuus. Porvoo / Helsinki / Juva: WSOY.

Pylkkänen, Aura (2011): Ammattina asiakas? Vaikeasti työllistettävien helsinkiläisnuorten kokemuksia työhallinnon tarjoamista palveluista ja niiden toimivuudesta. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Päivärinta, Tuija (1997): Minä, työtön nuori. Teoksessa Helve, Helena – Lähteenmaa, Jaana – Päivärinta, Tuija – Päällysaho, Katja – Saarikoski, Helena – Virtanen, Petri: Nuorten elämänpolkuja lama-Suomessa. Nuorisotutkimus 2000. Nuorisotutkimusseura Tutkimuksia 3/1997. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 13-55. Sennett, Richard (2002): Työn uusi järjestys. Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisluonnetta. Suomentaneet Eino Kivinen ja David Kivinen. Jyväskylä: Gummerus.

Siurala, Lasse (1985): Nuorisotyöttömyys ja nuorten työmarkkinakelpoisuus – eräitä havaintoja. Oikeus 2: 1985. Helsinki.

Siurala, Lasse (1994): Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 3. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Siurala, Lasse (2003): Nuorisotyöttömyys käsitteenä – eurooppalaista vertailua. S. 11-24 teoksessa Malmberg-Heimonen, Ira – Siurala, Lasse – Wrede-Jäntti, Matilda (toim.): Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2003/2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Suutari, Minna (2002): Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26. Helsinki: Yliopistopaino.

Takala, Mikko (1992): "Kouluallergia" – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 335. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tilastokeskus (1996). Suomen tilastollinen vuosikirja 1996.

Turunen, Teemu (2009): Nuorten palkansaajien työorientaatiot Suomessa – Tutkimus 18-29-vuotiaiden suomalaisten palkansaajien työkeskeisyyttä lisäävistä yksilöllisistä taustatekijöistä. Janus vol. 17 (1) 2009, 4-19.

Vanttaja, Markku (2005): Koulutuksesta ja työstä syrjäytyneiden nuorten kotitaustan ja myöhempien elämänvaiheiden tarkastelua. Yhteiskuntapolitiikka 70, 2005:4

Välimäki, Kari (2007): Nuorelle turvattava erilaiset aikuistumisen polut. Teoksessa Tarvanen, Tom; Pietiläinen, Ville & Kuure, Tapio (toim.): Nuoret eivät odota. Palvelurakenteen muutos nyt. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:61. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 21-26.

Weber, Max (1980): Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. Porvoo / Helsinki / Juva: WSOY.

Willis, Paul (1984): Koulun penkiltä palkkatyöhön. Miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt? Tampere: Vastapaino.

Wrede-Jäntti, Matilda (2003): Työ, rahat tai henki! – nuorten helsinkiläisten työttömien toimintastrategioita. Teoksessa Malmberg-Heimonen, Ira – Siurala, Lasse – Wrede-Jäntti, Matilda (toim.): Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2003/2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. 85-128.

Wrede-Jäntti, Matilda (2010): Pengarna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv. Institutet för Halsa och välfärd. Forskning 31/2010. Helsinki: Yliopistopaino.

Ziehe, Thomas (1991): Uusi nuoriso. Epätavannomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino.

Painamattomat ja Internet-lähteet

Hallitusohjelma 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus.
<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>
Viitattu 16.9.2012

Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2013): Faktaa nuorisotyöttömyydestä. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, VATT Policy Brief 2/2013.
<http://www.vatt.fi/policy-brief/2013-02>
Viitattu 30.6.2013

Mol.fi 2013. Alle 25-vuotiaat ja työttömyysetuus.
http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/07_tyottomyys/01_tyottomyysturva/01_edellytykset/03_tmtuki_alle_25-v/index.jsp
Viitattu 30.6.2013

Nuorisolaki 72/2006.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>.
Viitattu 30.6.2013

Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportteja 8/2012.
[http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_tyoryhman_raportti_\(2\).pdf](http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_tyoryhman_raportti_(2).pdf)
Viitattu 16.9.2012

Nuorisolaki 2006.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>
Viitattu 24.9.2012

Tilastokeskus 2012. Työmarkkinatilastot. Oppimateriaalit.
<http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/tvt/index.html>
Viitattu 24.9.2012

Opetusvirasto 2012. Helsingin kaupunki, verkkouutinen 21.06.2012 .
http://www.hel.fi/hki/opev/fi/Uutiset/Helsinki_sai_520_lisapaikkaa_ammattilliseen_koulutukseen
Viitattu 27.9.2012.

Paananen, Reijo & Gissler, Mika (2011): Lapsuuden köyhyys heijastuu myöhempään elämään. THL, verkkouutinen 14.1.2011.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/uutinen?id=23956
Viitattu 27.9.2012.

LIITE 1: Haastattelurunko

Aluksi: Haastattelija kertoo tutkimuksestaan ja haastattelun kulusta

Mitä olen tekemässä?

Olen sosiologian opiskelija ja teen lopputyötäni eli gradua nuorten työelämäkokemuksista ja ajatuksista liittyen työelämään. Graduni lisäksi koostan haastatteluista palautetta ja kehitysideoita MM-kisahankkeen järjestäjille.

Haastattelun kulku:

Teemahaastattelu: kysymyksiä eri teemoista (hankkeen kulku, elämänpolku ja tulevaisuus) + täytettävä paperi, jossa kysytään taustatietoja ja jolla annat suostumuksesi minulle käyttää tätä haastattelua lopputyöni aineistona. Kysymykset eivät ole tiukasti muotoiltuja, vaan haastattelu muistuttaa enemmän keskustelua. Voidaan myös hyppiä teemasta ja kysymyksestä toiseen tarpeen tullen. Yritän pitää haastattelun mahdollisimman rentona, ja sinäkin voit kysyä minulta jotain halutessasi.

Luottamuksellisuus: Haastattelut ovat luottamuksellisia ja keskustelut jäävät vain minun ja sinun välisiksi. Kukaan muu ei kuuntele haastattelutallennetta. Haastattelu nauhoitetaan, jotta minun ei tarvitse käsi krampissa kirjoittaa kaikkea sanomaasi ylös. Toivottavaa on, että kerrot omat mielipiteesi suoraan tai tapahtumat sellaisina, kuin olet ne kokenut. Tärkeää on sinun mielipiteesi ja kokemuksesi, ei esimerkiksi poliittisesti korrektit ilmaisut.

Onko sinulla tässä vaiheessa jotain kysyttävää?

MM-KISAHANKKEEN KULKU

1. Mistä kuulit MM-kisahankkeesta?
2. Missä olit työharjoittelussa hankkeen aluksi? Mitä kaikkea työhösi kuului? Olitko kisojen jälkeen jossain kesätoissa?
3. Olitko ollut jossain töissä ennen MM-kisahankkeen alkua?
4. Mitä odotit työltä ennen kuin aloitit? Vastasivatko työtehtävät odotuksiasi?
5. Mikä työharjoittelussa / kesätoissa oli hyvää ja mikä huonoa?
6. Saitko työharjoittelupaikassasi riittävästi ohjausta? Millainen esihenkilö?
7. Viihdyitkö työpaikallasi? Millainen tunnelma töissä oli?
8. Oliko työharjoittelusta kaupungilla sinulle hyötyä tulevaisuutta ajatellen?
9. Jos et olisi päässyt MM-hankkeeseen / työharjoitteluun, missä olisit ollut?
10. Millainen kokemus jääkiekon MM-kilpailuihin osallistuminen oli? Hyvät ja huonot puolet?
➔ Jos ei ehtinyt mukaan kisoihin, voi kysyä, miltä se tuntui?
11. Kuinka tärkeä houkutin MM-kisat olivat hankkeeseen mukaan lähtemiseen?
12. Tutustuitko muihin hankkeessa mukana olleisiin? Vaikuttiko porukka hankkeessa pysymiseen / hankkeessa keskeyttämiseen?
13. Mitä pidit opinnoista Helmi-liiketalousoppilaitoksessa? Plussat ja miinukset?
14. Jossain vaiheessa keskeytit hankkeen. Koska se oli? Mitä tapahtui? Mitä tekijät vaikuttivat? (Asennoituminen työhön / työ ei vastannut odotuksia / yhteistyö muiden kanssa, ristiriidat? / pelisäännöt)
15. Oletko nyt töissä/työtön? Opiskelemassa, missä? Mikä ala kiinnostaa?

16. Miten olet järjestänyt toimeentulosi nyt? Asumisen / asumisen kustannusten kattamisen?
17. Miten uusi työ tai opiskelupaikka löytyi? Onko joku muu syy, miksi et ole löytänyt työtä / opiskelupaikkaa?
18. Millaisissa asioissa Jääkiekon MM-kisahankkeessa olisi ollut parantamisen varaa? Onko jotain, mitä pitäisi tehdä toisin?
19. Millaisia kokemuksia sinulla on TE-toimistossa asioimisesta? Miltä tuntui mennä TE-toimistoon asioimaan? Miten virkailija suhtautui sinuun? Mitä sinulle tarjottiin? Tuntuiko sinusta siltä, että sinua kuunneltiin ja sait apua juuri sinun tilanteeseen? Kuinka monta kertaa piti käydä TE-toimistossa ja kuinka usein ennen kun jotain tapahtui?

ELÄMÄNPOLKU

20. Minkälaisia opintoja olet suorittanut? Peruskoulu (KA 5-6 / 6-7 / 7-8 / 8-9 / 9-10 / en muista), Lukio (KA), Aloitetut / suoritettut toisen asteen opinnot?
21. Oletko asunut koko elämäsi Helsingissä? Milloin olet muuttanut Helsinkiin?
22. Miten asut tällä hetkellä? Lapsuuden perheen kanssa / omassa kodissa / jossain muualla?
23. Olisitko valmis muuttamaan työn tai opintojen perässä muualle?
24. Mitä yleensä teet vapaa-ajallasi? Mitä harrastat?
25. Keiden kanssa vietät vapaa-aikasi? Millainen kaveripiiri sinulla on? Mitä yleensä teette yhdessä?
26. Keitä perheeseesi kuuluu ja millaiset suhteet sinulla on omiin perheenjäseniisi? Mitä vanhempasi tekevät työkseen?
27. Onko kaveripiirissäsi tai perheessäsi tapahtunut joitakin muutoksia viimeisen 2-5 vuoden aikana?
28. Mikä merkitys perheellä tai ystävillä on sinulle?
29. Millaiset tapahtumat ja kokemukset ovat vaikuttaneet elämänpolkusi kulkuun? Mitä kaikkea merkityksellistä elämäsi aikana on ylipäättänsä tapahtunut? Kriittiset omaa polkua suuntaavat hetket?

TULEVAISUUS

30. Mitä toivot ja odotat tulevaisuudelta? Millaisia suunnitelmia sinulla on? Mikä on tämän hetken suurin haave? Pahin pelko tulevaisuuden suhteen? Mitkä toiveet olisivat välttämättömiä saavuttaaksesi unelmasi? Koetko, että voit itse vaikuttaa suunnitelmiesi toteuttamiseen? Keitä ihmisiä haluaisit ympärillesi tulevaisuudessa?
31. Minkälainen olisi ihanteellinen työ? Minkälaista työtä haluaisit tehdä tulevaisuudessa? Millainen koulutus ihanteelliseen työhön tarvitaan?
32. Miten tärkeä asia työ ylipäättänsä on itselleen? Paljonko siihen olisi valmis käyttämään aikaa? Miten paljon palkkaa haluaisi saada? Miten tärkeää on rahan ansaitseminen tai uran luominen?
33. Miten haluaisit asua tulevaisuudessa?
34. Millaista tukea yhteiskunta voisi tarjota sinulle nyt, jotta voisit lähteä toteuttamaan suunnitelmiasi? (Työ / opinnot / asuminen?)
35. Missä näet itsesi kahden vuoden kuluttua? Entä viiden vuoden? (Erityisesti koulutuksen ja työn kannalta)
36. Mitä haluaisit saavuttaa elämässäsi (esim. 35-vuotiaaksi mennessä, tulla tunnetuksi, muuttaa maailmaa, kokea monenlaista, antaa paljon läheisille ihmisille jne.)? Onko ylipäättään tarve saavuttaa mitään?

VAPAA SANA: Onko sinulla vielä jotain mitä haluat sanoa?